

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Eva Chvátalová

Jeskyně a jejich ochrana v právu

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Milan Damohorský, DrSc.

Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 23. 1. 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Eva Chvátalová
Autorka diplomové práce

V Praze dne

Poděkování

Děkuji panu prof. JUDr. Milanu Damohorskému, DrSc., vedoucímu mé diplomové práce, za čas věnovaný této práci a za cenné připomínky a pomoc při jejím zpracování. Zároveň děkuji panu RNDr. Jaroslavu Hromasovi, řediteli Správy jeskyní České republiky, za poskytnuté rady a předání praktických poznatků, paní Ing. Ivaně Mrázkové, knihovnici, a dalším pracovníkům Správy jeskyní České republiky, za pomoc s vyhledáváním pramenů o ochraně jeskyní ve Slovinsku. Děkuji také pracovníkům Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky za možnost zúčastnit se biomonitoringu v Loupežnické jeskyni u Ústí nad Labem. V neposlední řadě patří velký dík také mému partnerovi, mé rodině a přátelům za podporu, kterou mi poskytli během vypracovávání této práce i během celého studia, a za jejich trpělivost.

Obsah

1. Úvod	7
2. Vymezení pojmů	9
2.1 Neživá příroda.....	9
2.2 Jeskyně.....	10
2.3 Jeskynní výplně.....	16
2.4 Kras	18
2.5 Pseudokras	20
2.6 Umělé jeskyně.....	21
2.6.1 Prostory úmyslně připomínající jeskyně	21
2.6.2 Prostory připomínající jeskyně náhodou	22
2.6.3 Prostory vzniklé těžbou	23
2.7 Karsologie a speleologie	23
3. Historický vývoj	25
3.1 Historie objevování a zpřístupňování jeskyní na českém území	25
3.2 Historie právní úpravy problematiky jeskyní	31
4. Právní úprava na mezinárodní úrovni.....	37
4.1 Mezinárodní asociace zpřístupněných jeskyní (ISCA).....	37
4.2 Mezinárodní speleologická unie (UIS)	38
4.3 Ramsarská úmluva	39
5. Unijní právní úprava.....	41
6. Platná právní úprava v České republice	44
6.1 Jeskyně a vlastnické právo.....	44
6.1.1 Obecně.....	44
6.1.2 Možná vymezení vlastnictví jeskyní	47
6.2 Péče o jeskyně.....	52
6.3 Jednotná evidence speleologických objektů	53
6.4 Ochrana dle zákona o ochraně přírody a krajiny	54
6.4.1 Územní ochrana.....	57
6.4.2 Ochrana druhů	60
6.5 Ochrana dle horního práva.....	60
6.5.1 Ochrana dle horního zákona.....	60
6.5.2 Ochrana dle zákona o hornické činnosti	62

6.6 Ochrana dle zákona o státní památkové péči	64
6.7 Financování ochrany jeskyní	66
6.7.1 Správa jeskyní České republiky	66
6.7.2 Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky	69
7. Institucionální zabezpečení ochrany jeskyní v České republice	73
7.1 Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky	73
7.2 Správa jeskyní České republiky	74
7.3 Ostatní instituce	76
8. Právní odpovědnost ve vztahu k jeskyním	78
8.1 Delikt ní odpovědnost správn ěprávní	78
8.2 Delikt ní odpovědnost trestněprávní	81
8.2.1 Obecné skutkové podstaty	82
8.2.2 Zvlášt ní skutkové podstaty	83
8.2.3 Ostatní skutkové podstaty	84
9. Slovinská právní úprava ochrany jeskyní	86
9.1 Zákon o ochran ě jeskyní obecn ě	87
9.2 Režim zpřístupněných jeskyní	88
9.3 Dokumentace jeskyní a jejich evidence	90
9.4 Kodex chování v jeskyních	91
9.5 Opatření k ochran ě jeskyní	92
9.6 Dohled nad dodržováním povinností	94
9.7 Právní odpovědnost ve vztahu ke slovinským jeskyním	95
9.8 Druhov á ochrana	96
10. Praktické souvislosti ochrany jeskyní	99
10.1 Judikatura	99
10.2 Konkrétní příklad péče o zvolenou jeskyni v ĀR - Loupežnická jeskyně	103
10.2.1 Obecné informace	103
10.2.2 Územní ochrana	105
10.2.3 Druhov á ochrana	106
11. Záv ěr	109
Použit ě prameny a literatura	114
1. Prameny	114
1.1 Právní předpisy	114

1.2 Judikatura	118
2. Literatura.....	118
2.1 Učebnice, monografie, komentáře, příspěvky ve sbornících, časopisy	118
2.2 Časopisecké články	122
3. Elektronické prameny	123
3.1 Internetové stránky	123
3.2 Ostatní elektronické prameny.....	123
4. Ostatní.....	128
Seznam zkratk.....	129
Seznam příloh.....	130
Příloha č. 1 - Obrazová příloha - biomonitoring v Loupežnické jeskyni u Ústí nad Labem, 19. 2. 2016	131
Příloha č. 2 - Obrazová příloha - stavby v souvislosti s jeskyněmi	134
Příloha č. 3 - Obrazová příloha - výplně krasových a nekrasových jeskyní.....	136
Příloha č. 4 - Opatření Ministerstva životního prostředí č. 6/10 o vydání úplného znění zřizovací listiny státní příspěvkové organizace Správa jeskyní České republiky	137
Příloha č. 5 - Nařízení Správy Chráněné krajinné oblasti České středohoří č. 1/2007 o zřízení Přírodní památky Loupežnická jeskyně a o stanovení jejích bližších ochranných podmínek	140
Příloha č. 6 - Rozhodnutí o povolení výjimky ze zákazu měnit dochovaný stav jeskyně (anonymizovaná podoba).....	144
Shrnutí	150
Summary.....	152
Abstract.....	154
Abstrakt	154

1. Úvod

Téma právní úpravy ochrany jeskyní jsem zvolila k rozboru především z osobních důvodů. Povolání geologa si totiž zvolilo několik členů naší rodiny, a tak jsem už v dětství zažila nejednu exkurzi do blízkých jeskyní či štol. Samotný pobyt v jeskyni nabízí řadu lákadel, ať se již jedná o nádherné krápníky v krasových jeskyních, speleologický zážitek v jeskyních nekrasových či pouhý zvláštní pocit provázející návštěvy jeskyní, kde čas plyne subjektivně jinak než na zemském povrchu. Tento zajímavý jev způsoben absentující reakcí organismu na střídání dne a noci a další podněty je dokonce i vědecky dokázán.

Jeskyně stále poskytují nepřeborné množství informací, které jsou dále zkoumány a využívány. Postupně vydávají další lidské i věcné pozůstatky z dob dávno minulých, jsou zkoumány krápníky, schopné v sobě uchovat nejrůznější detaily o dobách svého vzniku, využívá se skvělá akustika jeskynních prostor k hudebním koncertům a dalším akcím. Některé způsoby využití jeskyní mohou být i překvapivé, např. konání svatebních obřadů v jeskyních. Charakteristika jeskynního prostředí inspirovala i podnikatele, kteří provozují tzv. solné jeskyně hojně navštěvované za účelem relaxace či pomoci s dýchacími problémy. Stále se také jedná o oblíbené turistické cíle.

Ve své práci se zabývám základním vymezením jeskyně, historickými souvislostmi využívání jeskyní a právní úpravou obsaženou v platných českých právních předpisech i judikatuře jak po formální, tak i materiální stránce. Samozřejmostí je i srovnání s evropskou a mezinárodní úpravou, která je v práci rozebrána jednak obecně a pak také konkrétně se zaměřením na ochranu jeskyní ve Slovinsku. Vzhledem k tomu, že jsem vyrostla a stále žiji na Ústecku, důraz je často kladen právě na jeskyně nacházející se v Českém středohoří. Kapitola pojednávající o péči o konkrétní jeskyni obsahuje informace o Loupežnické jeskyni, která se nachází u Ústí nad Labem.

Metodický základ práce představuje rešerše jednotlivých zákonů a podzákoných právních předpisů doplněná o odbornou literaturu z oblasti humanitních (právo, historie) i přírodních (geologie, geografie, zoologie atd.) věd. V případě rozboru péče o Loupežnickou jeskyni jsem využila přímého pozorování při účasti na každoročním biomonitoringu prováděném pracovníky Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky. Nejvýznamnější metodou použitou v této práci je však metoda komparativní, za jejíhož

použití dochází ke srovnávání závěrů humanitních a přírodních věd, úpravy tuzemské a slovinské či srovnávání předchozích právních úprav a teoretických závěrů s aktuálními.

Vzhledem k obsáhlosti zvoleného tématu nepředstavoval výběr pramenů žádnou komplikaci. Na základ v podobě právních předpisů navázaly odborné publikace a články pojednávající o správě jeskyní i o jejich právní povaze. Informačním zdrojem byly i přednášky v rámci výuky práva životního prostředí na Právnické fakultě univerzity Karlovy a internetové zdroje. V případě zpracovávání problematiky ochrany jeskyní ve Slovinsku představovaly elektronické zdroje v podstatě jediný možný zdroj informací, neboť specializované publikace v českém či anglickém jazyce v tuzemsku nejsou k dostání. Některé detaily pak byly získány jako odpovědi na přímé dotazy osob zainteresovaných v ochraně jeskyní a přírody obecně.

V této práci se tedy pokusím nastínit klady i nedostatky účinné právní úpravy ochrany jeskyní a nazírat na toto téma z nejrůznějších úhlů. Shrnuté poznatky pak využiji při popisu praktického použití dotčených ustanovení a srovnám tuzemskou právní úpravu jako celek se slovinskou právní úpravou.

Práce vychází z právního stavu ke dni 31. 12. 2016.

2. Vymezení pojmů

Obsahem této kapitoly je vymezení klíčových pojmů, které s tematikou jeskyní a jejich právní ochrany souvisí. V první řadě se jedná o pojem *neživá příroda*, vymezující tu část přírody, jíž jsou jeskyně součástí. Stěžejním pojmem celé práce je pak pojem *jeskyně*, při jehož vymezení je třeba nahlédnout do rozličných vědních disciplín, zejména do oborů geologických, fyzicko-geografických a geomorfologických. Obdobně je nutno postupovat i u dalších klíčových pojmů zvoleného tématu (*jeskynní výplně, kras, pseudokras, umělé jeskyně*) či dílčích vědních disciplín, které se touto tematikou detailněji zabývají (*karsologie, speleologie*).

2.1 Neživá příroda

Ve vztahu k pojmu *neživá příroda* je klíčové rozdělení přírody přírodními vědami na živou a neživou složku. Živou složku přírody tvoří živočichové a rostliny, neživou pak vzduch, voda, půda, teplo a světlo, nerosty a horniny. To, že je živou složku třeba podrobit ochraně, a současně, že je třeba stanovit určitá pravidla pro její využívání, je všeobecně přijímáno. V případě neživé přírody tomu tak ovšem není, ačkoliv neživá příroda je hodna ochrany stejně tak významné jako příroda živá.

Argumenty pro ochranu neživé přírody jsou četné. Za všechny nejvýmluvněji hovoří fakt, že samotné prvky neživé přírody jsou mezi sebou propojeny, vzájemně se podmiňují a ovlivňují a v této vzájemné provázanosti reagují i s živou přírodou, se kterou vytváří společný dynamický systém. Má-li tedy být ochrana živé přírody dostatečně účinná, bez ochrany neživé přírody se neobejde. Dalším argumentem pro ochranu neživé přírody je skutečnost, že zatímco v případě živé přírody jsou chráněny převážně prvky zonální, v případě neživé přírody požívají ochrany zejména prvky azonální¹. Chráníme-li společně s neživou složkou přírody její azonalitu, chráníme i její diverzitu.

To lze nastínit na příkladu geologie. Díky dochovaným geologickým dokladům o minulosti člověka, resp. lidstva, si lze vytvořit představu o různých přírodních zákonitostech a vývojových trendech celé Země. Geologie také ovlivňuje řadu činitelů

¹ *Zonálními* prvky se rozumí ty, jež jsou závislé na intenzitě dopadajícího slunečního záření a vedou k šířkové pásmovitosti či výškové stupňovitosti; *azonálními* pak ty, jež jsou podmíněny např. horninovým složením, přítomností povrchových a podpovrchových vod, jejich fyzikálními a chemickými vlastnostmi, morfologií terénu či dalšími specifickými faktory.

a systémů a ty mají zase přímý vliv na život na Zemi, ať se již jedná o klima, půdy a jejich složení, geodiverzitu a s ní související biodiverzitu, napomáhání fungování celých ekosystémů aj².

Samotná ochrana neživé přírody má v porovnání s ochranou živé přírody určitá specifika. Na rozdíl od živé přírody nelze neživou přírodu přemísťovat na místa, která jsou z hlediska její ochrany bezpečnější nebo výhodnější. Dojde-li navíc ke zničení některé části neživé přírody, zpravidla ji již nelze obnovit. Účinné nastavení ochranných nástrojů je tak nezbytným předpokladem pro zachování neživé přírody.

Základním legislativním nástrojem ochrany neživé přírody je, stejně jako v případě živé přírody, zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů. Na něj navazuje prováděcí vyhláška Ministerstva životního prostředí České republiky č. 395/2002 Sb. a v rámci sledované tematiky také vyhláška č. 667/2004 Sb., kterou se stanoví obsah a rozsah dokumentace jeskyní (zjištěných při těžbě nerostných surovin). Specifická ochrana neživé přírody dále vyplývá ze zákona č. 71/1994 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy, ve znění pozdějších předpisů. Jak však vyplývá z následujících kapitol, této problematice se dotýká řada zákonů dalších, včetně například zákona č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

2.2 Jeskyně

Má-li se tato práce věnovat tématu ochrany jeskyní a poodkrýt její principy a specifika, je v první řadě nutno zabývat se pojmem *jeskyně* jako takovým. Jen pak lze bádát, jaká pravidla jsou pro jejich ochranu nastavena, a hodnotit, zda takové nastavení odpovídá jejich charakteru a významu a je dostatečné. Přitom hned zkráj vyvstává zjištění, že dopátrat se obecně přijímané definice pojmu *jeskyně* nelze. Definic existuje celá řada, mnoho prvků je spojuje a prolíná se mezi nimi, ale konečnou jasnou odpověď na otázku, co jeskyně skutečně je, nedává žádná z nich. Obsah pojmu se liší i dle jednotlivých odvětví - jinak ho naplňují právníci, jinak geologové, speleologové a jinak se dotýká horníků, resp. těžařů.

² AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY: *Obecná ochrana přírody a krajiny. Neživá příroda* [online]. 2016 [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: <<http://www.ochranaprirody.cz/obecna-ochrana-prirody-a-krajiny/neziva-priroda/>>.

Takové různé přístupy by však neměly být překvapením; jedná se o logický důsledek rozdílnosti jednotlivých vědních oborů, jejich objektů a předmětů studia, jimiž se tyto obory zabývají. Jeskyně mohou vznikat různými způsoby (krasovnění, mechanické procesy, působení gravitace aj.), v různých horninách (například v horninách krasových jako je vápenec či dolomit) či dokonce ve ztuhlé lávě, korálech nebo v ledu, a potřeba ochrany má při jednotlivých činnostech různou intenzitu a klade důraz na různé prvky jeskyní.

Etymologický a lingvistický původ českého pojmu *jeskyně* je nejasný. Hledání jeho kořenů v českém, resp. staročeském jazyce, je zatím bezúspěšné. Obdobný výraz používá jazyk slovenský (*jaskyňa*), polský (*jaskinia*) a jeden z ukrajinských dialektů (*jaskýnja*). Je tedy možné, že česká *jeskyně* byla z některého z těchto jazyků převzata, s jistotou to však tvrdit nelze³.

Zcela jinak je tomu v řadě dalších evropských jazyků. Německý výraz "*Höhle*" má svůj původ ve staroněmeckém slově "*hol*" - dutý; anglický "*cave*" spolu s portugalským "*caverna*" a španělským "*cueva*" se vyvinul z latinského "*cavus*", které v překladu také znamená *dutý*; další jazyky založily tyto pojmy na podobnosti jeskyň s kryptami (italština) či pecemi (východoslovanské a jihoslovanské jazyky)⁴.

Definice, s níž pracuje platná legislativa, je obsažena v ustanovení § 10 ZOPK nazvaném Ochrana a využití jeskyní. Na rozdíl od definic používaných přírodními vědami je tato poměrně stručná, neboť k vymezení pojmu *jeskyně* používá podstatně méně charakteristik. Dle tohoto ustanovení jsou *jeskyněmi "podzemní prostory vzniklé působením přírodních sil, včetně jejich výplní a přírodních jevů v nich"*. To může tedy zahrnovat veškeré dutiny i propasti; na druhou stranu toto vymezení vylučuje tzv. umělé *jeskyně*, které byly vytvořeny lidskou činností.

Zmíněný § 10 ZOPK doznal od počátku platnosti zákona, tedy od 19. 2. 1992, jediné změny. Celé ustanovení původně obsahovalo jen dva odstavce oproti dnešním odstavcům pěti. V odstavci prvním byl vyložen pojem *jeskyně* tak jako v dnes účinném znění zákona, ale zároveň v něm bylo stanoveno, že se *jeskyněmi* rozumí "*i přírodní jevy na povrchu a pod zemí, které jsou s jeskyněmi v přímé příčinné souvislosti*". *Jeskyně* byly tedy pojímány širěji než dnes. Odstavec druhý pak zakazoval poškozování a ničení *jeskyní* a pro povolení

³ REJZEK, J.: *Český etymologický slovník*, 1. vydání, Voznice: LEDA, spol. s r. o., 2001.

⁴ MADER, B.: *Observations on historical terminology: Grotte and Höhle in German texts. Acta Carsologica*, 32/2, 2003, str. 83 - 90.

ke zpřístupnění či jinému využití jeskyně podle tehdy účinného stavebního zákona vyžadoval souhlas orgánu ochrany přírody.

Změnu sledovaného ustanovení přinesla velká novela ZOPK s č. 218/2004 Sb., která v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie do ZOPK zapracovala související evropské předpisy⁵. Ze stručného ustanovení o dvou odstavcích se tak s účinností od 28. 4. 2004 (tedy tři dny před vstupem České republiky do Evropské unie) stalo ustanovení čítající odstavců pět. Důvodová zpráva však byla ve zdůvodňování výše uvedených změn poněkud skoupá; spokojila se jen s konstatováním, že změny vychází z faktu, že jeskyně jsou dle směrnice o stanovištích stanovištěm významným, a dále také z potřeb praxe.

V případě prvního odstavce § 10 ZOPK je podstatné, že se v něm i po této novelizaci jeskyněmi rozumí podzemní prostory vzniklé působením přírodních sil, včetně jejich výplní a přírodních jevů v nich. Přírodní jevy na povrchu a pod zemí, které jsou s jeskyněmi v příčinné souvislosti, se k nim však již po novele neřadí, nicméně podle čtvrtého odstavce požívají nadále stejné ochrany jako jeskyně. Druhý odstavec nově specifikuje, že výjimku ze zákazu ničení, poškozování, upravování a měnění dochovaného stavu jeskyní je oprávněn udělovat orgán ochrany přírody. Třetí odstavec podrobněji stanovuje podmínky průzkumu či výzkumu jeskyně a odstavec pátý vymezuje ochranu jeskyně při dobývání nerostných surovin.

Ve srovnání s ustanovením § 10 ZOPK jsou jeskyně přírodními vědami definovány o poznání složitěji, byť samotný pojem obsahově zužují. Ani v geologii, fyzické geografii, karsologii či speleologii doposud neexistuje společně přijímaná definice, byť se jedná o navzájem blízké obory a byť lze dohledat četné snahy o jednotnou definici pojmu jeskyně, a to již v první polovině 20. století⁶.

Nejjednodušším a nejrozšířenějším teoretickým vymezením jeskyně přírodními vědami je v současnosti označení jeskyně jako *"dutiny, jejíž rozměry dovolují vstup a průchod*

⁵ Důvodová zpráva k novele uvádí, že standard ochrany přírody a krajiny zaručovaný zákonem č. 114/1992 Sb. v tehdy platném znění je dostatečný a srovnatelný se standardem evropským i mezinárodním, je však nezbytné do zákona transponovat směrnici Rady 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků („směrnice o ptácích“) a směrnicí Rady 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin („směrnice o stanovištích“) a připojit se tak k evropské soustavě NATURA 2000. Tento krok znamenal přírůstek více než 2000 km² území vyžadujících péči.

⁶ Například KETTNER, R.: *Všeobecná geologie. Část 3, Vnější síly geologické, povrch zemský*, 1. vydání, Praha: Melantrich, 1948, 764 s.

dospělému člověku"⁷, v praxi zjednodušeně jako "dutiny, do nichž se vejde jeskyňář". Uvedené pojetí ovšem není z hlediska praxe ideální, neboť zcela opomíjí fakt, že existují i rozsáhlé podzemní prostory, jejichž úzké vyústění na zemský povrch sice neumožňuje vstup dospělému člověku, nicméně s využitím nejrůznějších technických prostředků bylo u nich zjištěno, že se dále rozšiřují, větví a tvoří rozsáhlé podzemní systémy srovnatelné s těmi, jejichž vyústění na zemský povrch průchod, resp. průlez člověka umožňuje.

Někteří autoři upřednostňují definice s využitím metrických údajů, tedy určením délky, hloubky, šířky či výšky dutiny; většina však o těchto údajích mlčí, čímž vzniká prostor pro subjektivní dotvoření definice dle tělesné konstituce daného dospělého člověka či jeskyňáře v konkrétním případě. Pokouší-li se autoři vymezit minimální rozměry dutiny, aby ji bylo možno označit za jeskyni, pracují většinou s údajem dvou metrů, tedy přibližně výškou člověka. Objevuje se však i údaj pěti metrů⁸ či v hydrogeologii 5 - 15 milimetrů a více⁹. Navázání určení, zda jde o jeskyni či nikoliv, na pevnou hodnotu by zajisté napomohlo právní jistotě; nabízí se však otázka, zda by takový krok byl účelný.

Pomineme-li výše uvedené nejasnosti, pak je za jeskyni přírodními vědami označován objekt situovaný v hornině, který má průlezný vstup a jehož délka převažuje nad jeho šířkou a výškou, případně objekt, který nad ostatními rozměry převažuje svou hloubkou a jejichž dno má sklon až 80 stupňů¹⁰. Dle sklonu dutiny lze pak jeskyně klasifikovat do tří skupin na horizontální (např. dómy, koridory), vertikální (např. šachty, propasti) a kombinované horizontálně vertikální (např. Koněpruské jeskyně, jejichž systém se sestává z několika pater koridorů navzájem propojených propastmi a šachtami)¹¹.

Z hlediska horninového prostředí, ve kterém jeskyně vznikají, platí, že se může jednat i o horninové úlomky, které sestupují po svahu a vytvářejí balvanité akumulace (sutě, balvanitá moře). Z uvedeného důvodu se tedy mezi jeskyně řadí i tzv. *suťové jeskyně* představující prostory mezi balvany v sutích či balvanitých mořích, byť někteří autoři tuto

⁷ SMOLOVÁ, I., VÍTEK, J.: *Základy geomorfologie. Vybrané tvary reliéfu*, 1. vydání, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, 189 str.

⁸ WREDE, V.: *Fremde Welten unter unseren Füßen. Was sind Höhlen?* In: Rosendahl, W., Krause, E. B.: *Im Reich der Dunkelheit-Höhlen und Höhlenforschung in Deutschland*, Edition Archaea, 1996.

⁹ PANOŠ, V.: *Karsologická a speleologická terminologie*, 1. vydání, Žilina: Vydavateľstvo Knižné centrum, 2001.

¹⁰ POKORNÝ, R., HOLEC, M.: *Jeskyně Ústeckého kraje. Nekrasové podzemní objekty ve třetihorních vulkanitech, jejich původ, charakteristiky a biota*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství XYZ, s. r. o., 2009, str. 25 - 26. Autoři dále na stejném místě uvádí, že výrazně vertikální podzemní objekt se sklonem větším než 80° a délkou nejméně 5 metrů je již označován jako propast.

¹¹ MATOUŠEK, V., DUFKOVÁ, M.: *Jeskyně a lidé*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, s. r. o., 1998, str. 18.

kategorii odmítají a prostory v sutích raději označují spojením *nepravé jeskyně*. Splňují-li však suťové jeskyně i ostatní požadavky kladené na jeskyně, tj. zejména vznik působením přírodních sil, rozpětí rozměrů a průlezný vchod, neexistuje důvod, proč je z pojmu jeskyně vyřazovat¹².

Z uvedeného přístupu přírodních věd vyplývá, že i přes podrobnou specifikaci vlastností, které by měly jeskyně naplňovat, chápou tyto vědy pojem jeskyně úžeji než platná legislativa. V jejich pojetí jsou totiž za jeskyně považovány pouze podzemní prostory vzniklé působením přírodních sil (tj. podzemní prostory jako takové), nikoli však již jejich jeskynní výplně či přírodní jevy v nich. Jeskynní výplně a přírodní jevy v jeskyních se naopak stávají samostatnými pojmovými kategoriemi, které v systému karsologické terminologie stojí na stejné úrovni jako pojem jeskyně.

Dílo přírodovědců Pokorného a Holce, působících na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, po zhodnocení a rozebrání nejrůznějších výše nastíněných definic přináší vyčerpávající vymezení pojmu *jeskyně*:

"Jeskyněmi nazýváme dutiny v horninovém prostředí, situované pod úrovní okolního terénu, souběžně s ním, případně exponované v libovolné výšce příslušného skalního tělesa nad úrovní terénu. Horninovým prostředím rozumíme součást litosféry, formovanou tělesy vyvřelých, sedimentárních i metamorfovaných hornin v různém stadiu zpevnění. Dutina představuje útvar vzniklý působením přírodních sil (endogenních, exogenních či jejich kombinací) bez zásahu člověka.

Jeskyně musí mít ve většině své délky takové rozměry, aby byla průchodná či průlezná pro průměrného dospělého člověka. Tento fakt nevylučuje přítomnost neprůlezné komponenty jeskyně či jeskynního systému v podobě úzkých až vyklíňujících zakončení, bočních větví, štěrbin aj. libovolné délky.

Má-li objekt splňovat definici jeskyně, musí být jeho celková průlezná délka taková, aby bylo možné vnitřní prostředí signifikantně odlišit od okolní krajiny, zejména na základě přítomnosti odlišného mikroklimatu, vlhkosti, přítomnosti afotické zóny, jeskynních sedimentů a troglobiontních, nebo alespoň troglofilních organismů. V praxi byla tato hranice empiricky stanovena na vzdálenost 5 m od vnějšího prostředí.

¹² POKORNÝ, R., HOLEC, M.: *Jeskyně Ústeckého kraje. Nekrasové podzemní objekty ve třetihorních vulkanitech, jejich původ, charakteristiky a biota*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství XYZ, s. r. o., 2009, str. 40.

Jeskyněmi jsou i přírodní podzemní prostory odpovídající rozměrovému kritériu, které ale nemají průlezný vstupní otvor, případně vůbec nejsou propojeny s vnějším prostředím, pokud byla na základě průzkumných metod jejich přítomnost bezpečně doložena."¹³

Závěrem se ještě jeví vhodnou zmínka o vymezení jeskyně judikaturou. V tomto směru je k dispozici pouze jediný judikát Nejvyššího soudu blíže rozebraný ke konci této práce¹⁴, který chápe jeskyni jako *"podzemní přírodou v ložisku nerostů vytvořený prostor, který není samostatnou věcí a jako takový je součástí ložiska nerostů, které tvoří její stěny, resp. vymezuje její obvod"*.

Rozdíly v obsahovém vymezení pojmu *"jeskyně"*, nejednotnost v jeho používání a přetrvávající existence různorodých termínů, které se historicky vžily pro pojmenování podzemních prostor (jeskyně, sluje, propasti, trhlíny aj.), a současně potřeba jednotné evidence speleologických objektů (JESO) vedly v roce 2007 Správu jeskyní České republiky k vypracování základních pravidel pro zapisování názvů jeskyní do centralizovaného informačního systému o krasových a pseudokrasových jevech¹⁵. Tato pravidla však mají význam spíše jen v uvedené organizaci.

S ohledem na platná pravidla českého pravopisu, diskuzi a připomínky pracovníků Správy ve světle výkladu uvedeného Ústavem pro jazyk český zpráva kromě spíše technických požadavků stanovuje, že slovo *"jeskyně"* je v názvu psáno s malým počátečním písmenem, vyjma těch jeskyní, jejichž význam je záhodno podtrhnout počátečním písmenem velkým (jako alternativa je uváděn příklad označování chrámů - chrám sv. Vavřince ve srovnání s Chrámem sv. Víta). Jako jeskyně jsou evidovány i objekty charakterizované v názvu jiným pojmem, který lze označit za synonymum k pojmu jeskyně (byť označení těchto pojmů za synonyma vyvolává mezi odbornou veřejností vášně). Jeskyněmi ve formálním smyslu tedy jsou i objekty označené jako sluj, propast, šachta, trhlina a další. Jedním z nejznámějších reprezentantů této kategorie jsou např. Hranická propast či propast Macocha. Jeskyně však mohou být označeny i pojmem, který za synonymum pojmu *jeskyně*

¹³ POKORNÝ, R., HOLEC, M.: *Jeskyně Ústeckého kraje. Nekrasové podzemní objekty ve třetihorních vulkanitech, jejich původ, charakteristiky a biota*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství XYZ, s. r. o., 2009, str. 29.

¹⁴ Vizte kapitolu 10 této práce.

¹⁵ SPRÁVA JESKYNÍ ČESKÉ REPUBLIKY: *Základní pravidla pro zapisování názvů jeskyní do seznamu jeskyní (JESO)* [online], 2007 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z <http://www.caves.cz/editor_files/File/Pruhonice/dokumenty/Nazvy_jeskyni_zapis_070711.pdf>.

zcela jistě označit nelze; na tomto místě lze zmínit např. Rudické propadání nebo Býčí skálu¹⁶.

2.3 Jeskynní výplně

Za jeskynní výplně jsou označovány sedimenty, které se usadily během procesů vytvářejících podzemní dutinu nebo během procesů následných (tzv. *sedimentární jeskynní výplně*), a v širším pojetí také voda či plyny vyskytující se v jeskyni (tzv. *ostatní jeskynní výplně*). Jeskynní výplně zaujímají zpravidla část jeskynního prostoru, nebo ho mohou vyplňovat celý, a to v libovolném typu jeskyň včetně těch situovaných v ledu. V prostoru jeskyně jsou pak tyto sedimenty do určité míry chráněny před venkovními vlivy, jež by v opačném případě mohly tyto výplně postupně zcela zničit. Důsledkem této jakési konzervace je právě fakt, že jeskyně skýtají útočiště některým raritním druhům živočichů a lze v nich nalézt i doklady o činnosti primitivního člověka či existenci pradávných forem života. Jeskynní výplně lze rozdělit na *výplně krasové* a *nekrasové*.

Prostor jeskyní je zpravidla vyplňován sedimenty v podobě úlomků hornin, schránek živočichů či zbytků jejich těl. Tyto sedimenty mohou být do podzemních objektů zaneseny různou cestou, i za přispění podzemních vod či působení gravitace. Vně jeskyně a u jejího vchodu se hromadí *povrchové sedimenty*, které mohou být i organického původu¹⁷ a které za přispění dalších činitelů (dešťová voda, sesuvy, hrabavá a jiná činnost živočichů aj.) vnikají dále hloub do útrob slujů. Reprezentantem *vchodových sedimentů* jsou zpravidla štěrky a horniny či jejich části, jež odpadly ze stěn či stropu jeskyně, často opět za pomoci dalších vnějších činitelů. Sedimenty nacházející se přímo uvnitř útrob dutin se pak označují jako *sedimenty vnitrojeskynní*. Po dosažení určitého odstupů od vchodu se v útrokách jeskyně ukládají tzv. *pravé jeskynní sedimenty*¹⁸. Uloženinou vytvořenou v podzemní dutině může být i jeskynní led či solné krystaly.

Mezi výplně krasové se řadí kromě známých krápníků i tzv. brčka, záclony, sintry, jeskynní perly, štíty, bubny aj. Tyto výplně vznikají díky uhličitanu vápenatému, jenž

¹⁶ Jeskynní systém Rudické propadání - Býčí skála dokonce dohromady tvoří druhý nejdelší jeskynní systém v České republice. HROMAS, J. (ed.) a kol.: Jeskyně. In: MACKOVČIN, P. a SEDLÁČEK, M. (eds.): Chráněná území ČR, *svazek XIV*, 1. vydání, Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, 2009, str. 561.

¹⁷ Zejména jeskyně nacházející se v listnatých lesích mívají u vchodu vytvořenou silnou vrstvu nánosů listů. POKORNÝ, R., HOLEC, M.: *Jeskyně Ústeckého kraje. Nekrasové podzemní objekty ve třetihorních vulkanitech, jejich původ, charakteristiky a biota*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství XYZ, s. r. o., 2009, str. 45 - 46.

¹⁸ Tamtéž, str. 46.

se rozpouští a opět sráží v krasové vodě¹⁹. Při vytváření krasových výplní hraje nejdůležitější roli voda přitékající do jeskyně. Velký objem přitékající vody má za následek vznik mohutných útvarů, zatímco je-li proud slabý, vznikají např. hůlkové stalaktity (stalagmity) či tenká brčka. Vliv má i rozpustnost horniny. Snadná rozpustnost má za následek bohatou tvorbu jeskynních výplní, jak lze pozorovat např. v Moravském krasu vyšperkovaném krápníky. Bohatší jeskynní výzdobu lze také spatřovat spíše v teplejších oblastech nežli v těch chladnějších. Složení horniny také podmiňuje barvu krasových výplní. Neobsahují-li kromě kalcitu žádné sloučeniny ani nečistoty, jsou čiré či bílé; rozpouštění sloučenin obsahujících železo má za následek hnědé a červené zbarvení, oxidy manganu jsou příčinou šedé až černé barvy. Různé odstíny těchto barev jsou pak způsobeny mj. i poměrem nečistot v rozpouštějící se hornině²⁰.

Vzniklé útvary, které dnes v krasových jeskyních obdivujeme, vznikly i před několika tisíci i desetitisíci let a některé v sobě uzavřely prastaré schránky měkkýšů a jiných živočichů. I krápníky samotné však mnoho vypovídají o geologické minulosti, neboť je z nich možné výzkumem izotopů kyslíku a uhlíku zjistit mnohé o teplotě vzduchu, srážkách a dalších faktorech, které zde byly přítomny, když se ten který krápník formoval.

Samostatnou kategorií sedimentárních výplní představují *organogenní sedimenty* vznikající činností nezřídka raritních živočišných druhů žijících v jeskyních. Příkladem jeskynního materiálu tohoto původu je *guano*, představující nahromaděný trus jeskynních savců a netopýřů.

Jeskynní výplně, stěny a stropy dutin jsou modifikovány působením vody stékající po hornině. Výsledkem je jílovitá vrstva na stěnách objektu či specifické erozní textury²¹. Vrstva výše zmíněných uloženin je pak některými autory označována za *jeskynní půdu* (*speleosol*). Organická složka ji tvořící přitom může být vytvářena např. netopýřím trusem, který se hromadí v objektech využívaných těmito živočichy jako stanoviště. Většina autorů však s označením *jeskynní půda* nesouhlasí. O jeskynní půdě však může být řeč v souvislosti s krátkými jeskyněmi, na jejichž nejvzdálenější místo od vstupu také dopadají sluneční paprsky a které obsahují určité množství uloženin přemístěných do útrob dutiny vlivem vody,

¹⁹ KUČERA, B., HROMAS, J., SKŘIVÁNEK, F.: *Jeskyně a propasti v Československu*, 1. vydání, Praha: Academia, 1981, str. 25.

²⁰ HROMAS, J. (ed.) a kol.: *Jeskyně*. In: MACKOVČIN, P. a SEDLÁČEK, M. (eds.): *Chráněná území ČR, svazek XIV*, 1. vydání, Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, 2009, str. 72.

²¹ Takovými texturami mohou být i gutační kapky, které se vytvořily působením vody skapávající ze stropu. Lze je nalézt např. v Loupežnické jeskyni podrobněji rozebrané v kapitole 10 této práce.

činností živočichů aj. Takzvaná jeskynní půda v minulosti posloužila i jako hnojivo a byla dokonce těžena např. v jeskyni Výpustek. Těžba, jež je ve spojení s ochranou přírody a krajiny chápána většinou negativně, zde však napomohla nálezům kosterních pozůstatků zkamenělých živočichů. Nalezené exempláře je možno zhlédnout v muzeích celého starého kontinentu²².

Vytváření krasových i nekrasových výplní je závislé na průsaku a působení vody dokonce až do té míry, že se s absencí tohoto živlu zastavují procesy, jimiž výplně vznikají. Uložení jsou poté ovlivňovány pouze jinými činiteli. Dojde-li posléze opět k průsakům vody, tyto procesy vytváření výplní se opět rozbíhají a výplně se formují.

Jeskynní výplně subsumuje ustanovení § 10 ZOPK pod pojem *jeskyně* a přiznává jim tak tutéž ochranu. Z poznatků uvedených v této kapitole je zřejmá jejich jedinečnost a vědecký, kulturní i estetický význam, které takovou ochranu bez pochyb odůvodňují. I pro ně tak platí zákaz ničení, poškozování a jiných nežádoucích aktivit²³. Nebezpečí pro ně představují nejen davy turistů, ať již ve zpřístupněných jeskyních či v těch nezpřístupněných, ale i přenosy vibrací vznikajících při těžebních pracích v blízkosti jeskyní. Hromadné návštěvy jeskyň mohou vyvolat změnu podmínek v jeskyni, narušení jeskynního mikroklimatu a s ohledem na výše uvedený význam teploty pro tvorbu jeskynních výplní ji tak ohrožují i nepřímo.

2.4 Kras

Samotné slovo *kras* není českého původu, ač by se mohlo zdát, že opak je pravdou. *Kras* však primárně neoznačuje něco krásného. Slovo *kras* pochází ze slovinštiny a v českém jazyce našlo uplatnění od okamžiku, kdy jeden z nejvýznamnějších českých speleologů a taktéž přírodovědec a archeolog J. Petrbok v roce 1922 pojmenoval malebnou krajinu mezi Zdicemi a Prahou Český kras²⁴.

Pojem *kras* (*karst*) v širokém smyslu označuje území, v němž jsou krasové horniny rozpouštěny působením povrchové vody obohacené o oxid uhličitý, která jimi prosakuje.

²² HROMAS, J. (ed.) a kol.: Jeskyně. In: MACKOVČIN, P. a SEDLÁČEK, M. (eds.): Chráněná území ČR, svazek XIV, 1. vydání, Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, 2009, str. 63.

²³ Ustanovení § 10 ZOPK je podrobněji rozebráno dále v této práci.

²⁴ MATOUŠEK, V., DUFKOVÁ, M.: *Jeskyně a lidé*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. r. o., 1998, str. 10 - 11. Více o významu slovinské terminologie a celkovému přístupu k vymezení a ochraně jeskyň vizte v kapitole 9 této práce.

Nejrozšířenějšími krasovými horninami jsou vápenec a dolomit, ale příkladem může být i sádrovec či kamenná sůl. Prosakováním a rozpouštěním se vytváří podzemní dutiny (jeskyně, propasti) a vznikají tak i jejich výplně (krápníky, sintry) či doprovodné krasové jevy (závrty, škrapy, terasy aj.). Taková území pak nezdědka slouží jako stanoviště jedinečným druhům rostlin a živočichů či se zde vytváří vzácné ekosystémy.

V užším smyslu pojem *kras* označuje samotné procesy krasovění, tedy prostupování krasovou horninou a její postupné rozpouštění. Tohoto procesu se nejčastěji účastní tři činitelé: $CaCO_3$ (kalcit) jako základní stavební prvek dané horniny, CO_2 jako rozpouštědlo a voda jako jeho médium. Krasovění za účasti těchto tří činitelů (a jen jich) je nejčastějším nejen v nejznámějších krasových územích v České republice, Českém a Moravském krasu, nýbrž i na celém světě²⁵. Procesy, do nichž kromě uvedených činitelů vstupují ještě činitelé další, jsou vzácnější.

Krasové jeskyně, jejich jeskynní výplně a přírodní jevy v nich (např. krasová jezírka) jsou ze své podstaty součástí tzv. *podzemního krasu*, ke kterému náleží i další podzemní jevy s nimi související (např. systémy puklin navazující na závrty). S jeskyněmi, které vznikly krasovým procesem, je pak v příčinné souvislosti tzv. *povrchový kras* zahrnující jednak samotné jevy povrchové (závrty, škrapy, terasy aj.), a jednak jevy, které jsou na rozhraní mezi povrchem a podzemím (ponory, vyvěračky).

Z právního hlediska se v případě povrchového krasu jedná o jevy, které dle ZOPK ve znění účinném do roku 2004 samy naplňovaly obsah pojmu *jeskyně*. V novelizovaném znění se pak jevy povrchového krasu shodně zařadily mezi ty jevy, které jsou výslovně zmíněny v ustanovení § 10 ZOPK odstavci čtvrtém a kterým je tak přiznána stejná ochrana jako jeskyním definovaným v odstavci prvním. Dotčené jevy situované na povrchu nebo na rozhraní mezi povrchem a podzemím tedy požívají stejné ochrany jako podzemní kras, byť se tak většinou děje na základě jiného ustanovení ZOPK.

²⁵ POKORNÝ, R., HOLEC, M.: *Jeskyně Ústeckého kraje. Nekrasové podzemní objekty ve třetihorních vulkanitech, jejich původ, charakteristiky a biota*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství XYZ, s. r. o., 2009, str. 31.

2.5 Pseudokras

Pojem *pseudokras* je taktéž odvozen od slovinského slova *kras*. Jedná se o uměle vytvořený pojem, který jako první použil v roce 1906 německý geolog Walther von Knebel²⁶. Pseudokras aneb *nekras* (*non-karst*) představuje z hlediska geneze protipól krasu, resp. příslušných krasových procesů. V případě nekrasu nedochází k žádnému, a to ani částečnému, rozpouštění hornin, a ke slovu tak přichází jiní činitelé. Pseudokrasem se konkrétně rozumí území, kde jsou tvary připomínající kras vytvářeny procesy nekrasovými (zpravidla tektonickými, gravitačními či mechanickou erozí), přičemž je nerozhodné, v jaké hornině tyto procesy probíhají.

I kategorie pseudokrasu podléhá dalšímu členění. Podle časového hlediska rozlišuje geologie dvě skupiny pseudokrasových jeskyní: ty, které vznikaly současně s horninou a ty, jež se utvářely procesy vznikajícími až po vzniku horniny. Druhá uvedená skupina má v tuzemsku četné zastoupení²⁷.

Vedle výše uvedeného členění lze pseudokrasové jeskyně dle způsobu vzniku rozlišit na *puklinové*, *rozsedlinové*²⁸, *suťové*, *erozní*, *kombinované* a *tree mould caves*²⁹. Jak však již uvádí předchozí kapitola, zařazení suťových jeskyní mezi *jeskyně* je u odborné veřejnosti poměrně diskutabilní.

Podle charakteru a počtu činitelů, kteří se procesu tvorby daných prostor účastní, lze dále rozlišit *hyperkras*, *parakras* a *hypokras*; pojednání o nich však spadá do podrobnějšího studia přírodních věd a není předmětem této práce.

Pseudokrasové jeskyně, jejich výplně a přírodní jevy v nich (např. jezírka na dně pseudokrasových jeskyní) jsou ze své podstaty součástí tzv. podzemního pseudokrasu, ke kterému náleží i další podzemní jevy s nimi související (např. systémy puklin navazující na pseudozávrty). S jeskyněmi, které vznikly pseudokrasovým procesem, je pak v příčinné

²⁶ POKORNÝ, R., HOLEC, M.: *Jeskyně Ústeckého kraje. Nekrasové podzemní objekty ve třetihorních vulkanitech, jejich původ, charakteristiky a biota*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství XYZ, s. r. o., 2009, str. 35.

²⁷ Tamtéž, str. 37.

²⁸ Příkladem rozsedlinové jeskyně je i Loupežnická jeskyně u Ústí nad Labem, o níž je pojednáváno v kapitole 10 této práce. Přesněji se jedná o rozsedlinovou jeskyni typu "V", což znamená, že tvar jeskyně je klínovitý a její strop je tvořen nahromaděnými navzájem zaklíněnými skalními bloky. POKORNÝ, R., HOLEC, M.: *Jeskyně Ústeckého kraje. Nekrasové podzemní objekty ve třetihorních vulkanitech, jejich původ, charakteristiky a biota*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství XYZ, s. r. o., 2009, str. 39.

²⁹ Jako *tree mould caves* jsou označovány jeskynní dutiny, v nichž jsou horninou uzavřeny části těl rostlin (kořeny, větve aj.). Tamtéž, str. 36.

souvislosti tzv. povrchový pseudokras představující jednak samotné jevy povrchové (pseudozávrtý, pseudoškrapy aj.), a jednak jevy, které jsou na rozhraní mezi povrchem a podzemím (např. ventaroly).

Z právního hlediska pak platí, že podzemní pseudokras požívá stejné ochrany jako podzemní kras, resp. povrchový pseudokras požívá stejné ochrany jako povrchový kras. Uvedená skutečnost je vyplývá z ustanovení §10 ZOPK, který ve svých ustanoveních morfogenezi jeskyní a s nimi souvisejících jevů nikterak nerozlišuje.

2.6 Umělé jeskyně

Jak je již z uvedeného označení patrné, umělé jeskyně vznikají jinými než přírodními procesy - činností člověka. Tyto prostory tak z hlediska geneze nevyhovují žádné z dosud prezentovaných definic jeskyně, a to jak v pojetí legislativním, tak přírodovědném. Používání označení *jeskyně* v jejich případě je ovšem částečně ospravedlnitelné, neboť tyto prostory ostatní atributy jeskyní, které jsou minimálně přírodními vědami vyžadovány, jako jsou rozměry, tvar nebo pozice vůči okolnímu terénu, naplňují. Z uvedeného důvodu jsou tedy i jako jeskyně nazývány.

Z hlediska umělých jeskyní platí, že se může jednat o prostory, které člověk vybudoval v úmyslu jeskyně napodobit, prostory připomínající jeskyně zcela náhodou, či historická důlní díla. Na umělé jeskyně je pak pamatováno předpisy o péči o památky, neboť jsou často kulturními památkami.

2.6.1 Prostory úmyslně připomínající jeskyně

Umělé jeskyně se zpravidla nevyskytují samostatně, ale tvoří součást nějaké historické stavby. Nápad vybudovat prostor, jenž by svou dispozicí a vzhledem připomínal jeskyni, zrealizoval člověk na českém území poprvé v renesanci. Podobných prostor pak značně přibývalo v období baroka. Účelem těchto prostor, nazývaných *grotta* či též *salla terena*, bylo vytvořit plynulý přechod zdobné zámecké architektury do prostoru zahrad. Touha vytvořit věrnou kopii krasové jeskyně bohužel prý dokonce vedla tak daleko, že docházelo k vylamování krápníků v krasových jeskyních, aby mohly zdobit prostory umělých jeskyní³⁰. V některých případech však cílem stavitelů nebylo vybudovat jakousi kopii jeskynního

³⁰ Příkladem lze uvést např. krápníky ze Sloupských jeskyní v Moravském krasu, které byly použity jako dekorace umělých slují v areálu Kroměřížského zámku. KUČERA, B., HROMAS, J., SKŘIVÁNEK, F.: *Jeskyně a propasti v Československu*, 1. vydání, Praha: Academia, 1981, str. 80.

prostoru se vším všudy, ale jen sálu terrenu či portál v tomto duchu ozdobit - například právě krápníky. Takových prostor dekorovaných napodobeninami jeskynních výplní se v České republice nachází nemálo³¹.

Jeskyně přitom posloužily jako inspirace nejen pro stavby světské, ale i církevní, což se opět nejvíce projevilo v období baroka. B. Kučera uvádí v knize *Jeskyně a propasti v Československu*, že nejkrásnější církevní stavbou s jeskyněmi inspirovanou výzdobou je kaple sv. Máří Magdalény v Mníšku pod Brdy. Kaple nacházející se v areálu poutního místa Skalka prošla postupnou rekonstrukcí a je dodnes zachována. I dnes její interiér připomíná krasovou jeskyni - stěny i strop pokrývají krápníky. V průběhu budování kaple v 17. století byla předlohou této stavby skalní kaple ve Francii, kde údajně Máří Magdaléna nějaký čas žila a modlila se. Tehdejšímu staviteli kaple v Mníšku pod Brdy bylo dokonce uloženo vykonat do této francouzské kaple cestu a její interiér věrně okopírovat. Kaple je chráněna jako kulturní památka; zápis do seznamu byl proveden ještě před rokem 1988³².

S nástupem klasicismu se dekorace staveb zjednodušovaly a přezdobené interiéry postupně ztrácely na oblibě. Umělé jeskyně se v tomto období budovaly jako surové prostory, co nejjednodušeji zdobené. Jedním příkladem za všechny je rozsáhlá umělá jeskyně v zámeckém parku v zámku Veltrusy.

2.6.2 Prostory připomínající jeskyně náhodou

Druhou skupinu umělých jeskyní tvoří prostory, jejichž autor podobnost se slujemi nezamýšlel, ale přesto se tyto jako jeskyně jeví. Opět mohou být součástí staveb světských i církevních; často je lze nalézt v hradních či zámeckých areálech. Řada hradů je vystavěna na spletitém systému podzemních chodeb a krypt, vytesaných do horniny či zbudovaných ve zdech. I podzemí některých českých měst je protkáno sítí chodeb a katakomb³³. Takové objekty a města se vyskytují po celé České republice a ochranu jim opět poskytují předpisy o památkové péči.

Většina těchto prostor sloužila zpravidla jako sklep, popř. i obytná místnost člověka, nebo dokonce neměla účel žádný.

³¹ Takto dekorovány jsou např. prostory v Trojském zámku v Praze, zámku v Libochovicích, Klášterci nad Ohří, Valči a v řadě dalších historických objektů. KUČERA, B., HROMAS, J., SKŘIVÁNEK, F.: *Jeskyně a propasti v Československu*, 1. vydání, Praha: Academia, 1981, str. 80.

³² NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. *Metainformační systém. Centrální část*. [online]. 2014 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z <http://iispp.npu.cz/mis_public/publicDocumentDetail.htm?id=361594>.

³³ Nejrozsáhlejší podzemní systém zdobí města Tábor, Litoměřice či Znojmo. KUČERA, B., HROMAS, J., SKŘIVÁNEK, F.: *Jeskyně a propasti v Československu*, 1. vydání, Praha: Academia, 1981, str. 83.

2.6.3 Prostory vzniklé těžbou

Umělé jeskyně mohou vzniknout i jako druhotný výsledek těžební činnosti. Vydlabáváním horniny se postupně vytváří dutiny, chodby a otvory, které sluje vzhledově připomínají. Zejména se jedná o opuštěné štoly, šachty a důlní chodby v horských oblastech (Krkonoše, Krušné hory, Jeseníky a další), ale narazit na ně lze samozřejmě i v níže položených oblastech (známá je např. průrva Ploučnice aneb Pekelný jícen u Novin pod Ralskem), dokonce i na území hlavního města Prahy (pískovcové štoly pod Strahovským klášterem). Romantický vzhled mají tzv. Pusté kostely u České Lípy, které jsou důsledkem zdejší těžby pískovce ve středověku. Jedná se v zásadě o pískovcové oblouky, které vytváří široké chodby na povrchu země a jsou volně přístupné.

Některé z těchto objektů jsou veřejnosti přístupné, jiné mají zasypané vchody nebo je do nich vstup zakázán s ohledem na jejich nestabilitu a bezpečí návštěvníků.

Rozhraničení jeskyň na přírodní a umělé prostory však nemá zcela jasnou hranici. Tyto dva typy podzemních objektů se mezi sebou často prolínají a jsou vzájemně provázány. Nezřídka totiž docházelo (a stále dochází) k hloubení chodeb a štol za účelem umožnění přístupu do jeskyní a jeskyně vytvořené přírodní a lidskou silou na sebe tak vzájemně navazují.

2.7 Karsologie a speleologie

Jak již bylo uvedeno výše, průzkum a ochrana jeskyní zaměstnává různé přírodovědné i humanitní obory - jmenujme např. geologii, fyzickou geografii, geomorfologii, hydrologii, zoologii, archeologii, samozřejmě právo a právní vědu a další. Každý z uvedených oborů se věnuje svému úseku, který se ale může překrývat s jiným.

Klíčovou pozici mezi těmito obory zaujímají karsologie a speleologie - *karsologie* jako dílčí geomorfologická disciplína, která studuje krasové a pseudokrasové jevy, a *speleologie* jako věda, která zkoumá podzemní jevy a podzemní tvary jako takové. Speleologie se tedy stejně jako právo a právní věda zaměřuje výhradně na situaci v podzemí a jevy nacházející se na povrchu již do svého objektu studia nezahrnuje, byť tomu v minulosti bylo i naopak. Speleologické chápání pojmu jeskyně, jak je uvedeno v předchozí podkapitole, je tedy blízké současnému legislativnímu pojetí, jen se oproti němu odlišuje tím, že vychází z realizovaných terénních průzkumů a reflektuje jeskyňářskou praxi.

V návaznosti na to lze uzavřít, že i přes dílčí zaměření karsologie na povrchové jevy a tvary platí, že jak speleologie, tak i karsologie přináší další cenné informace k jednotlivým stěžejním pojmům práce a současně též napomáhají celkové orientaci ve studované problematice z pohledu přírodních věd. V dalším je proto odkazováno na relevantní informační zdroje obou těchto disciplín.

Dle výše uvedeného lze tedy shrnout, že už samotné vymezení pojmů zásadních pro tuto práci není zcela nepochybné a přináší řadu otázek. Různé vědní obory nabízejí různá vymezení a prakticky tak nelze postavit zcela na jisto ani to, co se vlastně jeskyní rozumí. Z právního hlediska představuje nejdůležitější vodítko ustanovení § 10 ZOPK omezující zákonnou ochranu jeskyní na prostory vytvořené přírodními a nikoli lidskými silami a výplně a přírodní jevy, které je vyplňují. Stejná ochrana je však zaručena i doprovodným povrchovým jevům, které na rozdíl od vymezení právního přírodovědné obory zahrnují přímo pod pojem *jeskyně*. Legální definice obsažená v ZOPK umožňuje chránit jakékoli útvary naplňující uvedené znaky bez ohledu na metrické údaje jeskyně, její morfogenezi či další přírodní charakteristiky.

Z toho důvodu představuje další dělení jeskyní kategorii méně podstatnou. Pro uvědomění si objemu útvarů chráněných zmíněným ustanovením ZOPK je však záhodno připomenout, že za jeskyně platí nejen jeskyně krasové, ale i nekrasové, a ačkoli jeskyně umělé zákonodárce z ochrany poskytované ZOPK vyjmul, i ony se s jeskyněmi vytvořenými přírodními silami prolínají a vynětí tak nelze označit za stoprocentní. Není ani rozhodné, zda byly umělé jeskyně vybudovány s úmyslem jeskyně napodobit či nikoli. Mohly dokonce vzniknout úplnou náhodou, např. jako důsledek těžební činnosti. Ochranu jeskyní tedy zajišťuje a ovlivňuje i řada dalších právních předpisů s životním prostředím na první pohled zdánlivě nesouvisících jako např. zákon o státní památkové péči či horní zákon.

3. Historický vývoj

3.1 Historie objevování a zpřístupňování jeskyní na českém území

Jeskyně jsou součástí života člověka už od pradávna. V minulosti, kdy sloužily lidem jako útočiště a příbytek, byl jejich význam nezpochybnitelný. Mohutné prostory skalních útvarů skýtaly pocit bezpečí, ať již lidé setrvali na okraji jeskynních systémů či se vydali hloub do jejich útrob. Je tedy nasnadě, že právě v jeskyních lze nalézt řadu klíčových předmětů, maleb či kosterních pozůstatků, díky jejichž němému svědectví stále odkrýváme některé z dosud neznámých faktů o tehdejších životě lidí - tedy i o sobě samých. Vědomost o nejstarších a nejvýznamnějších jeskyních obývaných kdysi člověkem, ať již mluvíme o české Šipce ve Štramberském krasu či například španělské jeskyni Altamira, patří již k základnímu vzdělání.

V souvislosti s dávnými dobami, kdy byly jeskyně obývány pravěkými lidmi³⁴, jsou známy nálezy jeskynních kultovních míst. Ta byla tvořena jednotlivými kostmi, jejich soubory, či až tisíci kosterních pozůstatků, hroby či celými jeskynními hřbitovy³⁵. Většina jeskyní však poskytuje důkazy o dřívějším běžném životě a hospodaření už od starší doby kamenné. Nejčastěji archeologové nalézají části keramických nádob, nástroje vyrobené z kostí či kamene či pozůstatky ohnišť. Takové nálezy mohou být objevovány na místech, která se dnes kvůli své (ne)dostupnosti jeví jako nevhodná. Jeskyně totiž v době osídlení prvními lidmi vypadaly jinak než dnes - během těch několik stovek a tisíců let došlo k řadě klimatických i mechanických změn, na které hornina tvořící sluje samozřejmě reagovala. Některé jeskyně se postupem času rozšířily, jiné téměř zanikly či se staly neprůchodnými z důvodu řízení horninového materiálu u vchodu do jeskyně či v jejich útrobách. Příkladem je i balvany zavalená svatyně v Býčí skále v Moravském krasu, jež se zachovala od starší doby železné³⁶.

Destrukce jeskynních systémů však byla pro pozdější badatele i přínosná - znám je například nález neandrtálce, jenž byl v palestinské jeskyni Šanídár přibližně před 50 000 lety usmrčen padajícím balvanem. Kromě hradeb velkých balvanů mohou být nálezy ukryty

³⁴ Jeskyně byly člověkem obývány už od starší doby kamenné. ZAJÍČEK, P., HROMAS, J., a kol.: *Zpřístupněné jeskyně České republiky*, 1. vydání, Průhonice: Správa jeskyní České republiky, 2013, str. 8.

³⁵ MATOUŠEK, V., DUFKOVÁ, M.: *Jeskyně a lidé*, 1. vydání, Praha: NLN, s. r. o., 1998, str. 8.

³⁶ Podle dochovaných pramenů nebyl objev svatyně ničím romantickým, neboť ta v sobě ukrývala torza lidských těl či jejich částí, tak jak tu zbyly po halštatském pohřbu velmože spolu s jeho ženami, čeledí i koňmi. LAHODA, L.: *Tajnostmi podzemí: po stopách legend a příběhů z temnot, podzemím českých zemí, od hradních sklepů až k podzemním továrnám*, 1. vydání, Praha: Lubor Kasal nakladatelství, 2004, str. 12.

i pod vrstvou pěnitce³⁷, jako se tak stalo např. v italské jeskyni Altamura či slovenské Domice. Některé nálezy byly zase pohybem jeskynních usazenin přesunuty na jiné místo v jeskyni, včetně zcela jiného prostředí, např. došlo-li byt' jen dočasně k zaplavení prostoru vodou.

Na českém území poskytly nálezy nejstarších lidských kosterních pozůstatků jeskyně Šipka ve Štramberšském krasu, Švédův stůl a Kůlna v Moravském krasu. V těchto jeskyních byly odkryty pozůstatky neandrtálce (*Homo sapiens neanderthalensis*). Evropský význam mají dokonce Mladečské jeskyně, které platí za nejstarší, největší a pravděpodobně i nejseverněji položené sídliště člověka moudrého (*Homo sapiens sapiens*). Zvláštností však je fakt, že ačkoli jsou archeologické nálezy v českých jeskyních vcelku hojné, na celém českém území lze prokázat pouze jedinou nástěnnou prehistorickou malbu, a to v Býčí skále.

Rozvoj lidských schopností a potřeba migrovat za zvěří a vhodnějšími životními podmínkami postupně vedly člověka ven z jeskyně do umělých příbytků. Život lidského pokolení se na čas od jeskyně oddělil; jelikož je ale člověk tvor zvědavý, postupně se k nim opět vrátil a nakonec je začal i vědecky zkoumat.

České písemné prameny se o jeskyni zmiňují poprvé v roce 1037, kdy byla Sázavskému klášteru vydána Břetislavská donační listina. V ní se píše o jeskyni Zakolnica, jež je však dnes bohužel neznámá. Lze však dovodit, že v tehdejší době představovala významný orientační bod, neboť byla v listině zmíněna v souvislosti s vymezením hranic. Na Břetislavskou donační listinu navázaly další donační listiny obsahující zprávy o jeskyních³⁸. K obrazovému znázornění jeskyně došlo poprvé zřejmě v kodexu "*Liber depictus*" aneb "*Krumlovský obrazový kodex*", jenž byl sepsán ke konci 14. století v českokrumlovském klášteře. Až o necelých tři sta let od prvního obrazového znázornění jeskyně v dokumentu, v roce 1627, došlo i k prvnímu kartografickému zobrazení jeskynního systému - konkrétně se jednalo o zobrazení Hranické propasti na Komenského mapě Moravy.

Zvědavost a potřeba poznání dovedly postupem času člověka zpět do jeskyně a donutily ho zkoumat jejich vlastnosti a nikoli popisovat je jako pouhé orientační body. První takové bádání je zaznamenáno v dokumentu *Codex diplomaticus* z roku 1430, a to A. Wallem

³⁷ Pěnitce je sypký sintr (chemogenní sediment ukládaný z vod), který vzniká vysrážením ze studených krasových vod ve vstupních částech jeskyní a pod karbonátovými skalními převisy. PANOŠ, V.: *Karsologická a speleologická terminologie*, 1. vydání, Žilina: Knižné centrum, 2001.

³⁸ Příkladem může být jeskyně Sv. Ivana ve Svatém Janu pod Skalou, jež je zmíněna v ostrovské donační jeskyně jako jeskyně Sv. Jana Křtitele. KUČERA, B., HRŮMAS, J., SKŘIVÁNEK, F.: *Jeskyně a propasti v Československu*, 1. vydání, Praha: Academia, 1981, str. 12.

z Krakova. Jeskyni Na Špičáku považoval za staré hornické dílo a o působení přírodních sil vůbec neuvažoval. Během 15. století sloužily jeskyně hojně jako penězokazecské dílny. K objevu první z nich, v dnes zaniklé jeskyni Čertova díra ve Štramberském krasu, došlo až na přelomu 19. a 20. století. I v pozdějších staletích byly zřejmě jeskyně pro penězokazce atraktivní, což dokazují nálezy mincí padělaných v 17. - 18. století.

Dalším neblahým účelem, jemuž jeskyně v minulosti sloužily, bylo trestání. Jako vězení byla známa např. jeskyně Hladomorna pod hradem Holštejn, což dokládají tamní nálezy lidských kostí. Ještě horšího využití se dočkaly některé jeskyně ukrývající nahromaděné lidské kostry, které byly do jeskyně odkládány od 15. století. Původ těchto pozůstatků však dosud není zcela jasný³⁹.

Z 16. století se dochovalo dílo "*De admirandis Hungariae aquis*" autora G. Wernhera, jenž se již na rozdíl od A. Walleho pozastavuje nad procesem krasovění. Častým cílem bádání přímo zaměřených na jeskyně byly zejména v 17. století jeskyně Moravského krasu, jimž se následně věnuje řada dobových publikací; zvláštní pozornost pak přitahovala propast Macocha. Nejednou se jednalo o lékařské či alchymisticko-medicínské spisy. 17. století tak lze označit za počátek vědeckého zkoumání jeskyní.

Ne všechny závěry učiněné na základě těchto prvních vědeckých bádání však byly zcela racionální. Z českých spisů lze uvést dílo J. P. Haina z roku 1672, jenž se zmiňuje o dracích v karpatských jeskyních, B. Balbína, M. Tannera či J. J. Středovského s jeho teorií o opičích lidech v jeskyni Čertova díra. Bádání byla omezena prozatím nedostatečnými vědeckými poznatky z oboru přírodních věd - například nebylo zpočátku v silách tehdejších učenců zdůvodnit, jak a proč se voda v jeskyních mění na kámen. Podobné nejistoty byly živnou půdou pro fantazie lidí o původu, podobě a zákonitostech v jeskyních. Lidé například věřili, že jeskyně jsou domovem větru, který tu vládne, že se tu nachází magické poklady, či že je v jeskyni možné získat nějakou nadpřirozenou schopnost⁴⁰. Většina mýtů spíše těžila ze strachu z neznámého a obav lidí z nadpřirozených stvoření.

Mystično se nicméně okolo jeskyní vznáší dodnes, neboť smysl některých jeskynních maleb se nedaří rozluštit ani odborníkům dnešní doby. Děsivou minulost však dodal jeskyním i lidskou činností vytvořeným podzemním prostorům i člověk sám, například

³⁹ KUČERA, B., HROMAS, J., SKŘIVÁNEK, F.: *Jeskyně a propasti v Československu*, 1. vydání, Praha: Academia, 1981, str. 14.

⁴⁰ MATOUŠEK, V., DUFKOVÁ, M.: *Jeskyně a lidé*, 1. vydání, Praha: NLN, s. r. o., 1998, str. 7.

zazdíváním zaživa, prováděním nejrůznějších magických, náboženských či jiných rituálů či využíváním podzemí jako hromadných pohřebišť⁴¹. Magická atmosféra jeskyní však v posledních stoletích posloužila i pozitivnějším účelům, když tu např. našli své útočiště čerti z řady českých filmových pohádek⁴².

Významným mezníkem ve fantaskních představách byl sestup do propasti Macocha, který se uskutečnil v roce 1723 a na který jakožto na počátek objektivního prozkoumávání krasu a jeho jeskyní navazuje řada vědeckých děl a bádání. Nejedním autorem pak na počátku 19. století zkoumal jednotlivé jeskyně či menší geologicky významné oblasti. Vznikala pak díla nejen odborná geografická, speleologická či geologická, nýbrž i díla literární či výtvarná. Kouzlo jeskyně Býčí skála vedlo v roce 1831 J. Kollára k sepsání rozsáhlé básnické skladby Slávy dcera a známy jsou obrazy i črty tematicky zaměřených časopisů.

V roce 1829 dochází poprvé k objevu jeskyně technickými pracemi, byť ty měly zcela jiný účel. Celé 19. století je bohaté na odkazy k jeskyním v odborné literatuře věnující se nejen speleologii a geografii, ale i např. archeologii. Obrovským úspěchem byl slavný nález kosti člověka neandertálského učiněný badatelem K. Maškou. V roce 1863 došlo k objevu dnes známé zpřístupněné Chýnovské jeskyně, která se v roce 1868 stala první veřejnosti zpřístupněnou jeskyní v Čechách a na Moravě⁴³.

Další zlom v prozkoumávání tuzemských jeskyň nastal na přelomu 19. a 20. století. Průzkumné skupiny vedené K. Absolonem prováděly rozsáhlé technické práce, díky kterým postupně odkrývaly dosud nepoznané jeskynní systémy. Tímto byl tedy překonán dosavadní přístup badatelů, kteří se zaměřovali na průzkum jeskyň volně přístupných. Jméno K. Absolona je jedním z nejzvučnějších, ale i nejkontroverznějších v české speleologii⁴⁴ a to nejen v tuzemsku, ale i ve světě díky světovému prvenství v technickém objevitelském

⁴¹ Tento účel měly podzemní prostory např. při morových epidemiích v 16. století. LAHODA, L. *Tajnostmi podzemí: po stopách legend a příběhů z temnot, podzemím českých zemí, od hradních sklepů až k podzemním továrnám*, 1. vydání, Praha: Lubor Kasal nakladatelství, 2004, str. 15.

⁴² Například Pusté kostely u České Lípy se proměnily v peklo v jedné z nejoblíbenějších českých pohádek S čerty nejsou žerty z roku 1984.

⁴³ SPRÁVA JESKYNÍ ČESKÉ REPUBLIKY: Chýnovská jeskyně. [online] 2016 [cit. 2016-10-09]. Dostupné z <<http://www.caves.cz/cz/jeskyne/chynovska-jeskyne/o-jeskynich/charakteristika/>> a <<http://www.caves.cz/cz/jeskyne/chynovska-jeskyne/o-jeskynich/historie/>>.

⁴⁴ Kromě nesporných úspěchů a prvenství na poli speleologie byl prof. Absolon i pro některé své dřívější spolupracovníky ztělesněním nešetrného přístupu k jeskyním právě proto, že při průzkumných pracích používal hrubou sílu technických strojů. Prof. Absolon také dbal na popularizaci speleologie, k čemuž mu posloužily i často pečlivě aranžované fotografie či poutavé přednášky pro veřejnost. Velmi aktivní byl i v zahraničí například četnými vystoupeními na mezinárodních kongresech a publikací článků. KOSTRHUN, P. a OLIVA, M.: *K. Absolon - Fotografie z evropských jeskyní a krasů*, 1. vydání, Brno: Moravské zemské muzeum, 2010, str. 6.

průzkumu jeskyní a díky profesorovu bádání kupříkladu v balkánských oblastech⁴⁵. K. Absolon, původní odborností geograf, se do dějin české speleologie zapsal i zpřístupněním dna propasti Macocha z Punkevních jeskyní, k němuž došlo v roce 1913. Do té doby byla Macocha zkoumána pouze skrze četné sestupy svrchu.

Pozornost tuzemských speleologů vyústila v roce 1904 v založení Klubu přírodovědeckého se sídlem v Brně. Ke sdílení zkušeností, výměně poznatků a koordinaci činností vznikla pak v roce 1930 Krasová komise při Klubu českých turistů v Praze následována dalšími kluby a sdruženími po celé republice. Z těchto uskupení jsou známa další jména zvučná i v zahraničí jako R. Kettner, J. Kunský či J. V. Daneš. Pozornost speleologů zahraničních se pak projevovala dokonce i snahou odkoupit pozemky s jeskyněmi souvisejícími, aby zde mohli provádět vlastní výzkumy⁴⁶.

Smutnou a dramatickou kapitolou je pro vztah člověka k jeskyni období druhé světové války. Prostory ukryté pod masivními skalními systémy posloužily nacistům jako strategická místa a také jako detašovaná pracoviště továren. Nejvděčněji tomuto hrůznému účelu posloužily jeskyně v Moravském krasu (příkladem lze zmínit Výpustek, Michalku či Kůlnu), kde pracovali totálně nasazení dělníci zejména na výrobě součástek využitelných pro německé válečné letectvo. V Čechách se ve smrtící továrnu na výrobu tankových motorů proměnila jeskyně Litoměřice, kde vznikly továrny Richard I - III i s veškerým zázemím pro totálně nasazené dělníky včetně jídelny s kantýnou či toalet⁴⁷. Ve vybraných podzemních prostorách docházelo k odstřelování hornin, vyrovnávání a úpravám povrchu, betonování stěn a dalším radikálním úpravám. Umístění těžké i lehké strojírenské techniky přímo v jeskyních nebo jejich bezprostředním okolí bylo samozřejmostí. Následky, mnohdy nenapravitelné, jsou v těchto jeskyních patrné dodnes.

⁴⁵ Z těchto cest vznikl též rozsáhlý fotoarchiv prof. Absolona, jenž byl v roce 2007 digitalizován a některé fotografie byly dokonce barevně zrekonstruovány. Ve vztahu k balkánským zemím je také zajímavé, že sem prof. Absolon vyjížděl za vědeckým bádáním i v době, kdy byla oblast Balkánu válečnou frontou. KOSTRHUN, P. a OLIVA, M.: *K. Absolon - Fotografie z evropských jeskyní a krasů*, 1. vydání, Brno: Moravské zemské muzeum, 2010, str. 3 a 7.

⁴⁶ KOSTRHUN, P. a OLIVA, M.: *K. Absolon - Fotografie z evropských jeskyní a krasů*, 1. vydání, Brno: Moravské zemské muzeum, 2010, str. 10.

⁴⁷ Podzemní továrna v jeskyni Litoměřice byla velmi rozsáhlá - ke konci března 1945 bylo např. položeno 20,5 km kolejí, užito 12 600 m³ železobetonu a jen o něco málo méně betonu. Stavba však byla v tomto rozsahu dokončena jen ze 68%, na což bylo použito 12 800 000 říšských marek. Vstupy do bývalých továren i větrací šachty jsou dnes zabetonovány a systém chodeb je tak již dnes nepřístupný. LAHODA, L.: *Tajnostmi podzemí: po stopách legend a příběhů z temnot, podzemím českých zemí, od hradních sklepů až k podzemním továrnám*, 1. vydání, Praha: Lubor Kasal nakladatelství, 2004, str. 141 - 151.

Jeskyně však kromě nacistů posloužily i českému odboji, a to dokonce ještě před vypuknutím druhé světové války. Jako útočiště byly využívány například jeskyně v Labských pískovcích, kde se skrývali převaděči pronásledovaných antifašistů ze Saska, takzvaní *rudí horolezci*⁴⁸. Ti se už od počátku 30. let aktivně účastnili odboje. Jejich činnost nespočívala jen v převádění nacistům nepohodlných osob přes hranice⁴⁹; původně dokonce zcela vůbec. Členové skupiny zpočátku bojovali proti nastupujícímu národnímu socialismu přenášením antifašistických tiskovin přes česko-německou hranici a jejich následnou distribucí v pohraničí. Jednalo se o protifašistické letáky, noviny a časopisy⁵⁰. Přes hranice byly přenášeny i důkazy o nacistickém teroru, např. fotografie zmrzačených obětí. Fotografie pak byly otištěny v ilegálních časopisech a podávaly tak zahraničí pravdivý obraz dění v hitlerovském Německu.

Jeskyně v odbojovém hnutí našly uplatnění nejen jako úkryty osob, ale i vysílaček. Literatura v tomto směru zmiňuje pseudokrasové jeskyně (např. jeskyni Krtola v Českém ráji) či dutiny v oblasti Kokořínska.

Po skončení války nastaly pro tuzemskou speleologii žně v teoretické i praktické rovině. Věda pokročila ve zkoumání příčin vzniku jeskyní a zákonitostech jejich vývoje a praxe přišla s novými nálezy a metodami průzkumu. Nové poznatky byly shromážděny v dílech věnujících se jednotlivým jeskyním. S touhou po poznání šly bohužel ruku v ruce i tragédie vyvolané nevyzpytatelností jeskynního prostředí. Nejsmutněji se do dějin české speleologie zapsal rok 1970, kdy při průzkumu Amatérské jeskyně (nejdelšího jeskynního systému v ČR) zahynuli zkušení speleologové M. Šlechta a M. Zahradníček. Osudnou se jim stala povodeň, během které jim rozbořené vodní proudy uzavřely všechny únikové cesty.

Objevování jeskyní však dodnes není uzavřenou kapitolou. Neustále dochází k novým objevům celých jeskynních systémů, jeskyň či jejich větších či menších částí. S pomocí nejmodernějších metod a přístrojů se také daří bořit dosud platné mýty a rozšiřovat vědomosti, které o podzemním světě máme. Měřeními se zpřesňují i data o rozměrech

⁴⁸ KUČERA, B., HROMAS, J., SKŘIVÁNEK, F.: *Jeskyně a propasti v Československu*, 1. vydání, Praha: Academia, 1981, str. 252.

⁴⁹ Jednalo se např. o české odbojáře, kteří prchali do ČSR z okolí německé Pirny po situaci, již v Německu vyvolal požár Říšského sněmu dne 27. 2. 1933. Častým cílem těchto osob bylo právě okolí Tisé, neboť zde probíhala řada česko-německých turistických akcí pořádaných právě dřívějším lezeckým odborem dělnické mládeže *Vereinigte Kletterabteilung*. NOVOTNÝ, J.: *Historie domu č. p. 205 v Tisé* [online]. 2011 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z <<http://cs.euroclimbing.com/?p=15231>>.

⁵⁰ Jmenovat lze např. noviny *Gegenangriff (Protiútok)*, vydávané jako protiklad k novinám *Angriff* Josepha Goebbelse, noviny *Baseler Rundschau (Basilejské rozhledy)*, či časopisy *Rote Fahne* a *Arbeiter-Illustrierte-Zeitung*. Tamtéž.

jeskynních objektů. Jako nejnovější a nejvýznamnější pokrok v této oblasti lze bezesporu zmínit měření provedené 27. září 2016 v Hranické propasti, které posunulo největší naměřenou hloubku tohoto objektu až na neuvěřitelných 404 m a pasovalo ji tak na nejhlubší zatopenou jeskyni na světě. Nelze přitom pochybovat o tom, že skutečná hloubka Hranické propasti dosahuje ještě většího čísla; měření bylo ukončeno v -404 m jen pro nedostatečnou délku vodícího kabelu použitého robota⁵¹.

Prameny z druhé poloviny 20. století vyzdvihují také kvalitu a propracovanost systému ochrany jeskyní v tehdejším Československu, který prý svou šetrností dokonce předčí mnohé či dokonce většinu zemí světa⁵².

3.2 Historie právní úpravy problematiky jeskyní

Problematika právní úpravy a ochrany jeskyní dlouhou dobu sdílela osud problematiky státní památkové péče a ochrany památek, stejně jako ochrana přírody a krajiny celkově. Za první republiky spadala ochrana přírody nejprve pod Úřad pro správu vyučování a národní osvětu. Nedlouho po jeho vzniku však došlo k terminologické změně a Úřad, stejně jako ostatní nejvyšší správní úřady, začal být označován termínem *ministerstvo*⁵³. Součástí ministerstva školství a národní osvěty bylo i památkové oddělení V. odboru - odboru osvětového, a zde byl vývoj právní ochrany přírody spjat převážně se jmény R. Maximovič a Z. Wirth. Jejich pojetí ochrany přírody se rozpadalo do dvou částí - ochrany přírodních památek a ochrany domoviny. *Domovinou* rozuměli krajinu vytvořenou jak silami přírodními, tak i lidskými a *přírodními památkami* výjimečné přírodní jevy⁵⁴, tedy i jeskyně. Snaha o státní ochranu přírody se v této době projevovala zřizováním přírodních rezervací, jejichž počet samozřejmě stále rostl.

Kompetence Ministerstva školství a národní osvěty v oblasti ochrany přírody byla zachována až do roku 1941, kdy přešla na Ministerstvo zemědělství a lesnictví⁵⁵. V rámci

⁵¹ ČESKÁ SPELEOLOGICKÁ SPOLEČNOST: *Tisková zpráva k hloubkovému průzkumu Hranické propasti a dosažení nové maximální hloubky -404m* [online]. 2016 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z <<http://www.hranickapropast.cz/>>.

⁵² KUČERA, B., HROMAS, J., SKŘIVÁNEK, F.: *Jeskyně a propasti v Československu*, 1. vydání, Praha: Academia, 1981, str. 7.

⁵³ KLOČKOVÁ, L.: *165 let Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2014 [cit. 2016-10-14]. Dostupné z <<http://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>>.

⁵⁴ UHLÍKOVÁ, K.: *MAXIMOVIČ, Rudolf*, In: *Bibliografický slovník památkové péče* [online]. 2013 [cit. 2016-10-14]. Dostupné z <<http://ftp.npu.cz/biograficky-slovník-pamatkaru-1/maximovic-rudolf/>>.

⁵⁵ Důvodem změny byla snaha přetvořit československé ústřední orgány a jejich kompetence podle vzoru tehdejší Třetí říše. Tamtéž.

lesnického odboru tohoto ministerstva vzniklo oddělení ochrany přírody, jež vedl právě R. Maximovič. V tomto válečném období probíhaly přípravy zákona o ochraně přírody, které se však nepodařilo dovést ke zdárnému konci⁵⁶.

Po skončení druhé světové války se ochranou přírody, a tedy i jeskyní, ve své působnosti zabývalo opět Ministerstvo školství a osvěty⁵⁷. Ochrana přírody již byla věnována větší pozornost, o čemž svědčí i fakt, že se Československo podílelo na vzniku Světového svazu ochrany přírody (IUCN)⁵⁸ a snahy o přijetí zákona o ochraně přírody pokračovaly. Docházelo však k institucionálním změnám, které v roce 1953 vyústily v rozdělení kompetencí mezi Ministerstvo školství a Ministerstvo kultury⁵⁹. Ochrana přírody dále náležela Ministerstvu školství, zatímco osvěta byla svěřena nově vzniklému Ministerstvu kultury⁶⁰. Na ochranu přírody také od roku 1952 dohlížela Státní památková správa a v roce 1958 byl zřízen Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, který svou působnost vykonával také v součinnosti s Krajskými středisky státní památkové péče a ochrany přírody⁶¹.

Cíl, kterého se dlouhá léta snažil dosáhnout především R. Maximovič, byl naplněn až v roce 1956, kdy konečně došlo k přijetí zákona č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, Národním shromážděním. Tento zákon nabyl účinnosti 24. 8. 1956; platil však jen na území českých krajů⁶². V průběhu let byl zákon třikrát novelizován (v letech 1958, 1977 a 1986)

⁵⁶ Své zastoupení mělo Ministerstvo školství a národní osvěty i v londýnské exilové vládě, byť nikoliv od jejího samotného zrodu. Prameny uvádí, že k listopadu 1942 byla správa problematiky spadající pod toto ministerstvo svěřena exilovému ministru vnitra J. Slávikovi. ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY: *Československý národní výbor a prozatímní státní zřízení ČSR v emigraci* [online]. [cit. 2016-10-16]. Dostupné z <<https://www.vlada.cz/assets/Ceskoslovensky-narodni-vybor-a-prozatimni-stani-zrizeni-CSR-v-emigraci.pdf>>.

⁵⁷ Pro úplnost lze doplnit, že jediným prezidentským dekretem, který se ochrany jeskyní alespoň částečně dotýká, je dekret prezidenta republiky č. 100/1945 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků.

⁵⁸ Československo se sice angažovalo při přípravách vzniku Svazu, ale zakládací konference, která se konala v roce 1948 ve Francii, se již z politických důvodů nezúčastnilo. Až v roce 1958 se do IUCN zapojil Státní ústav památkové péče a ochrany přírody.

⁵⁹ KLOČKOVÁ, L.: *165 let Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2014 [cit. 2016-10-14]. Dostupné z <<http://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>>.

⁶⁰ Samostatné fungování Ministerstva kultury však nemělo dlouhého trvání - ke znovusjednocení s Ministerstvem školství došlo již v roce 1956. Tamtéž.

⁶¹ NEJEDLÝ, V.: *Historie Národního památkového ústavu* [online]. [cit. 2016-10-16]. Dostupné z <<https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pecce/npu-jako-institute/historie-npu>>.

⁶² Na Slovensku platil zákon Slovenskej národnej rady č. 1/1955 Zb., o štátnej ochrane prírody, jehož znění bylo se zněním českého zákona téměř totožné. Odpovědným ústředním orgánem na úseku ochrany přírody bylo stanoveno Ministerstvo kultury. Největší rozdíly v české a slovenské úpravě ochrany přírody pak spočívaly právě v úpravě ochrany jeskyní a krasových jevů, jejichž výskyt je přece jen na slovenském území hojnější a různorodější než na českém; proto je jim věnována větší pozornost a vyzdvihována jejich hodnota pro slovenský národ. Nejvyšší kompetence ve věcech průzkumu, výzkumu, otevírání, zpřístupňování a prohlídky krasových útvarů, zejména krápníkových a ledových jeskyň, byla zákonem výslovně svěřena Ministerstvu kultury Slovenskej socialistickej republiky. Pro problematiku jeskyní a krasových jevů zákon zřídil poradní sbor při Ministerstvu kultury Slovenskej socialistickej republiky. Správa jeskyní je na Slovensku svěřena Správě

a zrušen byl až po téměř čtyřiceti letech v současnosti účinným zákonem o ochraně přírody a krajiny k 1. 6. 1992.

Zákon nebyl příliš rozsáhlý; čítal pouhých 21 paragrafů, což je ve srovnání s účinným ZOPK přibližně pětina, vezmou-li se do úvahy vložené paragrafy např. v oblasti úpravy soustavy NATURA 2000. Ani novely zákona o státní ochraně přírody toho v tomto ohledu příliš nezměnily - zrušeno bylo jediné ustanovení a nových bylo vloženo pět.

První novela, k níž došlo v roce 1958, zrušila ustanovení umožňující ministru školství a kultury zřídit Ústav státní ochrany přírody. Následována byla novelou přijatou v roce 1977 v souvislosti s novou právní úpravou lesního hospodářství, v jejímž důsledku došlo k upřesnění ochrany stromů rostoucích mimo les. Triádu novel pak uzavřel v roce 1986 zákon zavádějící do zákona o státní ochraně přírody odpovědnostní ustanovení (tzv. sankční dodatek), čímž byl konečně oslaben spíše proklamativní charakter tohoto zákona.

Po účinnosti třetí novely pak mohly okresní národní výbory pokutovat jednotlivce (dle znění zákona *občany*) i právnické osoby (dle znění zákona *organizace*) mj. i za poškození či ničení součástí přírody v chráněných územích nebo změnu dochovaného stavu přírodních útvarů a chráněných přírodních památek nebo jiné ohrožování jejich stavu⁶³, kterážto jednání (nebyla-li Ministerstvem školství a kultury udělena výjimka) zakazovalo ustanovení § 11 zákona. Sankcí občanu mohla být důtka či pokuta až do výše 5 000 Kčs; sankcí organizaci pouze pokuta, a to až do výše 250 000 Kčs.

Zákon umožňoval okresním národním výborům při ukládání pokut organizacím zároveň stanovit povinnost provést v určené době opatření k nápravě následků protizákonného jednání s tím, že pokud organizace tuto povinnost nesplnila do jednoho roku od posledního dne stanovené lhůty k nápravě, výše pokuty jí mohla být zvýšena až na dvojnásobek, tedy 500 000 Kčs⁶⁴. Sankce byly okresními národními výbory projednávány ve správním řízení podle účinného správního řádu⁶⁵ a vybrané pokuty náležely do jejich rozpočtu.

Území s výskytem jeskyní mohla být podle zákona o státní ochraně přírody stejně jako dnes součástí některého z chráněných území, kterými byly národní parky, chráněné krajinné

slovenských jaskýň, která vznikla jako samostatná organizace již v roce 1970. Zákon č. 1/1955 Zb. byl účinný až do 1. 1. 1995, kdy jej nahradil zákon č. 287/1994 Z. z. o ochraně přírody a krajiny. Vizte zákon Slovenskej národnej rady č. 1/1955 Zb., o štátnej ochrane prírody.

⁶³ Ustanovení § 17a a násl. zákona č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁴ Ustanovení § 17b odst. 4 zákona č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁵ Zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád), ve znění pozdějších předpisů.

oblasti, státní přírodní rezervace⁶⁶, chráněná naleziště, chráněné parky a zahrady a chráněné studijní plochy⁶⁷. Jeskyně a jevy s nimi související však požívaly i výslovné ochrany podle ustanovení § 6 zákona, kde byly *krasové zjevy* zahrnuty do pojmu chráněných přírodních výtvorů. Vyhlášení ochrany krasových zjevů náleželo Ministerstvu školství a kultury po dohodě se zúčastněnými ústředními úřady a orgány. Tím pro ně byl založen jiný režim než pro ostatní chráněné přírodní výtvořy (např. skalní útvary), když v jejich případě náleželo vyhlášení ochrany radě krajského národního výboru⁶⁸. Ministerstvo mělo zároveň možnost určit v okolí krasových zjevů ochranné pásmo a zakázat v něm určité činnosti. Vlastník či uživatel pozemku, na nějž ochranné pásmo zasahovalo, pak musel taková omezení strpět; nárok na náhradu měl pouze v případě vzniku nikoli nepatrné majetkové újmy.

Jeskyně, resp. území zahrnující krasové zjevy, podléhaly také evidenční povinnosti, která se projevovala v zápisu do státních seznamů ochrany přírody. Vedení seznamů bylo svěřeno opět Ministerstvu školství a kultury; na krajské úrovni pak odborům kultury rad krajských národních výborů. Publicitu zajišťoval i zápis do veřejných knih, pozemkového katastru a vyznačení krasových zjevů spolu s ostatními chráněnými přírodními výtvořy v katastrálních mapách.

Jak vyplývá z výše uvedeného, institucionálně byla agenda ochrany přírody svěřena několika státním orgánům. Vládě ČSR příslušelo zřizování národních parků, klíčové úlohy však neslo Ministerstvo školství a kultury a odbory kultury rad krajských národních výborů. Na ministerské úrovni vznikaly základní koncepční nástroje ochrany přírody, samozřejmě zde měly původ i legislativní nástroje a prostřednictvím ministerstva byl také nad dodržováním ustanovení státní ochrany přírody vykonáván dohled. Ministerstvo také vyhlášovalo či naopak rušilo chráněná území a stanovovalo podmínky jejich ochrany a zároveň bylo nadáno pravomocí udělovat z těchto podmínek výjimky. Náleželo mu také řízení Českého svazu ochránců přírody a České speleologické společnosti⁶⁹.

⁶⁶ Jako menší chráněné území - státní rezervace byla dříve chráněna např. Chýnovská jeskyně či jeskyně Na Špičáku. PIVNIČKA, K., HABĚTÍN, V., PIVNIČKOVÁ, M.: *Ochrana přírody*, 1. vydání, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, str. 244.

⁶⁷ Ustanovení § 3 a násl. zákona č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁸ Ustanovení § 8 odst. 2 a 3 tamtéž.

⁶⁹ PIVNIČKA, K., HABĚTÍN, V., PIVNIČKOVÁ, M.: *Ochrana přírody*, 1. vydání, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, str. 136.

Zákon o státní ochraně přírody dále zřídil funkce konzervátorů⁷⁰ a zpravodajů. Konzervátoři byli dobrovolní pracovníci státní ochrany přírody působící v každém okrese, pověřeni ke své funkci odbory rad kultury krajských národních výborů, jimž byli v menších obvodech k ruce právě zpravodajové. Konzervátoři byli dokonce při hrozbě bezprostředního nebezpečí nadáni pravomocí činit opatření potřebná k zajištění ochrany přírody. Nebyli však nadáni rozhodovací pravomocí bez dalšího; platnost těchto nezbytných opatření byla podmíněna rozhodnutím odboru kultury rady krajského národního výboru, jež muselo být vydáno do 15 dnů od učinění potřebných zajišťovacích opatření konzervátorem.

Nelze také opomenout, že v obecné rovině byly jeskyně jako součást přírody a krajiny chráněny už prostřednictvím předpisu nejvyšší právní síly - Ústavy z roku 1960: "*Stát pečuje o zvelebování a všestrannou ochranu přírody a o zachování krajinných krás vlasti, aby tím vytvářel stále bohatší zdroje blahobytu lidu a vhodné prostředí, které by prospívalo zdraví pracujících a umožňovalo jejich zotavení.*"⁷¹

Vzhledem k tomu, že úprava právní ochrany jeskyní nebyla v České a Slovenské republice shodná, i změny provedené v návaznosti na rozdělení společného státu Čechů a Slováků byly v obou zemích různé. Česká republika přijala již na jaře roku 1992 zákon o ochraně přírody a krajiny, který nabyl účinnosti 1. 6. 1992 a v němž je jeskyním věnována pozornost v § 10. Slovenská republika přijala nový zákon až v roce 1994. Na rozdíl od českých jeskyní jsou slovenské ve vlastnictví státu⁷² a spravuje je Správa slovenských jaskýň⁷³.

Historické cesty vedly tedy člověka z bezpečí jeskyně do pohodlnějších domů a pak zpět za účelem zkoumání jeskyní i např. uměleckého ztvárnění a využití. Jeskyně přitom nesloužily lidem jen jako obytný prostor, ale i jako místo pro náboženské obřady, pohřebiště či sklad potravin. Podzemní prostory nabízí řadu důkazů těchto činností v podobě

⁷⁰ Funkci prvního generálního konzervátora zastával ještě před účinností zákona právě Rudolf Maximovič, a to od roku 1922 až do roku 1948.

⁷¹ Čl. 15 odst. 2 ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústavy Československé socialistické republiky, ve znění účinném do 22. 4. 1990.

⁷² Vlastnictví jeskyní je na Slovensku dokonce výslovně upraveno již v Ústavě Slovenské republiky, a to konkrétně v jejím čl. 4.

⁷³ Jak již bylo uvedeno výše, Správa slovenských jaskýň vznikla jako samostatná organizace již v roce 1970, tedy o celých 36 let dříve než Správa jeskyní ČR. Mezi lety 1981 a 1990 však místo ní fungovalo pouze Ústredie štátnej ochrany prírody. SPRÁVA SLOVENSKÝCH JASKÝŇ: *Správa slovenských jaskýň* [online]. 2013 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z <<http://www.ssj.sk/sk/sprava-slovenskych-jaskyn>>.

cenných archeologických nálezů chráněných příslušnými ustanoveními předpisů o památkové péči a kulturním dědictví.

Přírodní procesy, např. krasovění, byly osvětleny až v 17. století; do té doby posloužily jeskyně jako živná půda pro nespočet mýtů a pověstí. Když už se lidé odvážili jeskyně zkoumat, omezili se zpočátku pouze na jeskyně zpřístupněné. Zlom nastal až za přispění K. Absolona, kdy začalo docházet k objevům jeskyní i násilně - technickými pracemi. K objevování nepřístupných či velmi obtížně přístupných jeskyní dochází i dnes, nicméně naštěstí jinými, moderními metodami umožňujícími průzkum bez narušení a poškození slují. Tyto metody jsou vhodné i v případech průzkumů podzemních prostorů, které jsou sice již známé, ale není možné či bezpečné prozkoumat je za fyzické přítomnosti člověka - např. prostorů, které za druhé světové války sloužily jako továrny či sklady a následně byly zavaleny a znepřístupněny.

Právní úprava ochrany jeskyní sdílela osud obecné právní úpravy ochrany přírody, k níž přes veškerou snahu dlouho nedocházelo - k přijetí prvního zákona upravujícího tuto oblast došlo až v roce 1956. Teprve pozdější novelou však došlo k vybavení zákona reálnou silou, když byl doplněn o odpovědnostní ustanovení a i poškození jeskyní tak bylo možno pokutovat či trestat důtkou. Kompetence na úseku ochrany jeskyní byly v minulosti svěřovány především resortu školství a národní osvěty či kultury; dnes samozřejmě spadá pod sekci životního prostředí.

4. Právní úprava na mezinárodní úrovni

4.1 Mezinárodní asociace zpřístupněných jeskyní (ISCA)

Mezinárodní asociace zpřístupněných jeskyní (ISCA) je mezinárodní organizací, která sdružuje správy zpřístupněných jeskyní, osoby, organizace a vládní agentury pečující o jeskyně z celého světa. Jejím účelem je předně zajistit zachování těchto významných přírodních útvarů, zajištění bezpečnosti v nich, mezinárodní spolupráce, výměna informací a zkušeností členů v oblasti péče o zpřístupněné jeskyně, postoupení informací veřejnosti a přiblížení problematiky takové péče a řada dalších aktivit. Členství v organizaci je kategorizováno do čtyř úrovní - plné členství, přidružené členství, partnerské členství a čestné členství.

Organizace vznikla v roce 1990 v italském městě Genga jižně od San Marina, kde až dodnes sídlí. Organizační strukturu tvoří nejvyšší úředníci sdružení, Představenstvo, Vědecký a technický výbor, Studijní skupina, Mezinárodní komise pro prehistorii ve zpřístupněných jeskyních, Komise pro interpretaci ve zpřístupněných jeskyních, Studijní skupina pro nové technologie a komunikace a Historický výbor. Členové jednotlivých orgánů pochází z nejrůznějších států světa, většinou však z Evropy. Zástupce České republiky mezi nimi nenajdeme, Slovenská republika má zastoupení ve Studijní skupině pro nové technologie a komunikace, Vědeckém a technickém výboru a Představenstvu.

Každé čtyři roky se na podzim koná Kongres ISCA. Nadcházející kongres se bude konat v říjnu roku 2018 ve městě Genga v Itálii. Každoročně se pak koná Všeobecné shromáždění; v roce 2016 proběhlo v Ománu. ISCA se řídí vlastní ústavou. Dalšími významnými dokumenty je Memorandum o porozumění s Mezinárodní speleologickou unií (The Union Internationale de Speleologie, UIS) a ISCA doporučené pokyny pro správu.

Členové správ jeskyní sdružených v ISCA se setkávají i mimo kongresy. I neformálně se vzájemně navštěvují a předávají si zkušenosti z oblasti své činnosti. Česká republika v tomto ohledu rozhodně nezůstává pozadu; však také správa našich jeskyň platí v Evropě (a možná i ve světě) za jednu z nejkvalitnějších. Účinnější a snadnější výměnu zkušeností, která je ve výsledku přínosem pro všechny zúčastněné, podporuje i fakt, že zaměstnanci správ jeskyní sdružených v ISCA mají do českých zpřístupněných jeskyní volný vstup⁷⁴.

⁷⁴ Zjištěno z www.caves.cz ke dni 9. 10. 2016.

V současnosti má ISCA 129 členů, z nichž 97 požívá výhod plného členství⁷⁵. Členem asociace je i Česká republika, kterou zde s využitím plného členství reprezentuje Správa jeskyní České republiky. Správa jeskyní České republiky je zde jediným zástupcem, další organizace či jedinci se na této úrovni neangažují. Členství je zpoplatněno; výše ročního poplatku se liší dle typu členství a návštěvnosti jeskyní. Nejnavštěvovanější jeskyně zaplatí za plné členství každoročně 500 EUR.

4.2 Mezinárodní speleologická unie (UIS)

V textu výše již byla zmíněna Mezinárodní speleologická společnost (UIS), která, jak již název napovídá, se soustřeďuje zejména na speleologickou činnost prováděnou v jeskyních a nikoli na správu a ochranu zpřístupněných jeskyní, jak je tomu v případě ISCA. Obě organizace spolu však spolupracují na základě Memoranda o porozumění, kterému je v předchozích odstavcích taktéž věnována zmínka. Členové UIS jsou zde zastoupeni svými delegáty, kteří nezastupují organizační složky státu či vládní organizace, ale spíše speleology a jeskyňáře a jejich sdružení.

Mezinárodní speleologická společnost byla založena v roce 1965 v evropské krasové a speleologické velmoci Slovinsku, a to přímo v Postojné, kde se nachází jeskyně donedávna považovaná za největší ve Slovinsku a zároveň jedna z nejznámějších evropských jeskyní - Postojna. U zrodu Mezinárodní speleologické společnosti nechybělo ani Československo. Českou republiku zde dnes reprezentuje Česká speleologická společnost. Členství je diferencováno ve třech kategoriích a podléhá každoročnímu zpoplatnění. Nejvyšší příspěvek odvádí členové zařazení do kategorie A a to 300 EUR ročně⁷⁶.

UIS má velmi propracovanou vnitřní strukturu - pět oddělení je dále rozčleněno na 26 výborů, komisí a pracovních skupin, z nichž některé se ještě dále člení.

⁷⁵ INTERNATIONAL SHOW CAVES ASSOCIATION: *List of members* [online]. 2016 [cit. 2016-02-21]. Dostupné z <<http://www.i-s-c-a.com/list-of-members>>.

⁷⁶ UNION INTERNATIONALE DE SPÉLÉOLOGIE: *UIS Annual Fees* [online]. 2016 [cit. 2016-12-09]. Dostupné z <http://www.uis-speleo.org/index.php?option=com_content&view=article&id=67&Itemid=383>.

4.3 Ramsarská úmluva

Z mezinárodních úmluv je v první řadě záhodno zmínit Úmluvu o mokřadech⁷⁷ majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva (Ramsarská úmluva). Ta vstoupila v platnost v roce 1975 a Česká republika k ní přistoupila v roce 1990. Za naplňování Úmluvy je v České republice odpovědné opět Ministerstvo životního prostředí, které má k ruce poradní orgán - Český ramsarský výbor⁷⁸.

Podle úmluvy má ČR jako smluvní strana povinnost vyhlásit na svém území minimálně jeden mokřad mezinárodního významu podle kritérií Úmluvy, což učinila poprvé v roce 1990 a od té doby seznam v průběhu let doplňuje. Z hlediska zvoleného tématu této práce je v tomto ohledu významný rok 2004, kdy byla do seznamu zapsána lokalita *Podzemní Punkva - jeskynní systém protékaný krasovými vodami* o výměře 1 571 ha. Tenkrát šlo dokonce o teprve třetí oblast pod zemským povrchem zapsanou na seznam mokřadů mezinárodního významu podle Úmluvy⁷⁹, pro Českou republiku je pak jediným reprezentantem podzemního světa chráněným touto Úmluvou⁸⁰. Systém podzemní Punkvy tvoří domov řadě bezobratlých, z nichž někteří jsou tu považováni dokonce i za endemity. Jakákoli přijímaná opatření, která se mohou dotknout této oblasti, pak musí umožnit její zachování.

Smluvní státy se také zavazují k včasné výměně informací o mokřadech, spolupráci při jejich ochraně, a jejich šetrnému prozkoumávání a využívání. Dle dohody smluvních států se má jednat o využívání rozumné, moudré. Zkušenosti jsou předávány mj. na Konferenci smluvních stran (COP), jež se koná zpravidla v tříletých intervalech⁸¹.

Ochrana jeskyní na mezinárodní úrovni je tedy zajištěna především institucionálně skrze činnost Mezinárodní speleologické unie (UIS) a Mezinárodní asociace zpřístupněných jeskyní (ISCA). Spolupráce probíhá nejen uvnitř těchto organizací, ale i mezi samotnými

⁷⁷ *Mokřad* Úmluva definuje jako území s močály, slatinami, rašeliništi a vodami přirozenými nebo umělými, trvalými nebo dočasnými, stojatými i tekoucími, sladkými, brakickými nebo slanými, včetně území s mořskou vodou, jejíž hloubka při odlivu nepřesahuje 6 metrů. Srov. čl. 1 odst. 1 Ramsarské úmluvy, v platném znění.

⁷⁸ Členy výboru jsou zástupci MŽP, AOPK ČR, pracovníci vědeckých a výzkumných pracovišť a zástupci nevládních organizací. Ve vědeckých otázkách spolupracuje výbor s expertní skupinou složenou z odborníků na ochranu mokřadů a vodního ptactva a garantů jednotlivých mokřadů.

⁷⁹ KLEPÁČ, V.: *Podzemní Punkva byla přiřazena k mezinárodně chráněným mokřadům*. In: Ekolist [online]. 2005 [cit. 2016-11-7]. Dostupné z <<http://www.agronavigator.cz/service.asp?act=print&val=32940>>.

⁸⁰ Česká republika zanesla na seznam celkem 14 oblastí; poslední dvě v roce 2012.

⁸¹ AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY: *Ramsarská úmluva* [online]. 2016 [cit. 2016-12-09]. Dostupné z <<http://www.ochranaprirody.cz/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-umluvy/ramsarska-umluva/>>.

organizacemi navzájem, přičemž Mezinárodní speleologická unie se přirozeně zaměřuje spíše na praktickou speleologickou činnost prováděnou v jeskyních - zde se však samozřejmě neobejde právě bez spolupráce se správami jeskyní, které se spolu s dalšími subjekty sdružují právě v ISCA. Základní dokumenty těchto institucí počítají s pravidelnými setkáními členů za účelem sdělování praktických poznatků i formální spolupráce; činnost členů je však nezřídka prováděna i neformálním způsobem přímo v terénu, což jistě efektivní spolupráci velmi napomáhá. Z mezinárodních smluv působí v této oblasti nejvýznamněji Úmluva o mokřadech.

5. Unijní právní úprava

Úpravu ochrany jeskyní na evropské úrovni lze rozdělit na dvě části: ochranu poskytovanou právní úpravou Evropské unie a ochranu poskytovanou skrze mezinárodní smlouvy, jejichž smluvními stranami jsou evropské státy. Propracovanější, v praxi používanější a účinnější úpravou je z těchto dvou úprava Evropské unie.

Z mezinárodních smluv uzavřených mezi evropskými státy se žádná nevěnuje ochraně jeskyní výslovně, pozornost v nich státy věnují spíše přírodě a krajině jako celku. Zmínit lze především Evropskou úmluvu o krajině chránící krajinu jako celek v jejím nejširším rozsahu. Úmluva vstoupila v České republice v platnost 1. října 2004 a zabezpečení jejího naplňování bylo vládou svěřeno Ministerstvu životního prostředí, které je ve vztahu k Úmluvě kontaktním místem, a dalším ministerstvům, jejichž spolupráci v této věci usnadňuje meziresortní výbor. *Krajinu* Úmluva vymezuje jako "část území, tak jak je vnímána obyvatelstvem, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů"⁸² - tedy velmi obecně oproti formulačně přesnějším ZOPK, který krajinou rozumí "část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořena souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky"⁸³. Jeskyně jsou tedy touto úmluvou chráněny jako nedílná součást krajiny, kterou spolu s jejími dalšími prvky tvoří a ovlivňuje.

Skrze Úmluvu o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť (Bernská úmluva) z roku 1979, jejíž stranou je i Česká republika od roku 1998, pak požívají ochrany celoevropsky významné druhy živočichů i rostlin. Jako hlavní cíl si Úmluva klade ochranu planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a jejich přírodních stanovišť, kdy samozřejmě předpokládá náležitou spolupráci zúčastněných smluvních stran. Česká republika však k Úmluvě přistoupila s výhradou, že na jejím území nebudou stanovené ochrany požívat některé druhy živočichů (jednalo se o některé predátory či nepůvodní druhy). Úmluvu v české legislativě provádí ZOPK, jehož prováděcí vyhláška č. 395/1992 Sb., v platném znění, poskytuje ochranu druhům uvedeným v přílohách Úmluvy (jedná se o přílohy vymezující přísně chráněné druhy rostlin, přísně chráněné druhy živočichů a chráněné druhy živočichů).

⁸² Čl. 1 bod a Evropské úmluvy o krajině, v platném znění.

⁸³ Ustanovení § 3 odst. 1 písm. m) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.

Ve výčtu nechybí typičtí (i sezónní) obyvatelé jeskyní jako kriticky ohrožení netopýři a vrápenci či silně ohrožení mloci⁸⁴.

Na půdě Evropské unie vzniklo několik významných dokumentů, které se přímo dotýkají také ochrany jeskyní. Především se jedná o dokumenty tvořící právní základ pro soustavu NATURA 2000. Soustavu NATURA 2000 tvoří evropsky významné lokality a ptačí oblasti. Tato území jsou stanovena na základě směrnice Rady 2009/147/ES, o ochraně volně žijících ptáků ("směrnice o ptácích") a směrnice Rady 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin ("směrnice o stanovištích"). Směrnice o stanovištích obsahuje seznam typů stanovišť (celkem jich je 59), které jsou určitým způsobem jedinečné a je třeba je chránit na celém území Evropské unie. Jedním z těchto typů jsou i nezpřístupněné jeskyně, tedy např. i Loupežnická jeskyně, která je blíže rozebrána dále v této práci.

Členským státům je uložena povinnost vymezit na svém území oblasti, kde se nachází typy stanovišť a původní druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin vyjmenované v přílohách směrnice a tyto chránit a monitorovat jejich stav. Každý členský stát je zavázán stanovit pro určené původní druhy a významná stanoviště nezbytná ochranná opatření. Tato mohou v případě potřeby zahrnovat i vypracování plánů péče pro konkrétní lokalitu, a to jako samostatný dokument, nebo včlenění těchto plánů do jiných koncepčních nástrojů na úseku ochrany životního prostředí či územního plánování. Plány péče mohou vzniknout i smluvně.

Klíčovým ustanovením pak je článek 11 směrnice o stanovištích, jenž ukládá státům povinnost sledovat stav přírodních stanovišť a původních druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, obzvlášť těch, které jsou prioritní. Povinnost takového monitoringu pak uložil zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění, Agentuře ochrany přírody a krajiny⁸⁵. Ta je tedy povinna v šestiletých intervalech vypracovávat zprávy o naplňování ustanovení směrnice o stanovištích. Agentura tedy monitoruje stav stanovišť a původních druhů živočichů a rostlin a o jeho výsledcích, uložených ochranných opatřeních a jejich vlivu na stav zmíněných lokalit a druhů pak informuje Komisi Ministerstvo životního prostředí prostřednictvím pravidelných zpráv⁸⁶. Je-li například řeč o sledování stavu výskytu

⁸⁴ Více vizte v Příloze č. II vyhlášky MŽP ČR č. 395/1992 Sb., v platném znění.

⁸⁵ Ustanovení § 45f ZOPK, v platném znění.

⁸⁶ První zpráva byla AOPK vypracována a odevzdána dle zmíněných ustanovení v roce 2007; Česká republika se tehdy dokonce zařadila mezi první členské státy, které zprávu Komisi odevzdaly. Srov. AGENTURA

kriticky ohrožených letounů (netopýra velkého a vrápence malého) v Loupežnické jeskyni, děje se tak v praxi prohlídkou jeskyně pracovníky AOPK ČR, během níž tyto spočítají, kolik jedinců se v jeskyni nachází a tento počet evidují. Je potěšitelné, že během posledních let zde počet těchto živočichů stále roste; při sčítání v roce 2016 se dokonce vyšplhal na několikanásobek oproti prvním provedeným sčítáním⁸⁷.

Právní úprava ochrany jeskyní na úrovni Evropské unie i mimo ni se tedy zaměřuje spíše na ochranu krajiny jako celku a podrobnější regulaci dotýkající se ochrany jeskyní ponechává na jednotlivých státech. Výslovné pozornosti v legislativě požívají pouze nezpřístupněné jeskyně coby významné přírodní stanoviště volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a ohrožení letouni, a to pouze na půdě Evropské unie. Je otázkou, zda by bylo účelné evropskou právní úpravu zpřísnovat; zachování dobrého stavu krajiny a biodiverzity je zájmem každého státu, který jistě nejvhodněji stanoví pravidla pro ochranu jeskyní nacházejících se na jeho území s ohledem na jejich specifika.

OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY: *Biomonitoring* [online]. 2007 [cit. 2016-11-14]. Dostupné z <<http://www.biomonitoring.cz/>>.

⁸⁷ Při monitoringu v únoru 2016 bylo zjištěno 78 vrápenců malých a 5 netopýrů velkých. Zjištěno při osobní účasti na monitoringu s pracovníky AOPK ČR dne 19. 2. 2016.

6. Platná právní úprava v České republice

6.1 Jeskyně a vlastnické právo

6.1.1 Obecně

Vlastnické právo je jedním ze základních soukromoprávních institutů. Problematika vlastnictví⁸⁸ a vztahy při něm vznikající jsou upraveny především v občanskoprávním kodexu, základy však stanovuje již veřejné právo - právo ústavní. Rovněž limity vlastnického práva lze nalézt jak v pramenech soukromoprávních, tak i veřejnoprávních. Je tedy více než zřejmé, že se jedná o jeden ze základních stavebních kamenů (právního) života osob, ať již ve vztahu k osobám dalším či ke státu a od něj odvozeným veřejnoprávním institucím.

Úplně nejobecněji je možno vlastnictví definovat jako právní příslušnost věci k osobě⁸⁹. Definice vlastnického práva je dále teoretiky pojímána dvěma způsoby. Podle definice syntetické, pojímající vlastnictví jako jeden celek, je vlastnické právo přímým výlučným právním panstvím nad věcí. Vlastník se svou věcí nakládá přímo, bez prostřednictví jiné osoby, a to výlučně - jiné osoby může z nakládání s věcí vyloučit. Právní panství nad věcí uplatňuje vlastník tak, že s věcí nakládá dle své vůle v mezích právního řádu, kterým je jeho vlastnickému právu zároveň poskytována i ochrana⁹⁰.

Syntetické pojetí vlastnického práva má své kořeny již v římském právu a objevuje se ve většině moderních evropských civilních kodexů - např. v francouzském, rakouském či nizozemském. I v tuzemském právu se uplatňovalo do roku 1964, kdy bylo nahrazeno pojetím analytickým, a česká občanskoprávní teorie se k němu opět navrátila v občanském zákoníku z roku 2012.

Definice analytická chápe vlastnické právo jako souhrn jednotlivých dílčích oprávnění vlastníka - *ius possidendi* (právo věc držet), *utendi* (právo věc užívat), *fruenti* (právo věc požívat) a *abutendi* (právo věc zničit). Analytické pojetí vlastnického práva je spjato především s německou a sovětskou právní teorií a do českého práva bylo zavedeno občanským zákoníkem účinným na našem území od roku 1964 do konce roku 2013.

⁸⁸ Termíny *vlastnictví* a *vlastnické právo* jsou v teorii i praxi užívány jako synonyma. "Neodpovídá zákonu ani nemá smyslu rozlišovati dva pojmy." In KRČMÁŘ, J. *Právo občanské. Práva věcná*, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 95.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 3. Díl třetí: Věcná práva*, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 30.

Po většinu účinnosti tohoto civilního kodexu v něm však byla zmíněna jen tři posledně jmenovaná oprávnění; právo věc držet v něm bylo zakotveno až novelou přijatou v roce 1991.

Stejně jako u všech taxativních vymezení se i v případě analytického přístupu k vymezení vlastnického práva nabízí otázka, zda vůbec lze tento institut cestou konečného výčtu vlastnických oprávnění dostatečně definovat a pokrýt tak veškerý jeho obsah. Dřívější teorie tuto nejasnost překlenula podřazením dalších výslovně nezmíněných dílčích oprávnění vlastníka (např. *ius alienandi* - právo věc zcizit, či *ius dereliquendi* - právo věc opustit)⁹¹.

Vlastnické právo je právem absolutním. Působí *erga omnes*, vůči předem neurčenému okruhu subjektů, které mají povinnost vlastníka v tomto jeho absolutním právu nerušit⁹². Vlastník je oprávněn z užívání věci ostatní osoby částečně či zcela vyloučit; na druhé straně na něm leží břímě odpovědnosti za vlastněnou věc, které mu ukládá o věc náležitě pečovat. Absolutno vlastnického práva však neznamená, že absolutní musí být i jeho ochrana. To by bylo v řadě případů dokonce nemožné, protože při konfliktu více absolutních práv nakonec logicky některé musí ustoupit. Řešení nabízí v soukromoprávní rovině především úprava tzv. sousedských práv; v rovině veřejnoprávní je pak nejtypičtějším příkladem institut vyvlastnění.

V ústavněprávní rovině institut vlastnictví výslovně upravuje článek 11 zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod, a přímou souvislost nabízí i obsah článku 35 téhož zákona. Článek 11 Listiny mimo jiné stanovuje, že každý má právo vlastnit majetek, nicméně *"zákon stanoví, který majetek nezbytný k zabezpečování potřeb celé společnosti, rozvoje národního hospodářství a veřejného zájmu smí být jen ve vlastnictví státu, obce nebo určených právnických osob"*. Další klíčové meze institutu vlastnictví pak kladou odstavec třetí a čtvrtý citovaného ustanovení, kde se stanoví: *"Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem"*.

To jen potvrzuje výše uvedenou tezi, že vlastnické právo, ač právo absolutní, není neomezené a ani jeho ochrana nemůže být absolutní. Čtvrtý odstavec čl. 11 pak stanovuje, že *"vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to*

⁹¹ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 3. Díl třetí: Věcná práva*, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 31.

⁹² Opakem k právům absolutním jsou práva relativní, kde povinnosti vznikají pouze *inter partes* - mezi předem určenými subjekty (typicky se jedná o právo závazkové, které upravuje vztahy mezi věřiteli a dlužníky).

na základě zákona a za náhradu". Veřejný zájem je nutno zkoumat vždy v každém jednotlivém případě, nelze ho určit v právním předpise⁹³, lze však předpokládat, že ochrana jeskyní jako jedinečných přírodních útvarů často na takovou intenzitu ochrany dosáhne.

Článek 35 Listiny přiznává každému v minulosti hojně diskutované právo na příznivé životní prostředí a ve svém posledním odstavci stanoví pro každého zázak při výkonu svých práv, tedy i při výkonu práva vlastnického, ohrožovat či poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem. Tím navazuje na článek 7 zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, který zní: "*Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství*". Vlastníku tedy z uvedených ustanovení vyplývá povinnost řádně o svůj majetek pečovat a nenarušovat tím práva jiných ani zmíněné veřejné statky, a státu se ukládá, aby na takový řádný výkon vlastnického práva dohlížel a stanovil limity, které vlastník při užívání vlastněné věci nesmí překročit. Určité ohrožení či poškození životního prostředí při výkonu práv včetně práva vlastnického je však v ústavněprávní rovině presumováno.

Ve vztahu k životnímu prostředí lze rozlišovat dvě kategorie jeho složek a součástí: vlastnitelné a nevlastnitelné⁹⁴. Anglicky jsou tyto dvě kategorie označovány jako *owned and unowned environment*. První kategorie je předmětem zkoumání a regulace především soukromého, resp. občanského práva. Předpokládá, že vlastnitelnými složkami životního prostředí jsou věci v právním smyslu. Tento předpoklad je logický, neboť jak je uvedeno v kapitole výše, vlastnické právo je možné toliko k věcem v právním smyslu.

Účinný občanský zákoník obsahuje široké pojetí věci, kdy se věcí rozumí vše, co je odlišné od člověka a slouží potřebě lidí. Nejedná se tedy jen o hmotné předměty, jak tomu bylo v dříve přijímaných teoriích, ale i o věci nehmotné včetně práv, jejichž povaha to připouští, neplyne-li ze zákona něco jiného⁹⁵. V kontextu problematiky vlastnictví jeskyní lze jimi rozumět např. horniny, které prostor jeskyně vyplňují (pokud se však jedná o tzv. vyhrazené horniny dle horního zákona, jedná se o regulaci veřejnoprávní). Druhé zmiňované kategorii, tedy složkám nevlastnitelným, se věnuje právo veřejné. Jeskyně jako

⁹³ K otázce deklarování veřejného zájmu zákonem se vyjádřil Ústavní soud ve svém nálezu Pl. ÚS 24/04, vyhlášeném ve Sbírce zákonů pod č. 327/2005 Sb., kde stanovení veřejného zájmu zákonem v konkrétním případě označil za porušení dělby moci, protože zákonodárci nepřísluší rozhodovat, ve kterém konkrétním případě je dán veřejný zájem pro aplikaci čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

⁹⁴ DAMOHORSKÝ, M.: *Vlastnické právo a ochrana životního prostředí*. In: *Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám*, 1. vydání, Praha: ASPI, a. s., 2005, str. 32.

⁹⁵ Ustanovení § 979 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, v platném znění.

takové svou povahou spadají právě do této druhé kategorie - *unowned* (nevlastnitelné) složky životního prostředí.

6.1.2 Možná vymezení vlastnictví jeskyní

Již při pouhých úvahách o tom, komu by právo mělo přiznat vlastnické právo ohledně jeskyně, se vyjevují zásadní praktické (i teoretické) problémy. Úskalím je i fakt, že neexistuje obecně přijímaná definice jeskyně. Pokud by nakonec přece jen došlo k úspěšnému určení vlastnictví jeskyní, vyvstala by otázka, co přesně tedy je předmětem takového vlastnictví. Zde se totiž jednotlivé koncepce přírodních i humanitních věd rozcházejí⁹⁶. V důsledku toho lze rozlišit nemálo přístupů k určení, komu tedy skutečně svědčí vlastnické právo k jeskyni se všemi svými důsledky: 1. vlastníku pozemku, pod nímž se jeskyně nachází, 2. vlastníku pozemku, na němž se nachází vstup do jeskyně, 3. vlastníku hornin, které prostor jeskyně vyplňují, 4. objeviteli, 5. provozovateli jeskyně, 6. státu, 7. nikomu, stanoví-li se, že jeskyně je věcí ničí - *res nullius*.

První teorie, kterou je možné nastínit, aplikuje na jeskyni zásadu *superficies solo cedit* a uvažuje o jeskyni jako o součásti pozemku, tedy součásti věci. Právě na příkladu jeskyně jako součásti věci lze dobře nastínit, jak občanskoprávní ustanovení o věcech zasahují i do dalších právních odvětví - zde do práva životního prostředí, které je úzce provázáno s právem správním. Věcí v právním smyslu se i dle dřívějších nauk rozumělo cokoli, co je odlišné od člověka a slouží potřebě lidí⁹⁷. Užívání je pak chápáno jako užívání různé - i estetické (ve vztahu k jeskyním jsou jistě nejnázornějším příkladem výplně krasových jeskyní - krápníky, sintry, brčka aj.), technické (např. těžba nerostů v jeskyních) či hospodářské. Hospodářské užívání je přitom takové užívání, které směřuje k udržení člověka při životě⁹⁸.

Takové užívání bylo historicky pro jeskyně zásadním, neboť v jeskyních člověk nalézal přístřeší a ochranu před nejrůznějším nebezpečím, ať se již jednalo o využívání jeskyně jako obydlí či úkryt před bombardováním či pronásledováním během válek. J. Sedláček k tomu uvádí: "*Způsob jak zachovávat člověka při životě může býti různý, od primitivního bydlení ve skalách a stravy lovců zvěře až do luxusního bydlení v mramorových palácích a k rafinovaným krmím labužníků (...).*" a dále, že "*Věc je tedy jen to,*

⁹⁶ Vizte kapitolu 2.2 této práce.

⁹⁷ V účinné úpravě vizte § 489 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, v platném znění.

⁹⁸ SEDLÁČEK, J. *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 203.

co směřuje přímo nebo nepřímo k zachování lidské existence."⁹⁹ Nutno doplnit, že aby mohlo být to, co je nezbytné k zachování existence člověka, podle práva věcí, muselo to být individualizováno. Proto se za věc v právním smyslu nepovažuje např. vzduch či proudící voda¹⁰⁰. Z uvedených hledisek tedy nelze závěr, že jeskyně je věcí v právním smyslu, nijak rozporovat.

Podle právní teorie i účinných relevantních právních předpisů však jeskyně není samostatnou věcí, nýbrž součástí věci jiné - pozemku. Za součást věci lze označit "*vše, co k věci podle její povahy náleží a nemůže být od ní odděleno, aniž se věc znehodnotí*"¹⁰¹. Československá právní teorie místo se znehodnocením pracovala s přesným určením poměru celku a jeho částí¹⁰². Část celku, resp. součást věci, však nesměla vykazovat žádné samostatné funkce, aby byla částí¹⁰³.

Toto je v případě jeskyní diskutabilní, protože podle nerostů a hornin, z nichž se jeskyně sestává, se může její funkce lišit od funkce pozemku, pod kterým se nachází. Opět již J. Sedláček připomínal, že pozemek je část zemského povrchu a zahrnuje i prostor nacházející se nad ním a pod ním, což však v tehdejší občanském zákoníku nebylo stanoveno výslovně¹⁰⁴. Součástími pozemku tehdejší právní nauka rozuměla zemi do takové hloubky, kterou může člověk ovládat, ovšem s výjimkou nerostů vyhrazených podle horního zákona. Země ve větší hloubce, kterou vlastník pozemku není schopen ovládat, není samostatnou věcí v právním smyslu, nicméně stále náleží k pozemku jako jeho součást. Proto bylo dovozeno, že součástí pozemku je i jeskyně, která se pod ním nachází (resp. část jeskyně, pokud se celá jeskyně nachází pod větším počtem pozemků). Uváděny byly však již také zmínky o opačných názorech, které se vyslovovaly pro právní povahu jeskyně jako samostatné věci v právním smyslu¹⁰⁵. Vlastník pozemku a tedy i jeskyně jako jeho součásti pak byl ve svém

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ V uvedených případech se jedná o věci všem společné (*res omnium communes*).

¹⁰¹ Ustanovení § 505 zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku, v platném znění.

¹⁰² SEDLÁČEK, J. *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 214.

¹⁰³ Prof. JUDr. Jaromír Sedláček ve svém díle *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*. rozlišoval podstatné (neoddělitelné) součásti věci, které odpovídají i vymezení součásti věci podle dnešní právní teorie, a nepodstatné součásti, které dnes nazýváme příslušenstvím věci. V díle *Vlastnické právo* však již uvádí, že ačkoli tehdejší občanský zákoník nečiní mezi součásti a příslušenstvím věci žádný rozdíl, některé jiné později přijaté zákony už tyto dva pojmy rozlišují a těm je tak v právní teorii věnována větší pozornost. SEDLÁČEK, J. *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 216, a SEDLÁČEK, J. *Vlastnické právo*, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 32.

¹⁰⁴ SEDLÁČEK, J. *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 216.

¹⁰⁵ Tamtéž.

vlastnickém právu omezen povinností strpět *kutání a jiné upotřebení k účelům hornickým* podle tehdy účinného horního zákona¹⁰⁶.

Ve svém pozdějším díle však již J. Sedláček uvádí, že zákon přesně stanovuje¹⁰⁷, co vše je součástí nemovité věci, a výslovně jmenuje i jeskyni a podobné podzemní prostory. Vlastníkem jeskyně (resp. její části) je označen vlastník pozemku, pod nímž se jeskyně (resp. její část) nachází, a je nerozhodné, zda se na vlastníkově pozemku nachází také vchod do jeskyně či nikoli. Vlastnictví části jeskyně svědčí vlastníku pozemku i tehdy, když se na pozemku vchod nenachází a on si nemůže žádný vybudovat z důvodu ochrany přírodních památek¹⁰⁸.

Uvažování jeskyně jako součásti pozemku podporuje i § 506 odst. 1 dnes účinného občanského zákoníku, který stanoví, že *"součástí pozemku je prostor nad povrchem i pod povrchem, stavby zřízené na pozemku a jiná zařízení s výjimkou staveb dočasných, včetně toho, co je zapuštěno v pozemku nebo upevněno ve zdech"*. Taková výslovná úprava v předchozím kodexu zcela chyběla. Vymezení součástí pozemku pak upravovaly některé zvláštní zákony, např. zákon horní, a především judikatura¹⁰⁹. Jeskyně byly dle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, věcí ničí (*res nullius*) a tak je tomu i dle nyní účinného znění ZOPK.

Přijetí této teorie by však přineslo otázku, jak hluboko až vlastnické právo vlastníka pozemku sahá - až k jádru Země? Ustanovení § 506 odst. 1 účinného občanského zákoníku, citované výše, vyvolává řadu otázek. Maximální výška či hloubka pozemku, kde je vlastník oprávněn vykonávat své absolutní vlastnické právo, není nikde stanovena. Odpověď nelze nalézt přímo v občanském zákoníku ani v prováděcích či souvisejících předpisech. Již při logickém uvážení je však nasnadě, že takový prostor jako součást pozemku není a nemůže být zcela neomezený, neboť by v praxi docházelo až k absurdním situacím. Postačí například představa nutnosti provozovatelů stále více využívané letecké dopravy opatřovat si pro přelety souhlasy vlastníků všech pozemků, nad nimiž má být přelet uskutečněn, či zřizování věcných břemen k tíži takových pozemků¹¹⁰.

¹⁰⁶ SEDLÁČEK, J. *Vlastnické právo*, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 25.

¹⁰⁷ Vizte § 294 zákona č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecného zákoníku občanského.

¹⁰⁸ SEDLÁČEK, J. *Vlastnické právo*, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 36.

¹⁰⁹ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 1000/2010, část občanskoprávní a obchodní [online]. [cit. 6. 3. 2016] Dostupné z <http://www.nsoud.cz/>.

¹¹⁰ Nejvyšší soud v tomtéž rozsudku také připomněl, že užívání vzdušného prostoru nad pozemky je upraveno zvláštními právními předpisy, např. zákonem č. 49/1997 Sb., o civilním letectví, ve znění pozdějších předpisů.

Výše zmíněný přístup naráží na problém i v případě, že se vstup (resp. vlez) do jeskyně nachází pod jiným pozemkem, než pod kterým se rozprostírá předmětná jeskyně. Jak již bylo zmíněno na začátku této podkapitoly, vlastnické právo zavazuje a vlastník je povinen se o vlastněnou věc starat. Je-li mu však fakticky znemožněno do jeskyně vstoupit, jen stěží lze předpokládat, že bude schopen vynaložit odpovídající péči a jeskyni udržovat. Péče o podzemní objekt, do kterého nelze vstoupit bez porušení právních předpisů a narušení vlastnického práva jiného, je v zásadě nemožná. Jako řešení se nabízí zřízení věcného břemene, k takovému kroku však vlastník pozemku, na kterém se vstup nachází, nemůže být žádným způsobem nucen, či vybudování nového vstupu do jeskyně na pozemku, pod nímž se objekt nachází, což by ale muselo být proveditelné co možná nejšetrněji a nelze vyloučit, že v některých případech by to nebylo možné vůbec.

Dalším přístupem k určení vlastnického práva k jeskyni by mohlo být přiznání vlastnictví jeskyně jejímu objeviteli. K objevům jeskyň dochází i dnes, v minulosti však byly objevitelské práce spjaty jen s několika významnými jmény (K. Absolon, J. Petrbok aj.)¹¹¹. Jeskyně, resp. vlastnické právo k nim, by se po jejich smrti stalo součástí dědictví a postupně přecházelo na jejich dědice (v případě odúmrti na stát).

Poslední koncepce, která tu bude zmíněna, je možnost stanovení, že jeskyně připadá do vlastnictví státu. Koneckonců se v zásadě jedná o prostor, který je ohraničen nerosty - často takovými, které jsou dle horního zákona ve výlučném vlastnictví státu¹¹².

V platné právní úpravě vlastnictví jeskyní je klíčové ustanovení § 61 ZOPK pojednávající o předkupním právu státu a financování výkupu pozemků. V jeho třetím odstavci se totiž stanoví, že *"jeskyně nejsou součástí pozemku a nejsou předmětem vlastnictví"*. Z výše uvedených teorií tedy český zákonodárce zvolil tu, podle které jsou jeskyně *res nullius*.

Zmíněné ustanovení doznalo během účinnosti zákona jediné změny. Původně skutečně upravovalo toliko předkupní právo státu ve vztahu k vyjmenovaným pozemkům a jeskyním v případě, že je jejich vlastníci zamýšleli zcizit. Zákon jim ukládal povinnost nabídnout tyto

¹¹¹ Více vizte v kapitole 3 této práce.

¹¹² DAMOHORSKÝ, Milan: *Právo životního prostředí I.* (přednáška) Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 7. 4. 2015.

pozemky či jeskyně ke koupi státu, resp. orgánu ochrany přírody¹¹³, jenž mohl nabídku přijmout do 60 dnů od jejího obdržení. V případě mlčení orgánu pak mohli vlastníci převést vlastnické právo na kohokoli. Nové znění § 61 vešlo v účinnost 27. 4. 2004. Předkupní právo státu zůstalo zachováno v podobě původního znění; do ustanovení byl však vložen výše citovaný třetí odstavec, označující jeskyně za *res nullius*¹¹⁴.

Výše zmíněné přináší zásadní otázku, a to, co je vlastně jeskyně v právním smyslu. Je to věc? Ano, považujeme-li jeskyně za *res nullius* či za *res extra commercium* (pak jsou vyloučeny z obchodu, ale jsou to věci, které mají svého vlastníka). Nebo je jeskyně součástí věci? Tak na ni nahlíží teorie označující jeskyně za součást pozemku.

Zcela jednoduše řečeno je jeskyně prostor. Je to tedy věc nemovitá? Podle ustanovení § 498 účinného občanského zákoníku zřejmě ano, přijme-li se závěr, že jeskyně je věcí: "*Stanoví-li jiný právní předpis, že určitá věc není součástí pozemku, a nelze-li takovou věc přenést z místa na místo bez porušení její podstaty, je i tato věc nemovitá.*" Jiný právní předpis, zde ZOPK, výslovně vylučuje, že by jeskyně mohla být součástí pozemku a zároveň jeskyni skutečně nikam přesunout nelze. Lze tak dospět k závěru, že jeskyně je nemovitou věcí.

V ustanovení však není pamatováno na důlní díla, důlní stavby a tzv. stará důlní díla, pro něž je stanoven zvláštní režim v zákoně č. 44/1988 Sb., horním zákoně, ve znění pozdějších předpisů. Podle důvodové zprávy k zákonu č. 89/2012, občanskému zákoníku, není v soukromoprávním kodexu výslovná regulace nutná a především by jí nebylo možno měnit veřejnoprávní úpravu obsaženou v horním zákoně. Ze soukromoprávního hlediska učiní problematice důlních děl zadost ustanovení § 506, z něhož vyplývá, že podzemní stavba je nemovitou věcí, a pokud ne, je součástí pozemku, a to i v případě, že zasahuje pod jiný pozemek. Od 1. 1. 2017 vejde v účinnost novela horního zákona, která do tohoto předpisu vpraví i definici opuštěného důlního díla¹¹⁵.

Pro východisko, že je jeskyně prostorem, přišla judikatura nejednou se závěrem, že prostor jako takový není věcí v právním slova smyslu. Nebylo přitom zapotřebí, aby se

¹¹³ Podle znění zákona účinného do 31. 12. 2000 se orgánem ochrany přírody rozuměly obce, okresní úřady, správy národních parků a chráněných krajinných oblastí, Česká inspekce životního prostředí a Ministerstvo životního prostředí.

¹¹⁴ Dokud tato zákonná úprava chyběla, bylo tedy možno jeskyně vlastnit, což se projevilo i v jiných právních předpisech - např. zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění platném do 31. 5. 1993, zahrnul jeskyně do výčtu hmotného majetku vyloučeného z odpisování.

¹¹⁵ Opuštěným důlním dílem se podle novelizovaného § 35 odst. 3 horního zákona bude rozumět důlní dílo, jehož vlastník nebo provozovatel je znám, avšak toto dílo trvale či dlouhodobě nevyužívá.

vyjádřila výslovně o jeskyních; podobné charakteristiky (prostor vyplněný něčím) splňuje i obyčejná nádoba s nápojem. Předmětem vlastnického práva se pak může stát jen obsah nádoby a její vnější forma; zbývající prostor uvnitř již nikoli. V případě jeskyně tedy nelze určit vlastníka jeskyně jako celku, ale vlastníka jednotlivých věcí prostor jeskyně vyplňujících. V případě přírodních výplní, jako jsou nerosty, opět nabízí zvláštní úpravu horní zákon¹¹⁶. Jeskynní dutiny často vyplňují tzv. vyhrazené nerosty, které jsou ve vlastnictví státu. Prostor zpřístupněných jeskyní pak vyplňuje řada dalších věcí, které nejsou přírodního původu, jako např. kabely, osvětlení, zábradlí, panely apod. Ty jsou ve vlastnictví SJ ČR nebo osob, které je tam umístily. Naopak, nachází-li se takové věci na pozemku na povrchu, jsou dle § 506 občanského zákoníku součástí pozemku a tedy ve vlastnictví vlastníka pozemku.

Co se předkupního práva státu týče, to je zakotveno v § 61 ZOPK. Pokud vlastník nerespektuje předkupní právo státu a nemovitost zcizí, aniž by ji nabídl příslušnému orgánu ochrany přírody, je toto právní jednání neplatné¹¹⁷.

Vlastník pozemku je omezen i ustanovením § 1023 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, jež mu ukládá povinnost strpět užívání prostoru nad pozemkem nebo pod pozemkem, pokud pro takové užívání existuje důležitý důvod a takový prostor je užíván způsobem, v návaznosti na nějž je vyloučeno, aby měl vlastník rozumný důvod mu bránit. Tato povinnost však vlastníka pozemku zatěžuje jen po dobu trvání takového důležitého důvodu, po jeho zániku již nikoli. Výjimkou je situace, kdy bylo takovým užíváním vytvořeno úředně schválené zařízení - pak je vlastník pozemku po odpadnutí důležitého důvodu oprávněn žádat náhradu škody.

6.2 Péče o jeskyně

Péče o jeskyně se liší z hlediska režimu, v jakém jsou zpřístupněny veřejnosti. Tzv. zpřístupněné jeskyně spravuje Správa jeskyní České republiky a pohyb veřejnosti v nich je regulován mj. návštěvními řády. Takto je zpřístupněných 14 jeskyní uvedených v příloze zřizovací listiny SJ ČR. Ostatní jeskyně tento status nemají a podléhají správě Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky; často se také nachází ve zvláště chráněných územích a svědčí jim tak základní ochranné podmínky stanovené přímo zákonem, které jsou

¹¹⁶ Více k ochraně jeskyní zajištěné horním zákonem vizte v podkapitole 6.5 této práce.

¹¹⁷ Jedná se o relativní neplatnost podle § 580 odst. 1 účinného občanského zákoníku.

společné všem daným zvláště chráněným územím, a také bližší ochranné podmínky stanovené pro konkrétní zvláště chráněné území zvlášť.

Jak již napovídá samo slovo *péče*, ta zahrnuje veškeré činnosti směřující k zachování a ochraně jeskyní. Kromě ochrany fyzické např. před neoprávněným či nevhodným vstupem, udělování výjimek ze zákazu poškozování a měnění dochovaného stavu jeskyní se jedná i o pravidelné udržovací činnosti jako čištění stěn jeskyní od nežádoucí vegetace a podobné činnosti. V případě zpřístupněných jeskyní se především jedná o údržbu a opravu turistických tras v jeskynních prostorách včetně osvětlení a dalších nezbytností. Všechny tyto činnosti musí být prováděny zvlášť pečlivě a šetrně s ohledem na výjimečnost tohoto podzemního světa.

6.3 Jednotná evidence speleologických objektů

K dokumentaci všech tuzemských jeskyní slouží Jednotná evidence speleologických objektů (JESO). Tento informační systém, který vede AOPK ČR ve spolupráci s dalšími subjekty¹¹⁸, obsahuje údaje o všech zdejších jeskyních, ať se již jedná o jeskyně krasové či pseudokrasové, a také o jevech doprovodných (závrty apod.). JESO je vedena a spravována jako veřejný registr a každý do ní tedy může bezplatně nahlížet způsobem umožňujícím dálkový přístup¹¹⁹.

Účelem vedení tohoto seznamu je zejména naplňování § 10 ZOPK a také povinností plynoucích z evropských předpisů zakládajících soustavu NATURA 2000. Systém slouží jako úložiště informací o poloze i stavu jeskyní a umožňuje tak účinněji a kvalitněji provádět v jeskyních odpovídající péči.

Podrobnosti o údajích zanášených do evidence obsahuje vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 667/2004 Sb., v platném znění; procesní postup pak Pokyn ZP03/2009 náměstka ministra sekce a ředitele sekce 600 Ministerstva životního prostředí k vedení Jednotné evidence speleologických objektů (JESO) ze dne 28. 11. 2008. Vyhláška stanovuje základní identifikační údaje o jeskyni, údaje tvořící základní charakteristiku jeskyně a pojednává také o náležitostech měřičské a fotografické dokumentace. Spolu s dokumentací se předávají i vzorky přírodnin, které byly v jeskyni odebrány. Pokyn upřesňuje některé

¹¹⁸ Jedná se např. o Geologický ústav AV ČR, v. v. i., či Českou geologickou službu.

¹¹⁹ Vizte čl. 4 bod 1 Pokynu č. ZP03/2009 k vedení Jednotné evidence speleologických objektů (JESO) ze dne 28. 11. 2008.

podrobnosti spolupráce mezi AOPK ČR a SJ ČR při vedení JESO, k čemuž ukládá povinnosti řediteli AOPK ČR a řediteli SJ ČR. Údaje zanášené do evidence získávají povinné subjekty především vlastní činností; mohou je však také převzít od spolupracujících subjektů.

Povinnost vypracovat dokumentaci v souladu s vyhláškou postihuje i osobu oprávněnou k dobývání nerostných surovin, pokud při něm dojde ke zjištění jeskyně. Dokumentaci následně předá orgánu ochrany přírody. Neučiní-li tak, dopouští se přestupku, za nějž může příslušný orgán ochrany přírody uložit pokutu¹²⁰. Dalším pramenem upravujícím některé podrobnosti zapisování jeskyní do JESO jsou základní pravidla pro zapisování názvů jeskyní do centralizovaného informačního systému o krasových a pseudokrasových jevech vydaná SJ ČR.

Jeskyně jsou tedy evidovány v JESO a nikoli v katastru nemovitostí. Jak bylo již v této práci uvedeno, jeskyni sice lze považovat za nemovitou věc, nicméně do katastru nemovitostí ji jako takovou nelze zanést, neboť se nachází v podzemí a není plochou. Zvláštností je, že v katastru nemovitostí lze nalézt údaje o dně propasti Macocha, které je parcelou, ačkoli dle teorie se jeskyní rozumí i propast¹²¹.

6.4 Ochrana dle zákona o ochraně přírody a krajiny

Úprava ochrany jeskyní v zákoně o ochraně přírody a krajiny (ZOPK) je v uvedené oblasti klíčová a zásadní. Jeskyním je zde výslovně věnována pozornost na několika místech; ochranu jim však poskytují i ustanovení obecnější, neboť i samy jeskyně jsou součástí přírody a krajiny. Chráněny jsou tedy i např. prostřednictvím institutů zvláště chráněných území či ochrany živočišných a rostlinných druhů.

Základní stavební kámen úpravy jeskyní v ZOPK představuje ustanovení § 10, jenž je již podrobněji rozebrán v kapitolách pojednávajících o vymezení pojmu jeskyně a o problematice horního práva. Na něj navazují ustanovení § 61 pojednávající o předkupním právu k pozemkům, které s jeskyněmi souvisejí, ustanovení § 64 omezující vstup do některých prostor z důvodu ochrany přírody a dále ustanovení svěřující pravomoc na úseku ochrany přírody jednotlivým orgánům ochrany přírody a ustanovení sankční.

¹²⁰ Výše pokuty za přestupek může dosáhnout až 20 000 Kč, v případě správního deliktu právnických a podnikajících fyzických osob až 1 000 000 Kč.

¹²¹ Vizte podkapitulu 2.2 této práce.

V prvním odstavci ustanovení § 10 ZOPK je definován pojem *jeskyně*¹²². V dalším odstavci je zakotven zákaz ničení, poškozování nebo upravování jeskyní. Zakázáno je i měnit dochovaný stav jeskyň. Ze zákazů může udělit výjimku orgán ochrany přírody, ale jen tehdy, je-li její udělení v zájmu ochrany jeskyně a nebo naopak pokud existuje nějaký veřejný zájem chráněný zákonem o ochraně přírody a krajiny nebo zákonem jiným, a tento jiný veřejný zájem v daném konkrétním případě výrazně převažuje nad zájmem na ochraně jeskyní. Orgánem ochrany přírody, který je příslušný k udělení takové výjimky, jsou krajské úřady nebo AOPK ČR na území některých zvláště chráněných území¹²³. Výjimku pak tyto orgány vydávají ve správním řízení¹²⁴. V případě provádění hornické činnosti v dobývacím prostoru, který tvoří výhradní ložiska nerostů, je nutno k uplatnění povinnosti podle tohoto odstavce dosáhnout dohody s osobou oprávněnou k výkonu hornické činnosti¹²⁵.

Co se tedy týče předkupního práva ve vztahu k jeskyním, to podle § 61 ZOPK svědčí orgánu ochrany přírody. Povinnost nabídnout mu přednostně ke koupi pozemky postihuje vlastníky těch pozemků, které s jeskyněmi souvisí. Čím je však ona souvislost s jeskyněmi definována, není jasné. Naopak není pochyb o tom, že předmětem kupní smlouvy nemůže být jeskyně sama o sobě, protože ta předmětem vlastnictví není a není ani součástí pozemku¹²⁶. Orgán ochrany přírody pak může do 60 dnů od takové nabídky předkupního práva využít; pokud tak neučiní, nic již vlastníkům pozemků nebrání uzavřít kupní smlouvu s jakýmkoli kupujícím. Stát si tímto předkupním právem tedy tzv. nechává zadní vrátka pro případ změny vlastníka pozemku, který má pro jeskyni nějaký význam, a může tak kontrolovat, že nedojde k ohrožení jeskyní nevhodnou změnou vlastníka pozemku.

Ochranu jeskyní dále zajišťuje ustanovení § 64 ZOPK umožňující omezit vstup na některá území - od účinnosti zákona č. 218/2004 Sb. se totiž vztahuje i na jeskyně. Lze tedy omezit či zakázat vstup do jeskyní či jejich částí. Jako důvod postačí např. nadměrná návštěvnost takových míst; v praxi se však mohou vyskytnout i jiné důvody. V případě jeskyní by v důsledku nadměrné návštěvnosti mohlo dojít k nadměrnému poškozování jeskynní výzdoby nedisciplinovanými návštěvníky, kterých se v davu vždy vyskytne více, k rušení zde žijících či zimujících živočichů, či k narušování křehkého jeskynního

¹²² Více o možném obsahu pojmu *jeskyně* a různých jeho definicích vizte v podkapitole 2.2 této práce.

¹²³ Ustanovení § 77a odst. 4 písm. b) a § 78 odst. 1 ZOPK, v platném znění.

¹²⁴ PRCHALOVÁ, Jana: *Zákon o ochraně přírody a krajiny a NATURA 2000*, 2.vydání. Praha: Linde Praha, 2010, str. 64.

¹²⁵ Oprávnění k hornické činnosti upravuje zákon č. 44/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a státní báňské správě, v platném znění.

¹²⁶ Srov. ustanovení § 61 odst. 3 ZOPK, v platném znění, a kapitola 6.1 této práce.

mikroklimatu oteplováním¹²⁷. K omezení či dokonce zákazu vstupu může dojít i v případě, že poškozování jeskyně zatím pouze hrozí. Omezení či zákaz vstupu platí tedy za preventivní nástroj ochrany, jehož může využít orgán ochrany přírody po projednání s dotčenými obcemi.

Zmíněná novela ZOPK z roku 2004 přinesla změny i v oblasti pravomoci využít ustanovení § 64, kdy je nositelem tohoto oprávnění krajský úřad ve vztahu k jeskyním nacházejícím se v jeho správním obvodu dle ZOPK, a pak správy národních parků a CHKO ve vztahu k jeskyním nacházejícím se na území národních parků, CHKO a jejich ochranných pásem. Omezení či zákaz musí mít formu právního předpisu - v případě uvedených orgánů se jedná o nařízení¹²⁸. Veřejnosti se pak tato omezení stávají zřejmými mj. řádným vyznačením na přístupových cestách k jeskyni, popř. i mimo ně v místech, kde je to vhodné.

Sankční ustanovení ZOPK upřednostňují pro případ poškození a ničení jím chráněných částí přírody navrácení do původního stavu (*restitutio in integrum*), je-li to možné a účelné¹²⁹. V praxi často dochází i k dobrovolnému navrácení do původního stavu osobami, které změnu stavu způsobily a chráněnou část přírody a krajiny nějakým způsobem poškodily¹³⁰. V případě jeskyní a jejich jedinečných výplní však naturální restituce zpravidla možná není. Pak nastupuje druhá možnost (nikoli povinnost), prakticky využitelnější, a to provedení náhradních přiměřených opatření směřujících k nápravě; ani zde však nelze v případě poškozování či ničení jeskyní očekávat velký účinek.

O obou těchto možnostech rozhoduje orgán ochrany přírody ve správním rozhodnutí, kde stanoví i konkrétní podmínky pro provedení uložených opatření a lhůtu k jejich provedení. Přizpůsobení uloženého opatření konkrétnímu případu umožňuje i formulace rozsahu náhradních opatření, který zákon vymezuje jako *přiměřený*. Přiměřenost se odvíjí především od rozsahu újmy na jeskyni způsobené; přihlíží se však i k osobním a majetkovým poměrům toho, komu je sankce ukládána. Zákon zde tak stejně jako v případě naturální restituce, která je limitována praktickou proveditelností a účelností, ponechává poměrně široký prostor orgánu ochrany přírody pro správní uvážení¹³¹. Lhůta pro vydání takových

¹²⁷ Dřívější studie však nepotvrdily, že by běžná skupina 40 návštěvníků jeskynní mikroklíma závažněji narušovala. Při pozorování došlo pouze k nepatrným výkyvům teploty, která se po průchodu skupiny během krátké chvíle vrátila na původní hodnotu. Odpověď na přímý dotaz, RNDr. Jaroslav Hromas, ředitel Správy jeskyní České republiky.

¹²⁸ MIKO, L., BOROVIČKOVÁ, H.: *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, str. 267.

¹²⁹ Ustanovení § 86 odst. 1 ZOPK, v platném znění.

¹³⁰ MIKO, L., BOROVIČKOVÁ, H.: *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, str. 326.

¹³¹ Tamtéž, s. 326.

rozhodnutí sice zákonem stanovena není, ale lze dovodit, že se v takových případech má postupovat s co největším urychlením, aby se zabránilo případnému dalšímu zhoršování stavu.

K zániku delikt ní odpovědnosti pak komentář uvádí, že *"v těch případech, kdy odpovědnost za protiprávní jednání zanikne uplynutím času, lze povinnost podle § 86 odst. 1 či 2 uložit, avšak v průběhu řízení musí být bezpečně prokázáno, že k újmě na částech přírody a krajiny došlo v důsledku protiprávního jednání a že se tohoto jednání dopustila osoba, které se povinnost ukládá"*¹³².

Jako třetí možnost postihu uvádí ZOPK sankci finanční. Ta stojí vedle výše uvedených sankcí, stejně jako povinnost k náhradě škody podle jiných právních předpisů než ZOPK a možnost postihu za protiprávní jednání či trestný čin¹³³. Pro případ přestupku spočívajícího v porušení zákazu ničení a poškozování jeskyně či její části zakotvuje totiž ZOPK sankci v podobě peněžité pokuty. Pokutu ukládá orgán ochrany přírody ve výši až 20 000 Kč. Stejně tak lze postihnout fyzickou osobu i za přestupek spočívající v nedodržení jiných povinností uložených § 10 ZOPK¹³⁴. Až dvojnásobná pokuta však může postihnout fyzickou osobu za spáchání přestupku v oblasti ochrany zvláště chráněných živočichů, dojde-li k němu ve zvláště chráněných územích. Zde může i v případě jeskyní dojít k překryvu ochrany jeskyní s ochranou zvláště chráněných živočichů (např. některých letounů) a institutem zvláště chráněných území (např. řada jeskyní nacházejících se v CHKO Moravský kras)¹³⁵. Pokuty pak tvoří příjem rozpočtu toho orgánu, který ji uložil¹³⁶.

6.4.1 Územní ochrana

Jeskyně požívají ochrany také jako součásti přírody a krajiny. Ochrana území je v ZOPK zajištěna prostřednictvím možnosti vyhlášení zvláště chráněných území, ať již velkoplošných (národní parky, CHKO) či maloplošných (národní přírodní rezervace,

¹³² Tamtéž, s. 327.

¹³³ Ustanovení § 86 odst. 3 ZOPK, v platném znění. Povinnost k náhradě škody může být uložena též dle zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, v platném znění, který umožňuje uložení relativní kompenzace a to i společně s naturální restitucí a náhradním plněním.

¹³⁴ Právnícké osobě či podnikající fyzické osobě lze za tytéž skutky uložit pokutu až do výše 1 000 000 Kč. Podle judikatury se odpovědný jsou za tento jiný správní delikt všechny právnícké osoby, ať již byly založeny za účelem podnikání či nikoliv. MIKO, L., BOROVIČKOVÁ, H.: *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, str. 330.

¹³⁵ Ustanovení § 87 odst. 4 ZOPK, v platném znění.

¹³⁶ Výjimku představuje výnos pokut uložených AOPK ČR, správou národního parku a ČIŽP, který se dělí podle zákona č. 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí České republiky, v platném znění.

přírodní rezervace, národní přírodní památka, přírodní památka), či prostřednictvím institutu evropsky významných lokalit.

Národní parky platí za nejpřísněji chráněné oblasti na území České republiky, které se vyhlášují formou zákona. ZOPK obsahuje základní ochranné podmínky národních parků formulované jako zákazy některých činností na území národních parků. Výslovně se pak stanoví, že v první zóně národního parku je zakázán i vstup osob mimo cesty se souhlasem orgánu ochrany přírody. Výjimka však svědčí vlastníkům a nájemcům tamních pozemků¹³⁷. Bližší ochranné podmínky se u jednotlivých národních parků liší a obsahuje je zákon, jímž se ten který národní park vyhláší¹³⁸. V současnosti se na území národních parků nevyskytuje žádná zpřístupněná jeskyně; nezpřístupněných se pak dotýkají ochranné podmínky obsažené přímo v ZOPK či v zákoně, jímž se ten který národní park vyhláší¹³⁹.

V případě CHKO již dochází k většímu překryvu s režimem ochrany jeskyní, neboť řada jeskyní včetně těch zpřístupněných pod správou SJ ČR se v takovém velkoplošném chráněném území nachází. Na rozdíl od národních parků nejsou CHKO vyhlášované zákonem, ale vládním nařízením¹⁴⁰. Stejně jako ochranné podmínky národních parků lze i ochranné podmínky CHKO rozdělit do dvou skupin - základní ochranné podmínky obsahuje samotný ZOPK a bližší ochranné podmínky pro konkrétní CHKO jednotlivá vládní nařízení, jimiž se CHKO vyhláší. Zákonem je např. zakázáno tábořit a rozdělovat ohně mimo místa vyhrazená se souhlasem orgánu ochrany přírody, pro kteréžto činnosti mohou některé jeskyně působit jako velké lákadlo, či měnit dochované přírodní prostředí v rozporu s bližšími podmínkami stanovenými pro konkrétní CHKO.

Přírodní památkou se rozumí *"přírodní útvar menší rozlohy, zejména geologický či geomorfologický útvar, naleziště nerostů nebo vzácných či ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů, s regionálním (v případě národní přírodní památky národním nebo mezinárodním) ekologickým, vědeckým či estetickým významem, a to i takový, který vedle přírody formoval svou činností člověk¹⁴¹".* Rozhodnutí orgánu ochrany přírody o tom,

¹³⁷ Ustanovení § 16 odst. 2 písm. b) ZOPK, v platném znění.

¹³⁸ V prosinci 2016 však Poslanecká sněmovna schválila novelu ZOPK, která přináší velké změny mj. právě v oblasti právní úpravy národních parků.

¹³⁹ Další podrobnosti stanovují návštěvní řády. Např. Návštěvní řád Národního parku Podyjí zakotvuje mezi dalšími ochrannými podmínkami zákaz vstupovat do všech jeskyní či podzemních prostor a ovlivňovat jejich prostředí, a to na celém území tohoto národního parku. Čl. 4 odst. 1 písm. g) vyhlášky č. 22/95 Správy Národního parku Podyjí, schválené dne 6. dubna 1994, kterou se vydává Návštěvní řád Národního parku Podyjí, v platném znění.

¹⁴⁰ Ustanovení § 25 odst. 3 ZOPK, v platném znění.

¹⁴¹ Ustanovení § 35 a 36 ZOPK, v platném znění.

zda bude takový přírodní útvar prohlášen přírodní památkou, však nezávisí na tom, jakou měrou byl formován přírodou či člověkem (jeskyně vytvořené přírodními silami i jeskyně umělé by tak při takovém rozhodování byly postaveny naroveň) - klíčovým kritériem je nutnost ochrany biodiverzity a krajinářského a estetického významu přírodního útvaru. Z důvodu provázanosti podzemního a nadzemního světa je i zde nutno chránit nejen jeskyně samotné, ale i související plochy. Proto musí být zvláště chráněné území vymezeno tak, aby zahrnovaly i pozemky nacházející se nad jeskyněmi a prostory okolo vstupů do jeskyní¹⁴².

Pro všechna zvláště chráněná území pak zákon stanovuje ochranu skrze ochranná pásma a vypracování plánů péče. Ochranné pásmo lze vyhlásit k zabezpečení dané oblasti kromě CHKO a stanovit, které činnosti zde prováděné vyžadují předchozí souhlas orgánu ochrany přírody; pro některé činnosti vyžaduje předchozí povolení již sám ZOPK¹⁴³. Vyhlášení ochranného pásma probíhá stejným způsobem jako vyhlášení samotného zvláště chráněného území a je k němu oprávněn tentýž orgán. V případě, že příslušný orgán této možnosti nevyužije, postihuje ochranné pásmo ex lege oblast do 50 m od hranic zvláště chráněného území¹⁴⁴.

Koncepčním nástrojem zajišťujícím ochranu zvláště chráněných území jsou plány péče. Obsahují doporučení ke zlepšení popř. alespoň zachování stavu zvláště chráněného území na jeho území a na území jeho ochranného pásma, a to zpravidla na dobu 10 - 15 let¹⁴⁵. Jedná se o odborné dokumenty pro veřejnost nezávazné, do nichž však musí být možnost nahlédnout a které musí být projednány s dotčenými obcemi¹⁴⁶. Schválený plán péče naopak zavazuje orgán ochrany přírody, který s ním při péči o zvláště chráněná území a jejich ochranná pásma musí postupovat v souladu. Ke zpracování plánu péče zákon opět povolává tentýž orgán, který zvláště chráněné území vyhlásil; v případě národních parků a CHKO povinnost ukládá Ministerstvu životního prostředí. Formální a obsahové náležitosti plánů péče včetně procedurálních pravidel pro jejich zpracování pak upravuje vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 64/2011 Sb., v platném znění.

¹⁴² ZP20/2012 - Metodika vyhlášení přírodních rezervací a přírodních památek, v platném znění.

¹⁴³ Ustanovení § 37 odst. 2 ZOPK, v platném znění.

¹⁴⁴ Netýká se národních parků a CHKO.

¹⁴⁵ Příloha Pokynu náměstka ministra a ředitele sekce 600 Ministerstva životního prostředí č. ZP10/2009 k používání "Osnovy plánů péče o národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památky, přírodní památky a jejich ochranná pásma" při zpracování plánů péče o tato zvláště chráněná území, v platném znění.

¹⁴⁶ Ustanovení § 38 odst. 3 až 5 ZOPK, v platném znění.

Do ZOPK byla dále včleněna řada ustanovení provádějící evropské předpisy zakládající soustavu NATURA 2000, vzhledem k níž stanovuje ustanovení § 45f povinnost biomonitoringu¹⁴⁷.

6.4.2 Ochrana druhů

Jeskyně, byť mohou vyvolávat dojem velmi nehostinného prostředí, představují domov či dočasné útočiště pro řadu volně žijících živočichů. Žijí zde různé druhy pavouků a hmyzu a kromě nich také pravděpodobně nejtypičtější představitelé jeskynního života - letouni. Pro ně především představují jeskynní prostory významné útočiště, protože zde zimují a nabírají síly.

Na obecnou ochranu ustanovení § 5 ZOPK navazuje dále v zákoně podrobnější úprava pro zvláště chráněné druhy a živočichy. Určení zvláště chráněných druhů náleží Ministerstvu životního prostředí, které tak učinilo vyhláškou č. 395/1992 Sb. V seznamu rozřídilo druhy dle ZOPK na kriticky ohrožené, silně ohrožené a ohrožené. Mezi nejohroženějšími druhy, tedy těmi kriticky ohroženými, se objevují právě některé druhy netopýrů a vrápenci. Silně ohroženým druhem je pak např. mlok skvrnitý, kterého lze často nalézt u vstupů do jeskyní.

ZOPK pro zvláště chráněné druhy stanovuje základní ochranné podmínky ve formě zákazů¹⁴⁸. Zákaz postihuje např. škodlivé zasahování do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů (odchyt, rušení, usmrcování a další) či ničení jejich sídel. Zakázáno je také tyto živočichy držet, chovat, dopravovat, prodávat, vyměňovat či nabízet za účelem prodeje nebo výměny¹⁴⁹¹⁵⁰. Bližší ochranné podmínky stanovuje opět prováděcím předpisem MŽP.

6.5 Ochrana dle horního práva

6.5.1 Ochrana dle horního zákona

Významnou úlohu sehrává v ochraně jeskyní také zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), v platném znění, a zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, v platném znění (zákon o hornické

¹⁴⁷ Více vizte v kapitole 5 této práce.

¹⁴⁸ Pro ohrožené druhy se dle ustanovení § 50 odst. 3 ZOPK, v platném znění, jedná o zákazy relativní; pro kategorie silně ohrožených a kriticky ohrožených živočichů o zákazy absolutní.

¹⁴⁹ Ustanovení § 50 odst. 2 ZOPK, v platném znění.

¹⁵⁰ V této souvislosti lze poznamenat, že letouni nefigurují v příloze A, B ani C Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin (CITES).

činnosti). Prostor, který jeskyni tvoří, totiž musí něco ohraničovat - tím něčím jsou zpravidla nerosty a horniny, které často spadají do výčtu vyhrazených hornin podle horního zákona, a tedy je vlastní stát, a tím je také dáno spojení jeskyní s hornickou činností.

Na horní zákon odkazuje již v této práci dříve rozebrané ustanovení § 10 ZOPK. Jeho poslední odstavec totiž stanoví osobě oprávněné k dobývání nerostných surovin podle horního zákona (a také osobě provádějící geologické práce) povinnost bezodkladného oznámení při dobývání zjištěné jeskyně orgánu ochrany přírody. Tato oprávněná osoba je pak dále povinna zastavit veškeré podzemní i povrchové práce, které by mohly objevenou jeskyni poškodit, a náležitě zdokumentovat stav tohoto podzemního prostoru. Dokumentaci, jejíž náležitosti se řídí vyhláškou Ministerstva životního prostředí¹⁵¹, zajišťuje osoba oprávněná k dobývání na své náklady a následně ji předává orgánu ochrany přírody, kterým je zde krajský úřad¹⁵². Následně dojde k zanesení dokumentace jeskyně do JESO. Zastavení dobývacích činností má trvat pouze po nezbytně nutnou dobu a nesmí ohrozit bezpečnost a ochranu zdraví při práci. Odkaz na horní zákon obsahuje také jedno ze společných ustanovení ZOPK, a to ve vztahu k zákazu ničení a změny dochovaného stavu jeskyní a udělování výjimek z tohoto zákazu.

Co se týče horního zákona samotného, ten jako svůj hlavní cíl sleduje především stanovení základních zásad zejména pro případ vyhledávání, průzkumu, dobývání a dalších činností spojených s využíváním nerostného bohatství tak, aby byla zajištěna jeho ochrana, hospodárné využívání a zároveň i bezpečnost nejen osob na těchto činnostech se podílejících. Nerosty pojímá horní zákon pozitivně dosti široce jako tuhé, kapalné a plynné části zemské kůry; negativní vymezení z definice vylučuje např. rašelinu, za určitých podmínek i bahno, písek či štěrk či některé vody¹⁵³. Zákon pak nerosty třídí na dvě velké skupiny - nerosty vyhrazené a nevyhrazené. Vyhrazené nerosty jsou vymezeny taxativním výčtem; nevyhrazené určuje zbytková klauzule. Z vyhrazených nerostů se lze často setkat v krasových jeskyních např. s vápencem či dolomitem; v nekrasových např. se znělcem či čedičem. Vznikne-li pochybnost, zda nerost zařadit do skupiny nerostů vyhrazených či nevyhrazených, rozhodující slovo náleží Ministerstvu průmyslu a obchodu, ovšem až po dohodě s Ministerstvem životního prostředí¹⁵⁴.

¹⁵¹ Vyhláška č. 667/2004 Sb., kterou se stanoví obsah a rozsah dokumentace jeskyní, v platném znění.

¹⁵² Ustanovení § 77a odst. 4 písm. b) ZOPK, v platném znění.

¹⁵³ Ustanovení § 2 zákona č. 44/1988 Sb., v platném znění.

¹⁵⁴ Ustanovení § 3 odst. 3 horního zákona, v platném znění.

Nejprve tedy dochází k určení charakteru samotného nerostu a jeho následnému přiřazení ke skupině nerostů vyhrazených či nevyhrazených. Nahromaděné nerosty či nerosty obsahující základka v hlubinném dole, opuštěný odval, výsypka či odkaliště vzniklé hornickou činností¹⁵⁵ pak dohromady vytváří právě ložisko. Tvoří-li ložisko nerosty vyhrazené, mluví se o nerostném bohatství. O takovém ložisku vydává MŽP osvědčení a vlastnické právo k nerostnému bohatství horní zákon přiznává státu. Ložisko může být po svém objevení dobýváno¹⁵⁶ či zakonzervováno právnickou osobou k tomu pověřenou MŽP¹⁵⁷.

Dříve často docházelo k objevům jeskyní při těžební činnosti, která nicméně zastavena nebyla a mnohdy nedošlo ani k řádné dokumentaci objevené jeskyně. Ke změně došlo až v 2. polovině 20. století, kdy začala být více vnímána jedinečnost jeskyní a jejich význam¹⁵⁸. Naopak v případě, že ložisko tvoří nerosty nevyhrazené, vlastnické právo k nim náleží vlastníku pozemku, jehož je ložisko součástí.

Na závěr je příhodné poznamenat, že 1. 1. 2017 vstupuje v účinnost novela horního zákona, která je již výše v této práci zmíněna¹⁵⁹.

6.5.2 Ochrana dle zákona o hornické činnosti

Předmětem zákona o hornické činnosti, jak je již patrné z jeho názvu, je mj. i stanovení podmínek pro provádění hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem. Obě tyto činnosti vymezuje zákon taxativně.

Hornickou činností se mj. rozumí i vyhledávání a průzkum ložisek vyhrazených nerostů, jejich otírka, příprava a dobývání, či zajišťování a likvidace starých důlních děl; činnost prováděná hornickým způsobem pak mj. zahrnuje i práce k zajištění stability podzemních prostorů či práce na zpřístupňování jeskyní a jejich udržování v bezpečném stavu. K této činnosti je tedy oprávněna i SJ ČR, do výčtu jejichž hlavních činností patří

¹⁵⁵ Hornická činnost je definována a dále upravena v zákoně č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, v platném znění.

¹⁵⁶ Dobývání vyhrazených nerostů je upraveno i vyhláškou Českého báňského úřadu ze dne 7. února 1996 č. 55/1996 Sb., o požadavcích k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu při činnosti prováděné hornickým způsobem v podzemí. Dle ustanovení § 2 odst. 2 písm. a se mj. i zpřístupněná část jeskyně považuje pro účely této vyhlášky za podzemní dílo.

¹⁵⁷ Ustanovení § 8 horního zákona, v platném znění.

¹⁵⁸ MIKO, L., BOROVIČKOVÁ, H.: *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, s. 125.

¹⁵⁹ Vizte kapitolu 6.1.2 této práce.

i ochrana, zajišťování provozu a péče o zpřístupněné jeskyně¹⁶⁰, a uplatní se pro ni tedy režim zákona o hornické činnosti¹⁶¹. Obdobně se zákon týká i AOPK ČR.

Vyvstanou-li pochybnosti, zda se v konkrétním případě jedná o hornickou činnost či činnost prováděnou hornickým způsobem, určí charakter Český báňský úřad po projednání s dotčenými orgány státní správy.

Z podřazení činnosti SJ ČR pod zákon o hornické činnosti vyplývá pro tuto instituci řada povinností. Předně je SJ ČR podle zákona oprávněna tuto činnost vykonávat pouze v případě, že disponuje povolením vydaným orgánem státní báňské správy. K němu musí doložit, že řízení této činnosti a odpovědnost za její kvalitu bude svěřena osobě odborně způsobilé podle zákona č. 62/1988 Sb., o geologických pracích a o Českém geologickém úřadu, v platném znění, či podle zákona č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a o změně a doplnění některých zákonů, v platném znění. Vydávání povolení upravuje vyhláška Českého báňského úřadu¹⁶².

Oprávnění je vydáváno pro celé území České republiky obvodním báňským úřadem příslušným podle sídla, popř. místa podnikání či bydliště žadatele. Žadatel musí splnit také kvalifikační kritéria a požadavky odbornosti stanovené další vyhláškou Českého báňského úřadu¹⁶³. Ta definuje odborně kvalifikovanou osobu jako fyzickou osobu ustanovenou *"k zajištění odborného a bezpečného výkonu hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem"*¹⁶⁴. Je-li odborně kvalifikovanou osobou *závodní*¹⁶⁵, stanovuje mu zákon podmínku dosaženého vzdělání a praxe v dotčené oblasti.

V případě SJ ČR vykonává funkci závodního ředitele, který tedy musí znát právní předpisy upravující oblast ochrany a využívání ložisek nerostů, bezpečnosti a ochrany zdraví

¹⁶⁰ Bod 5.1 Opatření č. 1/06 Ministerstva životního prostředí o zřízení státní příspěvkové organizace Správa jeskyní České republiky.

¹⁶¹ Zaměstnanci SJ ČR a jejich zástupci tak jsou také nadáni dalšími právy a povinnostmi podle tohoto zákona, např. právo vzdálit se z pracoviště, pokud jim, resp. jejich zdraví či bezpečnosti, hrozí vážné nebezpečí. Srov. ustanovení § 3b zákona o hornické činnosti, v platném znění.

¹⁶² Vyhláška Českého báňského úřadu č. 15/1995 Sb., o oprávnění k hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem, jakož i k projektování objektů a zařízení, které jsou součástí těchto činností, v platném znění.

¹⁶³ Vyhláška Českého báňského úřadu č. 298/2005 Sb., o požadavcích na odbornou kvalifikaci a odbornou způsobilost při hornické činnosti nebo činnosti prováděné hornickým způsobem a o změně některých právních předpisů, v platném znění.

¹⁶⁴ Ustanovení § 2 odst. 1 tamtéž.

¹⁶⁵ Vyhláška za odborně kvalifikovanou osobu označuje kromě závodního také závodního lomu, závodního dolu, báňského projektanta, bezpečnostního technika a další; vše za splnění podrobně stanovených podmínek. Srov. ustanovení § 2 téže vyhlášky.

při práci a řadu dalších dotčených oblastí¹⁶⁶ a je podroben pravidelnému ověřování této odborné způsobilosti. Ověřování probíhá prostřednictvím komisionální zkoušky s písemnou i ústní částí. Na základě vyhovujícího výsledku zkoušky je vydáno osvědčení s dobou platnosti 5 let. Vždy po 5 letech od konání zkoušky pak vyhláška vyžaduje splnění periodických zkoušek¹⁶⁷.

6.6 Ochrana dle zákona o státní památkové péči

Jak již bylo v této práci zmíněno výše, historicky byla ochrana jeskyní a péče o ně provázána s oblastí kultury. Jedná se o logické vyústění faktu, že jak byly jeskyně člověkem historicky využívány, o čemž si uchovaly tichá svědectví ve formě archeologických nálezů¹⁶⁸. Proto se problematiky ochrany jeskyní dotýká i zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění¹⁶⁹.

V první řadě zákon upravuje režim kulturních památek. Vyhlásování kulturních památek náleží Ministerstvu kultury, které takto označuje věci movité i nemovité - tedy i prostory jeskyní - které platí za významné doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, za projevy tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, a to z důvodu jejich hodnoty revoluční, historické, umělecké, vědecké a technické, nebo movité či nemovité věci mající přímý vztah k významným okolnostem a historickým událostem¹⁷⁰. V postupu prohlásování věci či stavby za kulturní památku je její vlastník nadán některými oprávněními, což se v případě jeskyní nepoužije vzhledem k tomu, že nejsou předmětem vlastnictví¹⁷¹.

V obecné kategorii kulturních památek požívá ochrany např. jeskyně Býčí skála, Kůlna, Pekárna, Koněpruské jeskyně a další. Ty tedy spolu s ostatními kulturními památkami eviduje Národní památkový ústav jako ústřední organizace státní památkové péče v jednotném Ústředním seznamu kulturních památek. Zákon upravuje i možnost opačného postupu než prohlásování za kulturní památky - tedy zrušení prohlášení věci nebo stavby

¹⁶⁶ Ustanovení § 3 odst. 1 téže vyhlášky.

¹⁶⁷ Ustanovení § 8 téže vyhlášky.

¹⁶⁸ Archeologickým nálezem se rozumí věc či soubor věcí, které jsou dokladem nebo pozůstatkem života člověka a jeho činnosti od počátku jeho vývoje do novověku a zachovala se zpravidla pod zemí. Srov. ustanovení § 23 odst. 1 zákona o státní památkové péči, v platném znění.

¹⁶⁹ Právní úpravu pro případ archeologických nálezů, ke kterým došlo v souvislosti s přípravou nebo prováděním stavby, obsahuje zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), v platném znění.

¹⁷⁰ Ustanovení § 2 odst. 1 zákona o státní památkové péči, v platném znění.

¹⁷¹ Ustanovení § 61 odst. 3 ZOPK, v platném znění.

za kulturní památku¹⁷². Ke zrušení statusu kulturní památky může dojít z podnětu Ministerstva kultury, vlastníka nebo organizace s prokázaným právním zájmem na takovém zrušení.

Ten, komu svědčí vlastnické právo ke kulturní památce, je samozřejmě povinen o ni náležitě pečovat. V případě jeskyní, které, jak je výše již několikrát zmíněno, žádného vlastníka nemají, tíží tato povinnost uživatele. Nadto zákon stanovuje povinnost i všem občanům nezpůsobit svým jednáním zhoršení stavu kulturní památky včetně prostředí, kde se památka nachází. To pro případ jeskyní zaručuje i řada institutů práva životního prostředí jako jsou zvláště chráněná území, soustava NATURA 2000 a další, včetně stanovování ochranných pásem¹⁷³ v jejich okolí. Zachování kulturní památky a jejího příznivého stavu zákon ukládá jako povinnost, přičemž jako sankci za její nedodržení stanovuje uložení nápravných opatření příslušným obecním popř. krajským úřadem obce s rozšířenou působností¹⁷⁴. K zabezpečení zachování kulturní památky a její hodnoty zákon také zakotvuje předkupní právo státu v případě jejího prodeje; toto ustanovení je však v případě nakládání s jeskyněmi opět nadbytečné, neboť jsou vyloučeny z právního obchodu¹⁷⁵.

K archeologickým výzkumům opravňuje zákon Archeologický stav Akademie věd České republiky a na základě výjimky udělené Ministerstvem kultury a po splnění stanovených podmínek pak vysoké školy, muzea, jiné organizace či oprávněné fyzické osoby. Vydání povolení ministerstvem však dále podmiňuje také uznání odborné kvalifikace. Samotnému provádění archeologických výzkumů musí předcházet dohoda s vlastníkem, popř. správcem či uživatelem nemovité věci, kde má výzkum probíhat. Toto však v případě jeskyní připadá v úvahu pouze u správce či uživatele nemovité věci, neboť jeskyně žádného vlastníka nemají¹⁷⁶; správcem jeskyní zpřístupněných se pak rozumí SJ ČR a správcem jeskyní nezpřístupněných AOPK ČR. V případě, že se dohody dosáhnout nepodaří, záleží rozhodnutí na krajském úřadu, který také určí podmínky provádění toho kterého výzkumu¹⁷⁷.

Dojde-li k archeologickému nálezů náhodou, tedy mimo archeologický výzkum, má nálezce či osoba odpovědná za provádění prací, při nichž k nálezů došlo, oznamovací

¹⁷² Tento postup není možný u národní kulturní památky. U ostatních kategorií se vyžaduje existence mimořádně závažných důvodů pro zrušení poskytované ochrany. Srov. ustanovení § 8 odst. 1 zákona o státní památkové péči, v platném znění.

¹⁷³ Ochranné pásmo lze však pro kulturní památku stanovit i podle § 17 zákona o státní památkové péči, v platném znění.

¹⁷⁴ Ustanovení § 10 zákona o státní památkové péči, v platném znění.

¹⁷⁵ Ustanovení § 61 odst. 3 ZOPK, v platném znění.

¹⁷⁶ Ustanovení § 61 odst. 3 ZOPK, v platném znění.

¹⁷⁷ Ustanovení § 22 odst. 1 zákona o státní památkové péči, v platném znění.

povinnost vůči Archeologickému ústavu. Splnění této povinnosti vyžaduje zákon do druhého dne po nálezů či poté, kdy se povinná osoba o nálezů dozvěděla. Zde však aktivita nálezce či odpovědné osoby končí; zákon jim naopak ukládá povinnost naprosté pasivity a veškeré nakládání a ochranu nálezů svěřuje Archeologickému ústavu. Do doby, než Ústav provede prohlídku a vlastní šetření, však musí zůstat nedotčen nejen nález samotný, ale i celé naleziště - tedy celý prostor jeskyně, kde k nálezů došlo.

Orgány nadanými pravomocemi na úseku státní památkové péče se podle zákona rozumí Ministerstvo kultury jako ústřední orgán a dále pak krajské úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností. Kontrolní činnost v oblasti státní památkové péče vykonává kromě nich i památková inspekce zřizovaná Ministerstvem kultury, celní úřady, komise státní památkové péče, konzervátoři a zpravodajové státní památkové péče či odborná organizace státní památkové péče¹⁷⁸.

6.7 Financování ochrany jeskyní

Jak již bylo v této práci zmíněno, péče o jeskyně a jejich ochrana je svěřena nejedné instituci. Zpřístupněné jeskyně provozuje Správa jeskyní České republiky, ostatní pak spravuje příslušný orgán ochrany přírody, zejména Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. Tato kapitola tedy nastíní především možnosti financování těchto dvou organizací s tím, že řada principů a možností zejména z oblasti národních či evropských dotací se u ostatních dotčených subjektů neliší.

6.7.1 Správa jeskyní České republiky

Správa jeskyní je příspěvkovou organizací České republiky¹⁷⁹. Jako taková se řídí zákonem č. 218/200 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících

¹⁷⁸ Ustanovení § 25 a násl. zákona o státní památkové péči, v platném znění.

¹⁷⁹ V právním řádu ČR existují dva druhy příspěvkových organizací: příspěvkové organizace zřizované územním samosprávným celkem (tyto příspěvkové organizace se řídí zákonem č. 250/2000 Sb., o územních pravidlech územních rozpočtů, zákonem č. 129/2000 Sb., o krajích, ve znění pozdějších předpisů, a zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů) a příspěvkové organizace zřizované státem (tyto příspěvkové organizace se řídí zákonem č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů). Úprava obou těchto typů je však obsahově obdobná. Zřízení Správy jeskyní ČR bylo provedeno Opatřením č. 1/06 Ministerstva životního prostředí o zřízení státní příspěvkové organizace Správa jeskyní České republiky z 10. března 2006. MŽP k tomuto kroku opravňovalo ustanovení § 79 odst. 3 písm. s) ZOPK, v platném znění. LOVĚTÍNSKÝ, V., MYLKOVÁ, P.: *Fungování příspěvkových organizací v České republice a vybraných zemích Evropy* [online]. 2011 [cit. 2016-10-21]. Dostupné z <http://www.avpo.cz/wp-content/uploads/2014/01/prispevkove_organizace_v_CR_a_EU.pdf>.

zákonů, ve znění pozdějších předpisů¹⁸⁰. Je tedy právnickou osobou - samostatným nositelem práv a povinností¹⁸¹.

Činnost příspěvkových organizací zřizovaných státem je financována ze státního rozpočtu, což znamená, že ze státního rozpočtu se hradí výdaje na činnost příspěvkových organizací v jejich působnosti; výdaji na činnost jsou pak příspěvky na provoz, dotace na financování programů a akcí, dotace na úhradu provozních výdajů, které jsou nebo mají být kryty z rozpočtu Evropské unie včetně stanoveného podílu státního rozpočtu na financování těchto výdajů, a dotace na úhradu provozních výdajů podle mezinárodních smluv, na základě kterých jsou České republice svěřeny peněžní prostředky z finančního mechanismu¹⁸². Výše příspěvku je zpravidla stanovena tak, aby pokryla rozdíl mezi očekávanými vlastními příjmy a výdaji, které souvisí s hlavní činností SJ ČR. Dosáhne-li organizace zlepšeného hospodářského výsledku, nestává se ten příjmem státního rozpočtu jako v případě organizačních složek státu, o nichž bude pojednáno níže v této kapitole, ale je rozdělován do fondů.

Správa jeskyní ČR je pak povinna předkládat údaje, které jsou potřebné pro průběžné hodnocení plnění státního rozpočtu. Jako zřizovatel dohlíží na hospodárnost, efektivnost a účelnost poskytnutých příspěvků Ministerstvo životního prostředí¹⁸³. Základním korektivem k hospodaření jsou pravidla určená zřizovatelem příspěvkové organizace, v tomto případě tedy MŽP ČR¹⁸⁴.

Správa jeskyní hospodaří i s prostředky získanými jinou činností, kterou se mj. rozumí i poskytování tematických průvodcovských služeb¹⁸⁵. Proto je za prohlídku zpřístupněných jeskyní od návštěvníků vybíráno vstupné, jehož plná výše činí 80 - 180 Kč¹⁸⁶. Zpoplatněno je i fotografování a filmování právě za účelem získání dalších prostředků na provoz zpřístupněných jeskyní a péči o ně. Tyto prostředky, které nejsou příjmem státního rozpočtu,

¹⁸⁰ Konkrétně je působnost zákona pro příspěvkové organizace zřízené státem stanovena v ustanovení § 1 písm. d) uvedeného zákona.

¹⁸¹ Vizte ustanovení § 17 a § 20 a násl. zákona č. 89/2012, občanského zákoníku, v platném znění.

¹⁸² Finančním mechanismem se podle ustanovení § 7 odst. 1 zákona č. 218/2000 Sb. rozumí finanční mechanismus Evropského hospodářského prostoru, finanční mechanismus Norska a program švýcarsko-české spolupráce.

¹⁸³ Vizte ustanovení § 39 odst. 3 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸⁴ Ustanovení § 53 a násl. téhož zákona.

¹⁸⁵ Vizte bod 6.2 Opatření Ministerstva životního prostředí č. 1/2006 ze dne 10. března 2006.

¹⁸⁶ Zjištěno z www.caves.cz k 21. 10. 2016.

ale náleží plně organizaci, tak získá SJ ČR od návštěvníků, kterých české zpřístupněné jeskyně ročně přilákají průměrně 720 532¹⁸⁷.

Další (a velmi významný) zdroj financování představují dotace, a to především dotace z Evropské unie. Konkrétně se jedná především o Operační program Životní prostředí. Ten umožnil SJ ČR v roce 2015 uskutečnit hned tři velké projekty, jejichž celková hodnota přesáhla 100 mil. Kč¹⁸⁸. Jednalo se o obnovu návštěvnické infrastruktury jeskyní v Moravském krasu, stavbu nové vstupní budovy areálu Punkevních jeskyní a taktéž areálu Javoříčských jeskyní. Stavby nových vstupních budov probíhaly bez přerušení provozu jeskyní, což bylo rozhodnutí významné pro financování péče o jeskyně. Jak je již zmíněno výše, vstupné do zpřístupněných jeskyní tvoří podstatnou část prostředků, s nimiž SJ ČR hospodaří. Kromě evropských dotací využívá SJ ČR i možnosti zisku prostředků na základně programu Rozvoj a obnova MTZ MŽP¹⁸⁹.

V oblasti životního prostředí dále funguje na státní úrovni Státní fond životního prostředí. Tato tzv. jiná státní instituce byla zřízena zákonem č. 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí České republiky, který také upravuje jeho činnost stejně jako navazující prováděcí předpisy¹⁹⁰. Za správce SFŽP určil jeho zřizovací zákon Ministerstvo životního prostředí¹⁹¹; ministr pak na doporučení Rady SFŽP rozhoduje o tom, zda té které žádosti vyhoví a žádané finanční příspěvky poskytne, či nikoli. Rozhodnutí o poskytnutí prostředků z Fondu pak dle Statutu SFŽP podléhá zveřejnění¹⁹².

Prostředky ve fondu jsou tvořeny především poplatky za znečišťování či poškozování složek životního prostředí a dále např. podíly na výnosu z daní či příspěvky od fyzických či právnických osob¹⁹³, a mohou být použity na dotace, subvence, půjčky či jinou formu pomoci fyzickým či právnickým osobám pro určité činnosti prováděné na úseku životního

¹⁸⁷ Údaj za období 2006 - 2015. BÍLKOVÁ, D.: *Návštěvnost jeskyní SJ ČR v letech 2006 - 2015*. In: SPRÁVA JESKYNÍ ČESKÉ REPUBLIKY: *Zpřístupněné jeskyně 2015. Ročenka Správy jeskyní České republiky*, 1. vydání, Blansko, 2016: Reprocentrum, a. s., str. 86. Za nejnavštěvovanější jeskyni v ČR tradičně platí Punkevní jeskyně s propastí Macochou, které si zachovávají značný náskok oproti Koněpruským jeskyním, které jsou druhé v pořadí. Tamtéž, str. 10 - 11.

¹⁸⁸ Tamtéž, str. 89.

¹⁸⁹ Program 115 010 - Rozvoj a obnova MTZ MŽP, jehož obsahem je rozvoj a obnova materiálně technické základny systému řízení resortu MŽP.

¹⁹⁰ Mezi prováděcí předpisy zákona o SFŽP patří Statut SFŽP, Jednací řád Rady fondu, Směrnice Ministerstva životního prostředí o poskytování finančních prostředků z Fondu a Přílohy Směrnice, které upravují podmínky pro poskytování podpory pro příslušné období.

¹⁹¹ MŽP vykonává vůči SFŽP zřizovatelské funkce jako ústřední správní úřad dle zákona č. 219/200 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹² Srov. čl. 2 bod 5 Statutu SFŽP ze dne 16. 5. 2016, č. j. 1157/M/16, 28325/ENV/16.

¹⁹³ Vizte ustanovení § 2 zákona č. 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí České republiky, v platném znění.

prostředí¹⁹⁴. V případě poskytování finančních prostředků prostřednictvím Národního programu Životní prostředí probíhá výběr podporovaných projektů podle stanovených kritérií. Jedná-li se o podporu poskytovanou na výkup pozemků, pozemky s jeskyněmi nacházející se v druhých zónách CHKO mají přednost např. před pozemky v zastavěných a zastavitelných územích obcí¹⁹⁵.

Konkrétně bylo za rok 2015 SJ ČR hospodařeno se státním příspěvkem 17 397 000 Kč; finanční majetek dosahoval výše celkem 64 511 750 Kč. Je tedy zřejmé, že bez prostředků získaných vlastní činností se SJ ČR neobejde. V loňském roce byly nejvýznamnější složkou tržeb a výnosů tržby za prodej služeb, tedy např. právě tematických prohlídek. Téměř desetkrát menší částku pak SJ ČR získala prodejem zboží¹⁹⁶.

6.7.2 Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky

Péče o nezpřístupněné jeskyně a spolupráce při péči o jeskyně zpřístupněné je svěřena AOPK ČR, jejímiž součástmi jsou i správy jednotlivých chráněných krajinných oblastí, ve kterých se jeskyně často vyskytují. AOPK ČR je organizační složkou státu podle zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, v platném znění. Zřizovacím zákonem jí byl zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění. Hospodaření organizačních složek státu upravuje zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), v platném znění.

Prostředky jsou poskytovány ze státního rozpočtu, kde však AOPK ČR samostatnou kapitolu netvoří; zato MŽP, zřizovatel SJ ČR, ano. Podrobný rozpočet AOPK ČR pak spolu s dalšími dokumenty tvoří státní rozpočet jako celek¹⁹⁷. AOPK ČR je tak na státní rozpočet přímo plně navázána a příjmy z její činnosti jsou příjmem státního rozpočtu¹⁹⁸ na rozdíl od výše rozebrané SJ ČR, která je finančně soběstačná (kromě poskytnutého státního příspěvku).

¹⁹⁴ Vizte ustanovení § 3 tamtéž.

¹⁹⁵ Srov. bod 8 Přílohy č. 5 Směrnice MŽP č. ZP16/2015 o poskytování finančních prostředků ze Státního fondu životního prostředí České republiky prostřednictvím Národního programu Životní prostředí, v platném znění.

¹⁹⁶ Data zjištěna z ročenky Správy jeskyní ČR za rok 2015. SPRÁVA JESKYNÍ ČESKÉ REPUBLIKY: *Zpřístupněné jeskyně 2015. Ročenka Správy jeskyní České republiky*, 1. vydání, Blansko, 2016: Reprintum, a. s., str. 84 - 85.

¹⁹⁷ Vizte ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, v platném znění.

¹⁹⁸ Vizte ustanovení § 6 odst. 1 písm. d) téhož zákona.

Zákon AOPK ČR však umožňuje hospodařit i se zdroji, které ze státního rozpočtu neplynou. Jedná se především o prostředky z fondů¹⁹⁹ AOPK ČR, zisk z vlastní hospodářské činnosti či peněžité dary. Výdaje organizace musí být použity hospodárně a efektivně; slovy zákona na "*krytí nezbytných potřeb a na opatření zakládající se na právních předpisech*"²⁰⁰. Překročení závazných ukazatelů či přesuny mezi ukazateli jsou pak možné pouze za určitých podmínek. Rozpočet bývá stejně jako u ostatních organizačních složek státu sestaven tzv. přírůstkovou metodou, tzn. základ rozpočtu na další rok tvoří rozpočet roku předcházejícího, který je navýšen o přírůstek.

Kontrolu hospodaření SJČR i AOPK ČR s finančními prostředky zajišťuje (nebo alespoň ideálně má zajišťovat) i zákon č. 340/2015 Sb., o zvláštních podmínkách účinnosti některých smluv, uveřejňování těchto smluv a o registru smluv (zákon o registru smluv). Ten totiž považuje SJČR jako státní příspěvkovou organizaci a AOPK ČR jako organizační složku státu za povinný subjekt²⁰¹ a ukládá jim tak zveřejňování soukromoprávních smluv, smluv o poskytnutí dotace nebo návratné finanční výpomoci, jejichž jsou stranou, v registru smluv vedeném Ministerstvem vnitra. Z uveřejnění jsou vyňaty smlouvy splňující kritéria ustanovení § 3 zákona, z nichž za nejčastější eliminační kritérium platí hodnota smlouvy 50 000 Kč bez DPH či vyšší²⁰². Počet uveřejňovaných smluv je velmi vysoký; lze jen poznamenat, že sama Správa jeskyní publikovala k 5. 11. 2016 v registru smluv Ministerstva vnitra 17 uzavřených smluv; AOPK ČR pak mnohem více - 238.

Financování ochrany jeskyní pak také probíhá skrze financování dalších institucí, které se na ochraně podílejí. Nejvýznamnější subjekty jsou však zmíněny výše.

V platné právní úpravě je tedy jeskyním věnována pozornost výslovně i skrze obecnější instituty jako např. vlastnictví či zvláště chráněná území. Vzhledem k neexistenci jednotné definice pojmu *jeskyně* skrze obory, i úprava vlastnictví jeskyní naráží na řadu úskalí. Proto lze také uvažovat o nejedné možnosti určení vlastníka jeskyně, ať již by se jednalo o vlastníka pozemku nad jeskyní, stát, objevitele jeskyně či jiný subjekt. Český

¹⁹⁹ Podle téhož zákona vytváří AOPK ČR rezervní fond a fond kulturních a sociálních potřeb. Srov. ustanovení § 48 odst. 1 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, v platném znění.

²⁰⁰ Vizte ustanovení § 45 odst. 2 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, v platném znění.

²⁰¹ Vizte ustanovení § 2 odst. 1 písm. a) a c) zákona č. 340/2015 Sb., o registru smluv, v platném znění.

²⁰² I v případě naplnění některé ze zákonných výjimek, které opravňují k neuveřejnění smlouvy, však samozřejmě může povinný subjekt smlouvu zveřejnit dobrovolně. Obecně je doporučováno smlouvu zveřejnit i v pochybnostech, zda spadá do režimu povinně uveřejňovaných smluv. V případě neuveřejnění bude totiž od 1. 7. 2017 nastupovat sankce v podobě absolutní neplatnosti neuveřejněné smlouvy.

zákonodárce tento stav vyřešil zařazením jeskyní do kategorie věcí ničí. Jeskyně tedy nejsou předmětem vlastnického práva a tudíž s nimi takto ani nelze nakládat. Z ustanovení účinného občanského zákoníku i ze samotného faktu, že jeskyně jsou určeny jako *věci* ničí lze dovodit, že tedy sice věci jsou, ale nikdo není nadán přímým právním panstvím nad nimi a tedy ani obtížen povinností o ně pečovat, která postihuje každého vlastníka.

Situaci řeší zřízení SJ ČR a AOPK ČR, jimž je svěřena péče o jeskyně. SJ ČR pečuje o taxativně vymezené zpřístupněné jeskyně, na což jí jakožto příspěvkové organizaci MŽP plyne příspěvek ze státního rozpočtu. Větší objem prostředků však SJ ČR získá z jí prováděných vedlejších činností - především z vybírání vstupného do zpřístupněných jeskyní. Finanční prostředky na nejnákladnější projekty pak SJ ČR přináší dotace, kterých využívá zpravidla ke stavbám a rekonstrukcím budov sloužícím jako zázemí pro provádění péče o zpřístupněné jeskyně. AOPK ČR pečující o zbylé tuzemské sluje pak jako organizační složka státu získává finanční prostředky na péči taktéž ze státního rozpočtu, příp. z dotací.

Ochrana poskytovaná jeskyním v rámci českého právního řádu tedy vyvěrá z řady právních předpisů, z nichž tato práce zmiňuje jen ty nejvýznamnější. Právní síla těchto pramenů se velmi liší - od roviny ústavněprávní až po podzákonnou.

Z územní ochrany se jeskyní tedy nejvíce dotýká ochrana poskytovaná v rámci CHKO (tedy ochrana poskytovaná ZOPK), kde lze nalézt řadu i zpřístupněných jeskyní. Druhá ochrana je pak reprezentována zpravidla ochranou letounů či dalších ohrožených druhů volně žijících živočichů. Obsažena je opět především v ZOPK.

Právní úprava hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem, obsažená v příslušných právních předpisech oblasti horního práva, stanovuje poměrně přísné podmínky pro odbornou způsobilost osob oprávněných k těmto činnostem, SJ ČR nevyjímaje. Odborná způsobilost příslušných osob, v případě SJ ČR přímo jejího ředitele, je nadto také podrobována pravidelnému přezkumu s možností oprávnění k těmto činnostem v případě neúspěchu odebrat.

Při praktické aplikaci ustanovení zákona o státní památkové péči přichází ke slovu i další instituce jako např. Ministerstvo kultury či Archeologický ústav Akademie věd České republiky. Povinnosti pečovat o jeskyně jako kulturní památky opět naráží na vymezení jeskyní jako *res nullius*, kdy tedy není takto obtížen vlastník, protože nikdo takový není, ale

uživatel. V případě archeologických nálezů v podzemních prostorech je stanovena opět oznamovací povinnost. Na rozdíl od oznamovací povinnosti v případě objevu nové jeskyně dle ZOPK zákon nálezci jakoukoli další aktivitu (např. dokumentaci) zakazuje a svěřuje ji odborným osobám a orgánům.

7. Institucionální zabezpečení ochrany jeskyní v České republice

7.1 Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky

Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky je organizační složkou státu s celostátní územní působností. Jako organizační složka státu tedy není právnickou osobou a její jednání v oblasti jí stanovené působnosti je jednáním státu²⁰³. Dle § 75 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, je AOPK také správním úřadem ve smyslu čl. 79 Ústavy. Agentura je orgánem ochrany přírody dle § 75 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Nadřízeným orgánem Agentury je Ministerstvo životního prostředí. V čele Agentury stojí ředitel jmenovaný postupem dle zákona o státní službě. Agentura vykonává státní správu na úseku ochrany přírody a krajiny dle zákona o ochraně přírody a krajiny a sídlí v Praze.

S účinností od 1. 1. 2015 zanikly jako samostatné subjekty Správy CHKO, kterých je po vzniku CHKO Brdy s účinností od 1. 1. 2016 dvacet čtyři, ačkoli celkový počet CHKO se právě od zmíněného data zvýšil na dvacet pět. Správu CHKO Šumava totiž vykonává Správa národního parku Šumava. Zbylé správy CHKO nyní tvoří součást Agentury. Správy národních parků jsou na rozdíl od správ CHKO příspěvkovými organizacemi Ministerstva životního prostředí a nespádají tedy pod Agenturu.

Agentura ochrany přírody a krajiny vykonává svou působnost na celém území České republiky. Vyňata jsou však území CHKO Šumava, jak je zmíněno v odstavci výše, území národních přírodních rezervací a jejich ochranných pásem, národních přírodních památek a jejich ochranných pásem, území národních parků a jejich ochranných pásem, pozemků určených k obraně státu a vojenských újezdů v rozsahu stanoveném zákonem²⁰⁴. Agentura je však nově nadána působností i v oblasti druhové ochrany, tedy i mimo svá území.

Vzhledem ke zvolenému tématu je namístě poznamenat, že AOPK ČR i prostřednictvím Správ CHKO pečuje o nezpřístupněné jeskyně. Péči o řadu zpřístupněných, které spadají pod SJ ČR, pak ovlivňuje fakt, že se nachází v CHKO a vztahují se na ně tedy i ochranné podmínky těchto CHKO.

²⁰³ Ustanovení § 3 odst. 2 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, v platném znění.

²⁰⁴ AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY: *O Agentuře ochrany přírody a krajiny ČR* [online]. 2016 [cit. 2016-02-21]. Dostupné z <<http://www.ochranaprirody.cz/o-aopk-cr/>>.

Agentura je pověřena k vedení JESO, při čemž spolupracuje se SJ ČR i dalšími subjekty²⁰⁵. Množství dalších údajů ohledně ochrany přírody a krajiny veřejnosti zpřístupňuje také prostřednictvím Informačního systému ochrany přírody (ISOP), jehož součástí je i Digitální registr Ústředního seznamu ochrany přírody (DRÚSOP). Aplikace DRÚSOP obsahuje základní informace o zvláště chráněných územích, územích tvořících soustavu NATURA 2000, památných stromech, smluvně chráněných územích a smluvně chráněných památných stromech včetně příslušné listinné a fotografické dokumentace²⁰⁶. Na vyžádání zde lze získat i plány péče či povolení výjimek a souhlasy k činnostem prováděným ve vztahu k objektům ÚSOP.

7.2 Správa jeskyní České republiky

Správa jeskyní ČR je státní příspěvkovou organizací zřízenou Opatřením č. 6/10 Ministerstva životního prostředí o vydání úplného znění zřizovací listiny státní příspěvkové organizace Správa jeskyní České republiky z 13. října 2010 na základě oprávnění obsaženého v ZOPK, dle něžž *"je oprávněno zřídit státní příspěvkovou organizaci za účelem zajištění ochrany, péče a provozu veřejnosti zpřístupněných jeskyní"*²⁰⁷. Správa sídlí v Průhonicích, odkud řídí a koordinuje činnost svých organizačních složek, např. Správu jeskyní Moravského krasu. V čele Správy jeskyní ČR stojí ředitel jmenován a odvoláván ministrem životního prostředí, a jehož podporu zajišťuje Oddělení sekretariátu ředitele. Provozní problematiku obstarává Referát závodního a Odbor ekonomicko-provozní. Odborná péče o jeskyně je pak svěřena Oddělení péče o jeskyně a deseti Správám jeskyní. Vnitřní poměry SJ ČR upravuje organizační řád, k jehož vydání je po projednání s MŽP oprávněn ředitel. Řada činností prováděných SJ ČR se řadí mezi práce ve veřejných službách a správě a zaměstnancům, kteří je vykonávají, tak náleží plat podle vládního nařízení²⁰⁸.

Určité omezení činnosti SJ ČR představuje ustanovení zřizovací listiny, kde si MŽP vyhrazuje schvalování některých smluv. Výčet obsahuje smlouvy o úplatném nabytí nemovité věci, bytu nebo nebytového prostoru státem, za určitých podmínek smlouvy o převodu

²⁰⁵ Vedení JESO upravuje pokyn ZP03/2009 k vedení JESO. Více o JESO vizte v kapitole 4.4 této práce.

²⁰⁶ LUX, J., VLČKOVÁ, V.: *Digitální registr Ústředního seznamu ochrany přírody: Uživatelská příručka. Ochrana přírody. 62, Příloha III/2007* [online]. 2007 [cit. 2016-11-14]. Dostupné z <http://portal.nature.cz/publik_syst/x_isop_sluzby.php?akce=view&id=63>.

²⁰⁷ Ustanovení § 79 odst. 3 písm. s) ZOPK, v platném znění.

²⁰⁸ Podle nařízení vlády č. 222/2010 ze dne 14. června 2010 o katalogu prací ve veřejných službách a správě, v platném znění, se jedná např. o přepravu osob na motorových člunech v jeskyních či provádění průzkumných a dokumentačních prací v jeskyních.

vlastnictví movitých věcí a smlouvy o přenechání pronajaté věci nájemcem do podnájmu. Schválení MŽP v těchto případech nabývá účinnosti vyhlášením v Ústředním věstníku České republiky.

Účel SJ ČR vymezuje její zřizovací listina jako *"zajišťování ochrany, péče a provozu zpřístupněných jeskyní České republiky a s nimi bezprostředně souvisejících podzemních prostor a zpřístupňování, ochrana a péče o podzemní prostory, pokud v nich budou prováděny činnosti na základě rozhodnutí místně a věcně příslušného orgánu ochrany přírody nebo budou využívány k účelům podléhajícím dozoru státní báňské správy"*²⁰⁹. Hlavní činností SJ ČR je především péče, ochrana a zajišťování provozu čtrnácti zpřístupněných jeskyní vyjmenovaných v příloze zřizovací listiny; dále však také i zajišťování průvodcovských služeb ve zpřístupněných jeskyních či provozování vodní dopravy na řece Punkvě.

SJ ČR dbá také na bezpečnost osob v jeskyních se pohybujících²¹⁰. Důraz je proto samozřejmě kladen i na prevenci, kdy musí každý den před zahájením provozu proběhnout prohlídka jeskyně za účelem zjištění, zda se nachází v bezpečném stavu. Jako minimální standard prohlídek stanovuje vyhláška kontrolu stavu horninového masivu jeskyně a jeho zajištění proti pádu horniny, schůdnosti a průchodnosti cest a jejich osvětlení, ovzduší a vody v jeskyni také kontrolu instalovaných bezpečnostních zařízení, jejichž signalizace musí být funkční²¹¹. Prohlídku provádí každodenně zaměstnanec k tomu pověřený a jednou za půl roku závodní.

S ohledem na křehkost podzemního světa a možná rizika, která jejich návštěvu provází, je nutno pohyb a jednání osob, které do jeskyně vstupují, blíže upravit. Za tímto účelem jsou podle vyhlášky ČBÚ č. 55/1996 Sb., v platném znění, SJ ČR vydávány provozní řády zpřístupněných jeskyní. Přesný obsah provozních řádů vyhláška neupravuje; výjimku představuje např. úprava řešení mimořádných situací či zajištění náhradního zdroje osvětlení, kterou řády obsahovat musí²¹².

V rámci jiné činnosti může SJ ČR např. provozovat informační střediska a zařízení, která souvisí s hlavní činností, organizovat odborné konference a semináře či poskytovat

²⁰⁹ Bod 4 Opatření č. 6/10 Ministerstva životního prostředí o vydání úplného znění zřizovací listiny státní příspěvkové organizace Správa jeskyní České republiky.

²¹⁰ Ustanovení § 2 odst. 3 vyhlášky Českého báňského úřadu ze dne 7. února 1996 č. 55/1996 Sb., o požadavcích k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu při činnosti prováděné hornickým způsobem v podzemí, v platném znění, definuje práci na udržování jeskyní v bezpečném stavu jako zajištění zpřístupněné jeskyně proti pádu hornin, údržbu schůdnosti cest a osvětlení, větrání a kontrolu tohoto stavu.

²¹¹ Ustanovení § 6 odst. 6 téže vyhlášky, v platném znění.

²¹² Ustanovení § 23 odst. 4 téže vyhlášky, v platném znění.

zařízení a vybavení zpřístupněných jeskyní pro konání kulturních a vzdělávacích akcí. Nutno poznamenat, že prostor jeskyní hostí kulturní i jiné akce často, ať se již jedná o koncerty (či dokonce hudební festivaly²¹³) či jiné akce.

7.3 Ostatní instituce

Kromě výše podrobněji rozebraných institucí působí na úseku ochrany jeskyní řada dalších subjektů. Z ministerstev hraje nejdůležitější roli Ministerstvo životního prostředí (zejména dle ZOPK), oprávněnými však disponuje i Ministerstvo kultury podle zákona o státní památkové péči či Ministerstvo průmyslu a obchodu podle horního zákona či zákona o hornické činnosti. Všechny tyto zákony byly již podrobněji v práci rozebrány.

Nelze také nezmínit Českou speleologickou společnost (ČSS), jejíž složkou je i Speleologická záchranná služba. ČSS není organizační složkou státu ani příspěvkovou organizací, nýbrž soukromoprávním subjektem - spolkem založeným podle civilního kodexu. Tvoří ji řada pobočných spolků činných v nejrůznějších koutech České republiky. Tyto pobočné spolky fungují samostatně, ale samozřejmě spolu v případě potřeby či vhodnosti spolupracují - například při prozkoumávání velkých jeskynních systémů. Jako hlavní cíl si ČSS vytyčila objevování, zkoumání, dokumentaci, studování a ochranu jeskyní a ostatních krasových či pseudokrasových jevů, jakož i umělých podzemních prostorů²¹⁴. Tuto praktickou činnost však doplňuje i zpracováváním publikací či organizací seminářů a dalších akcí. ČSS také spolupracuje s AOPK ČR při vedení JESO a členům ČSS svěřil právo volného vstupu do zpřístupněných jeskyní v ČR po předložení členského průkazu.

Jako další instituce, jejichž činnost se dotýká ochrany jeskyní, lze uvést i další orgány ochrany přírody, kterými se podle § 75 ZOPK rozumí i obecní úřady, pověřené obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, správy národních parků, Česká inspekce životního prostředí, újezdni úřady a Ministerstvo obrany. ZOPK pak každé z těchto institucí podrobně stanoví působnost v oblasti ochrany přírody a krajiny, která již byla v základním rozsahu v této práci zmíněna.

²¹³ Zmínit lze např. projekt Didgeridoo v jeskyni, na který navazuje mezinárodní benefiční festival Cave Beat.

²¹⁴ ČESKÁ SPELEOLOGICKÁ SPOLEČNOST: *Kdo jsme a co je naším posláním* [online]. [cit. 2016-11-14]. Dostupné z <<http://www.speleo.cz/>>.

Za nejvýznamnější instituce zajišťující ochranu jeskyní tedy platí SJ ČR ve vztahu k jeskyním zpřístupněným a AOPK ČR ve vztahu k ostatním jeskyním. Tyto dva subjekty se podstatně liší už ve svém charakteru, kdy AOPK ČR je organizační složkou státu přímo financovanou ze státního rozpočtu a SJ ČR naopak příspěvkovou organizací získávající většinu prostředků svou vedlejší činností. Součástí AOPK ČR jsou i dříve samostatné Správy CHKO. Zde dochází k překryvu v případě zpřístupněných jeskyní svěřených do správy SJ ČR, které se zároveň nachází na území některé CHKO, a AOPK ČR a SJ ČR tak v této oblasti spolupracují. AOPK ČR také zákon svěřil vedení databáze českých jeskyní - JESO, kterou spravuje a aktualizuje.

SJ ČR je s ohledem na svůj charakter jako příspěvková organizace nadána větší samostatností, a to nejen v již zmíněné otázce financování. Naproti tomu jí však zřizovací listina ukládá povinnost nechat si MŽP schválit některé vyjmenované druhy smluv před jejich uzavřením. Činnost SJ ČR pak zřizovací listina rozděluje na hlavní a vedlejší, v jejímž rámci dochází i k pořádání neobvyklých a zajímavých akcí pro veřejnost v prostorách zpřístupněných jeskyní.

Na úseku ochrany jeskyní pak působí i další subjekty, které jsou často nadány pravomocemi v případě vyvozování odpovědnosti za porušení příslušných povinností a sankcionování fyzických i právnických osob - např. se jedná o obecní úřady. Význam mají i čistě soukromoprávní subjekty jako Česká speleologická společnost, která díky svým praktickým zkušenostem, znalostem a možnostem často spolupracuje s AOPK ČR i SJ ČR.

8. Právní odpovědnost ve vztahu k jeskyním

Odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí je dnes stále více zdůrazňována, ať již se jedná o odpovědnost občanskoprávní, správněprávní či trestněprávní. Tento vývoj koresponduje se stále závažnějším narušováním a poškozováním životního prostředí v návaznosti na průmyslový rozvoj i demografický vývoj; právo na příznivé životní prostředí zaručují také předpisy nejvyšší právní síly - Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod.

V článku 7 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, v platném znění, se stanoví, že *"stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství"*.²¹⁵ Listina základních práv a svobod pak ve svém článku 35 zaručuje každému²¹⁶ právo na příznivé životní prostředí, včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a zakazuje komukoli, aby při výkonu svých práv ohrožoval či poškozoval životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.

Garantem těchto ústavně zakotvených práv je tedy stát - on je ten, kdo má vytvořit a aplikovat právní i faktické nástroje ochrany životního prostředí, dozírat na jejich praktické uplatňování, vynucovat plnění stanovených povinností a stanovit i právní rámec pro případ jejich nedodržení. To se děje prostřednictvím odpovědnosti občanskoprávní, správněprávní i trestněprávní.

8.1 Deliktní odpovědnost správněprávní

Deliktní správněprávní odpovědnost bude zpravidla nejčastějším druhem odpovědnosti, se kterým se lze ve vztahu k ochraně jeskyní setkat. Tyto podzemní prostory jsou chráněny řadou ustanovení různých zákonů z oblasti ochrany životního prostředí a při jejich porušení nastupuje odpovědnost za přestupky a jiné správní delikty dle příslušného zákona či zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění.

²¹⁵ Pojem *životní prostředí* zde nebyl použit z politických důvodů. DAMOHORSKÝ, Milan: *Právo životního prostředí I.* (přednáška) Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 24. 2. 2015.

²¹⁶ Nálezem Ústavního soudu ze dne 13. 10. 2015, sp. zn. IV. ÚS 3572/14 [online]. [cit. 25. 2. 2016] Dostupné z <http://www.usoud.cz/>, byl překonán dosavadní názor, že právo na příznivé životní prostředí náleží jen fyzickým osobám, jejichž existence je na rozdíl od osob právnických špatným stavem životního prostředí přímo ohrožena.

V deliktní správněprávní odpovědnosti lze spatřovat dvě roviny: za prvé subjektivní odpovědnost fyzických osob nepodnikajících za přestupky; za druhé objektivní odpovědnost právnických osob a fyzických osob podnikajících za jiné správní delikty.

Příkladem lze uvést několik správních deliktů ze zákonů, které se ochrany jeskyní dotýkají nejvíce. V první řadě se jedná o ZOPK, který umožňuje uložit pokutu ve výši až 20 000 Kč fyzické osobě a až 1 000 000 Kč podnikající fyzické osobě či právnické osobě, která *"poškozuje nebo ničí jeskyni nebo její součást, nebo porušuje jiné povinnosti stanovené k ochraně jeskyní podle § 10"*²¹⁷. Skutkové podstaty dalších deliktů pak postihují jednání poškozující zvláště chráněná území, která často zahrnují právě i jeskyně, či jednání porušující povinnosti dané ustanoveními na ochranu zvláště chráněných rostlin a živočichů, kterým může být stanovištěm i jeskyně. Zmínit lze např. poškození součástí přírody ve zvláště chráněných územích či nedodržení omezení vstupu nebo jeho zákazu dle ustanovení § 64 ZOPK. Objektivní promlčecí lhůta ve výše uvedených případech přestupků činí 3 roky²¹⁸.

Výše pokuty ukládané fyzické osobě může být zvýšena až na dvojnásobek, pokud je ukládána za přestupek týkající se mj. ochrany zvláště chráněných rostlin a živočichů, a to v případě, že byl takový přestupek spáchán ve zvláště chráněném území. Ve vztahu k jeskyním lze proto uvažovat o uplatnění tohoto ustanovení např. v případě, kdy by došlo k protiprávnímu jednání proti zvláště chráněným druhům letounů vyskytujícím se v jeskyni, která se nachází na území CHKO. Takový překryv ochrany je totiž dosti častý, jak bylo již v této práci zmíněno.

Kromě finanční sankce v podobě pokuty umožňuje ZOPK i odebrat osobě jedince zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů, jsou-li v jejím držení nedovoleně. Následně ale musí být do 15 dnů vydáno písemné rozhodnutí o odebrání pod sankcí neplatnosti provedeného odebrání. Vlastnické právo k odebraným jedincům přechází na stát. Zajímavostí je, že zde ZOPK ještě stále označuje odebrané jedince za *věci*, byť s účinností zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, došlo k dereifikaci živých zvířat.

Zákon o hornické činnosti upravuje také přestupky fyzických osob a správní delikty podnikajících fyzických osob a právnických osob (včetně tzv. organizací). Sankcionováno je např. provádění činnosti prováděné hornickým způsobem (jíž se rozumí mj. i práce na zpřístupňování jeskyní a jejich udržování v bezpečném stavu) bez oprávnění. Následkem

²¹⁷ Ustanovení § 87 odst. 2 písm. g) ZOPK, v platném znění.

²¹⁸ Ustanovení § 88 odst. 4 ZOPK, v platném znění.

může být pokuta ve výši až 50 000 Kč fyzické osobě a právnické osobě či podnikající fyzické osobě až 5 000 000 Kč²¹⁹. Další skutkové podstaty a vyšší pokuty jsou zákonem stanoveny pro případ správních deliktů spáchaných organizací.

Organizace se může dopustit správního deliktu např. v případě, že vykonává činnost prováděnou hornickým způsobem v rozporu s podmínkami, které jsou stanoveny ve vydaném povolení., neustanoví závodního, opomene včas provést preventivní či zajišťovací opatření a v řadě dalších případů, které vyjmenovává ustanovení § 44a odst. 2 zákona. Výše uložené pokuty se pak může vyšplhat až na 5 000 000 Kč v závislosti na tom, o kterou konkrétní skutkovou podstatu se jedná.

Zvláštní skutková podstata také zahrnuje protiprávní jednání spočívající v porušení požadavku k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu, kterého se může dopustit fyzická osoba, která byla organizací určena k výkonu hornické činnosti nebo činnosti prováděné hornickým způsobem. Konkrétní požadavky k zajištění bezpečnosti přitom upravuje vyhláška ČBÚ a k naplnění skutkové podstaty je třeba, aby byla určená fyzická osoba s těmito požadavky seznámena. Za tento přestupek pak lze opět uložit pokutu, a to až ve výši 50 000 Kč.

Většinu skutkových podstat přestupků však tvoří protiprávní jednání v souvislosti s výbušninami.

Zákon o hornické činnosti tedy chápe hornickou činnost a činnost prováděnou hornickým způsobem jako činnosti rizikové, čemuž odpovídá i charakter a množství skutkových podstat či výše ukládaných pokut. Na druhé straně zde však není zakotvena odpovědnost absolutní, když zákon umožňuje liberaci. Liberačním důvodem je zde pro právnickou osobu a podnikající fyzickou osobu prokázání faktu, že vynaložily veškeré úsilí, které po ní bylo možné požadovat, aby zabránila porušení právní povinnosti.

Řízení o přestupcích podle zákona o hornické činnosti se vede u obvodního báňského úřadu; ČBÚ působí jako prvostupňový orgán pouze v případě, že zjistí spáchání správního deliktu při výkonu svého dozoru. Uloží-li obvodní báňský úřad nebo ČBÚ pokutu, vymožené prostředky se stávají příjmem státního rozpočtu²²⁰.

²¹⁹ Ustanovení § 44a zákona č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, v platném znění.

²²⁰ Ustanovení § 44d odst. 6 téhož zákona.

Do třetice lze zmínit sankční ustanovení zákona o státní památkové péči, která zahrnují opět celou řadu skutkových podstat. Ve vztahu ke kulturním památkám je postihováno např. nesplnění oznamovací povinnosti vlastníka věci, která by mohla být z důvodu svého mimořádného významu prohlášena za kulturní památku, či nesplnění oznamovací povinnosti v případě ohrožení kulturní památky apod., dále porušení povinnosti zachovávat kulturní památku a její příznivý stav a chránit ji před ohrožením apod²²¹. Ve vztahu k archeologickým výzkumům je postihováno např. provádění neoprávněných výkopů na území s archeologickými nálezy či provádění archeologického výzkumu takovým způsobem, že ohrožuje nebo poškozuje samotné archeologické nálezy. Výše pokuty se přitom může v závislosti na konkrétní skutkové podstatě vyšplhat až na 4 000 000 Kč²²².

8.2 Deliktní odpovědnost trestněprávní

Co se týče odpovědnosti trestněprávní, do roku 1989 byla ochrana životnímu prostředí poskytována prostřednictvím skutkových podstat trestných činů proti zdraví, majetkových (poškození cizí věci), obecně nebezpečných či hospodářských. S rozvojem průmyslu, novými ekonomickými možnostmi, stále narůstající závažností činů páchaných na životním prostředí či životní prostředí přímo či nepřímo ovlivňujících a s potřebou plnit mezinárodněprávní závazky²²³ vzrostla i potřeba tyto činy sankcionovat na úrovni trestního práva. To se dělo zpočátku dílčími novelizacemi tehdejšího trestního zákoníku, které zavedly nejprve obecnou skutkovou podstatu *ohrožení a poškození životního prostředí* a posléze některé zvláštní skutkové podstaty. Změny však probíhaly nahodile a soubor trestných činů proti životnímu prostředí nebyl ucelen.

Tuto cestu roztržštěné úpravy ukončil až trestní zákoník účinný od 1. 1. 2010, jehož Hlava VIII. nese název *Trestné činy proti životnímu prostředí* a obsahuje komplexní úpravu skutkových podstat dotýkajících se poškození či ohrožení životního prostředí a jeho jednotlivých složek a částí²²⁴. Základní stavební kámen představuje obecná skutková podstata,

²²¹ Ustanovení § 35 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění.

²²² Vyjmenované skutkové podstaty lze postihnout uložením peněžité pokuty ve výši až 2 000 000 Kč; jiné pak až ve výši 4 000 000 Kč, a to v případě správních deliktů podnikajících fyzických osob a právnických osob i přestupků fyzických osob.

²²³ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. zmiňuje především Basilejskou úmluvu o kontrole pohybu nebezpečných odpadů přes hranice států a jejich zneškodňování a Úmluvu o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie bylo také třeba promítnout do českého práva unijní předpisy, např. směrnice zakládající soustavu Natura 2000, která je výslovně chráněna v ustanoveních § 293 a 294 trestního zákoníku.

²²⁴ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*, 3. vydání, Praha: Leges, 2013, str. 766.

na kterou navazují skutkové podstaty zvláštní. Souběh obecné skutkové podstaty se zvláštními je vyloučen.

Objekt trestných činů Hlavy VIII. je druhový, totiž zájem společnosti na ochraně životního prostředí a jeho jednotlivých složek. Zájmem společnosti je zachování ekologické stability, ochrana volně žijících zvířat i zvířat žijících v zajetí, ochrana planě rostoucích rostlin, chráněných území, přirozeně i ochrana lidského zdraví a další objekty²²⁵.

Životním prostředím rozumíme vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Složkami životního prostředí jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie²²⁶.

Skutkové podstaty Hlavy VIII. trestního zákoníku jsou charakteristické blanketními dispozicemi, odkazují tedy na jiný právní předpis. Aby byla naplněna skutková podstata trestného činu, musí pachatel porušit právě tento předpis, na který trestní zákoník odkazuje. Těchto předpisů zejména ze zvláštní části práva životního prostředí je celá řada.

Povahou se jedná o trestné činy ohrožovací i poruchové.

Trestněprávní odpovědnost je odpovědností subjektivní, vyžaduje tedy zavinění. Na rozdíl od odpovědnosti za přestupky a jiné správní delikty je vyžadován úmysl, pokud trestní zákoník nestanoví výslovně, že postačuje zavinění nedbalosti²²⁷.

8.2.1 Obecné skutkové podstaty

Základní stavební kámen trestněprávní odpovědnosti na úseku ochrany životního prostředí představují skutkové podstaty *poškození a ohrožení životního prostředí*²²⁸ a *poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti*²²⁹:

*"Kdo v rozporu s jiným právním předpisem úmyslně (v případě trestného činu poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti je k naplnění skutkové podstaty vyžadována hrubá nedbalost) poškodí nebo ohrozí půdu, vodu, ovzduší nebo jinou složku životního prostředí, a to ve větším rozsahu nebo na větším území*²³⁰, *nebo takovým způsobem,*

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ Ustanovení § 2 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, v platném znění.

²²⁷ Vizte § 13 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, v platném znění.

²²⁸ Ustanovení § 293 téhož zákona.

²²⁹ Ustanovení § 294 téhož zákona.

²³⁰ Dle ustanovení § 296 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, v platném znění, *"se větším územím rozumí území o rozloze nejméně tři hektary a v případě povrchových vod ve vodních útvech, s výjimkou vodních toků,*

že tím může způsobit těžkou újmu na zdraví nebo smrt nebo je-li k odstranění následků takového jednání třeba vynaložit náklady ve značném rozsahu, nebo kdo úmyslně (v případě nedbalostní skutkové podstaty je vyžadována hrubá nedbalost) takové poškození nebo ohrožení složky životního prostředí zvýší nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti (...)."

Kvalifikované skutkové podstaty pak stanovují přísnější trest pro opakované spáchání takového činu, poškození nebo ohrožení z důvodu porušení důležité povinnosti vyplývající ze zaměstnání apod. Nejprísnejší trest je stanoven, spáchá-li pachatel čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

8.2.2 Zvláštní skutkové podstaty

Výslovně je jeskyně chráněna v rámci jedné ze zvláštních skutkových podstat *poškození chráněných částí přírody*. Tato skutková podstata nebyla do trestního zákoníku zařazena od samého počátku, tedy od roku 2009, nýbrž až novelou o dva roky později²³¹. Touto skutkovou podstatou je stanoveno, že *"Kdo, byť i z hrubé nedbalosti, poruší jiný právní předpis tím, že poškodí nebo zničí památný strom, významný krajinný prvek, jeskyni, zvláště chráněné území, evropsky významnou lokalitu nebo ptačí oblast tak, že tím zanikne nebo je značně oslaben důvod pro ochranu takové části přírody, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci."*

Pachatelem může být kdokoli, speciální subjekt zde není stanoven. Norma odkazuje na jiný právní předpis. K odpovědnosti za takový trestný čin tedy postačí nedbalostní zavinění ve formě hrubé nedbalosti.

Výše uvedené ustanovení poskytuje ochranu jeskyním výslovně, čímž je zdůrazněn jejich význam z hlediska archeologického, geologického i zoologického. Postihováno však je i poškození či zničení zvláště chráněného území či evropsky významné lokality, které v sobě často také jeskyni zahrnují.

nejméně jeden hektar vodní plochy a u vodního toku nejméně dva kilometry jeho délky; jednotlivá zasažená území a délky vodního toku se sčítají."

²³¹ Jednalo se o zákon č. 330/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

8.2.3 Ostatní skutkové podstaty

K ochraně životního prostředí lze využít i skutkových podstat obsažených v jiných hlavách trestního zákoníku, které primárně chrání jiné objekty než zájem na ochraně životního prostředí a jeho složek. Může se jednat např. o skutkovou podstatu krádeže, zneužívání vlastnictví, zneužití pravomoci úřední osoby či poškození cizí věci.

Jelikož jeskyně jako celek není součástí pozemku ani předmětem vlastnického práva²³², o naplnění skutkové podstaty trestného činu *krádeže*²³³ lze uvažovat zřejmě jen v souvislosti s přisvojením si nerostů, které se v jeskyních nacházejí a které jsou ve výhradním vlastnictví státu. Další podmínkou je vznik škody na státním majetku, a to škody nikoliv nepatrné²³⁴.

Obdobným případem je trestný čin *poškození cizí věci*²³⁵. I o něm by bylo možno uvažovat jen v souvislosti s dobýváním výhradních nerostů v jeskyních, za jehož účelem jsou v jeskyni oprávněnou osobou umístěna zařízení a předměty sloužící k dobývání. Stejně jako u trestného činu krádeže i zde trestní zákoník vyžaduje vznik škody nikoliv nepatrné.

Trestní odpovědnost však může dolehnout nejen na veřejnost, ale i na úřední osoby, které se na ochraně životního prostředí podílejí. To zajišťuje stanovení trestného činu *zneužití pravomoci úřední osoby*²³⁶. Úřední osobou ve smyslu trestního zákoníku se totiž rozumí i fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží či rybářskou stráží, pokud tito plní úkoly státu nebo společnosti a používají přitom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů²³⁷. Ve vztahu k ochraně jeskyní je relevantní zamyšlení nad činností a možnostmi zneužití pravomoci člena lesní stráže (stráže přírody apod.), protože řada jeskyní se nachází pod lesními pozemky nebo na takové pozemky ústí jejich vchod, stráže přírody.

Odpovědnost za činy poškozující jeskyně a jejich výplně je tedy zajištěna řadou ustanovení, nejobecněji již na úrovni ústavního pořádku, který státu ukládá povinnost pečovat o životní prostředí. V praxi se však zřejmě nejčastěji uplatní odpovědnost správněprávní, stanovená ustanoveními jednotlivých právních předpisů dotýkajících se ochrany jeskyní.

²³² Srov. kapitola 4.1 této práce.

²³³ Ustanovení § 205 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, v platném znění.

²³⁴ Vzniklá škoda by tak musela činit nejméně 5000 Kč - srov. ustanovení § 138 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, v platném znění.

²³⁵ Ustanovení § 228 téhož zákona.

²³⁶ Ustanovení § 329 téhož zákona.

²³⁷ Srov. ustanovení § 127 téhož zákona.

Upraveny jsou jak přestupky fyzických osob, tak i správní delikty právnických osob a podnikajících fyzických osob. Sankcí je nejčastěji finanční pokuta, ačkoli ZOPK upřednostňuje uvedení do předchozího stavu. Jednotlivé zákony také různě upravují okruh subjektů oprávněných pokutu uložit.

Roztříštěnost úpravy se projevuje i v trestněprávní rovině, a to zařazením blanketních skutkových podstat do trestního zákoníku. Kromě skutkové podstaty *poškození chráněných částí přírody*, která jeskyni výslovně zmiňuje, je jeskyním ochrana poskytována opět jako součásti přírody a životního prostředí jako takového. Lze uvažovat o použití některých skutkových podstat z jiných hlav trestního zákoníku v souvislosti s jednáními, které jeskyně jakkoliv poškozují.

9. Slovinská právní úprava ochrany jeskyní

K uvedení příkladu péče o jeskyně v Evropě jsem zvolila Slovinskou republiku. Slovinsko je známo svým blízkým vztahem k jeskyním; na jeho území se jich nachází tisíce a už samotné slovo *kras* pochází ze slovinštiny²³⁸. Slovinská úprava je tedy velmi propracovaná a představuje inspirativní zdroj i pro další evropské země. Zpřístupňování jeskyní a provádění v nich má ve Slovinsku dlouhou tradici; jeskyně Vilenica u Lokve na západě Slovinska dokonce platí za první turistům zpřístupněnou jeskyni v Evropě²³⁹. Potřeba podrobnější a velmi propracované úpravy vyplývá i z vysoké návštěvnosti slovinských jeskyní, která je dána jejich velkou rozlohou, bohatstvím v podobě krasových jeskynních výplní a dalšími zajímavostmi²⁴⁰.

O zvýšené pozornosti, která je k jeskyním ve Slovinsku upírána, svědčí i fakt, že právní vztahy s jeskyněmi související upravuje samostatný zákon - zákon o ochraně jeskyní z roku 2003. Tento zákon nadto není jen pouhým formálním zakotvením ochrany jeskyní, nýbrž je ve vztahu ke specifičnosti předmětu své úpravy poměrně rozsáhlý - obsahuje 70 článků. Ochrana je jeskyním poskytována také v rámci institutu významných přírodních útvarů upraveném v pravidlech o označení a ochraně významných přírodních útvarů.

Pravidla zakotvují dvě podoby významných přírodních útvarů - jednak útvary národního významu, a pak útvary významu místního. Kategorie významných přírodních útvarů národního významu zahrnuje mj. všechny významné přírodní útvary nacházející se ve státem chráněných územích a také všechny podzemní jeskyně se statutem významného přírodního útvaru. Z těchto jeskyní je 6 nezpřístupněných (zavřených) a naprostá většina ostatních se pak řadí mezi jeskyně volně přístupné²⁴¹. Údaje o všech významných přírodních útvarech lze nalézt v Seznamu významných přírodních útvarů vedeném Agenturou životního prostředí Slovinské republiky, jehož součástí je i Seznam podzemních jeskyní.

²³⁸ *Kras (Krasová plošina)* se nazývá i rozsáhlé území na jihovýchodě země.

²³⁹ Některé prameny dokonce uvádí světové prvenství jeskyně Vilenica ve zpřístupnění jeskyně turistům. SEŽANA CAVING CLUB: *Vilenica cave* [online]. [cit. 2016-10-30]. Dostupné z <<http://www.vilenica.com/index.php/english>> a DUCKECK, J.: *Closed caves* [online]. 2015 [cit. 2016-10-30]. Dostupné z <<http://www.showcaves.com/english/si/region/Closed.html>>.

²⁴⁰ Zmínit lze např. Postojnskou jeskyni, kde návštěvníky již téměř půldruhého století převáží jeskynní železnice a kde je umístěna i poštovní schránka; pohled či dopis je pak opatřen tematickou poštovní známkou. Z důvodu vysoké návštěvnosti jeskyní je ve Slovinsku také zřízena Jeskynní záchranná služba jako specializovaná instituce.

²⁴¹ ENVIROMENTAL AGENCY OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA: Table NV4-2: Valuable natural features - caves according to access regime. In: The Register of valuable natural features [online]. 2011 [cit. 2016-11-04]. Dostupné z <http://kazalci.arso.gov.si/xml_table?data=graph_table&graph_id=16186&ind_id=752&lang_id=94>.

9.1 Zákon o ochraně jeskyní obecně

Zákon o ochraně jeskyní je systematicky rozdělen do sedmi částí: obecná ustanovení, ochrana jeskyní, využívání zpřístupněných jeskyní, činnost veřejně prospěšných společností, dozor, ustanovení o deliktech, přechodná a závěrečná ustanovení. Nejobsáhlejší částí zákona je část druhá, pojednávající o ochraně jeskyní konkrétněji, která čítá 25 článků. Zákon byl přijat na konci roku 2003, účinnosti nabyl na počátku roku 2004 a vztahuje se na všechny slovinské jeskyně splňující podmínky zákonné definice jeskyně nastíněné níže, s výjimkou jeskyní nacházejících se v oblastním parku Škocjanské jeskyně oblasti Kras na jihozápadě země. Pro ty se uplatní pouze několik vybraných zákonných ustanovení; v ostatním se režim těchto jeskyní řídí zákonem o Škocjanském oblastním parku.

Klíčovým předpisem však zůstává zákon o ochraně jeskyní. Již z úvodních ustanovení zákona lze zpozorovat odlišnosti od české úpravy. Stejně jako Slovenská republika přikročila i Republika Slovinsko k zakotvení vlastnického práva k jeskyním v rukou státu, a to ode dne účinnosti zákona o ochraně jeskyní²⁴². Stejně tak stát vlastní i infrastrukturu v jeskyních se nacházejících. Jak již bylo zmíněno výše, jeskyně jsou ve slovinské přírodě hojně zastoupeny, zákon vyzdvihuje jejich význam pro slovinský národ a stanovuje, že jsou veřejným přírodním zdrojem. Stejně jako jeskyně samotné i jeskynní infrastrukturu vlastní stát a obojí je vyňato z právního obchodu jako *res extra commercium*.

Definice jeskyní podle slovinského zákona se od českého pojetí nepatrně liší - Slovinci podle zákona o ochraně jeskyní rozumí jeskyněmi útvary vzniklé ve skále různými přírodními procesy, pokud jsou přístupné vertikálně, či šachty, jež mají vchod na místě se sklonem svahu nejméně 30 stupňů a jejich přístupná část přesahuje 10 metrů délky nebo hloubky. Hloubka či délka může být menší, jedná-li se o jeskyni výjimečnou svými morfologickými, hydrologickými či faunistickými funkcemi. Slovinci tak vzali za svou definici jeskyně, která jeskyně vymezuje za pomoci metrických údajů a řadu podzemních útvarů tak ze zákonné ochrany eliminuje²⁴³. Zákon dále výslovně stanovuje, že je nerozhodné, zda je vchod do jeskyně utvořen přírodními či lidskými silami²⁴⁴. Za jeskyně považuje slovinský právní řád pouze ty, které byly vytvořeny přírodními silami. Jeskyně pod ochranou zákona mohou být

²⁴² Srov. čl. 55 zákona o ochraně jeskyní. Pro vyvlastnění a náhradu za něj se po účinnosti zákona o ochraně jeskyní přiměřeně použila ustanovení o vyvlastnění nemovitých věcí obsažená v zákoně o územním plánování. Srov. čl. 58 zákona o ochraně jeskyní.

²⁴³ Více o možných definicích jeskyně za použití metrických údajů či bez nich vizte podkapitole 2.2 této práce.

²⁴⁴ Toto ponechává česká právní úprava bez povšimnutí. Shodně je však stanoveno, že se jeskyněmi rozumí pouze přírodou vytvořené útvary a nikoli útvary vytvořené lidskou činností (umělé jeskyně).

v praxi označovány taktéž různě, například dutiny či fraktury, nebo se může jednat o podzemní chodby. Chráněny jsou jeskyně zaplavené či zaplavované vodou i jeskyně tzv. suché.

Podobně jako česká Listina základních práv a svobod ve svém ustanovení článku 11 zakazuje znečišťování životního prostředí nad míru stanovenou zákonem, i zákon o ochraně jeskyní se sice snaží jeskyně chránit co nejvíce, nicméně zároveň předvídá, že při využívání jeskyní k určitému poškození podzemních prostor může dost dobře dojít, ať již úmyslně či náhodou. Jako obecný princip je tedy ve třetím článku zakotveno, že jakékoli objevné, speleologické, dozorčí či další činnosti prováděné v jeskyních se musí uskutečňovat jen takovým způsobem, který minimalizuje jejich možný dopad na jeskyni, jeskynní výplň i život v jeskyních. Dojde-li v jeskyni k archeologickému nález, upravuje postup zvláštní zákon z oblasti kulturního dědictví. I přesto je však nutné dodržet principy obsažené v zákoně o ochraně jeskyní a postupovat s ním v souladu.

Významné ustanovení představuje článek obsahující vymezení klíčových pojmů jako jsou např. speleologie a speleologické aktivity, jeskynní výplň, jeskynní turismus, jeskyňář, průvodce v jeskyni, strážce jeskyně a řada dalších. Jeskyně zákon rozděluje na zpřístupněné a nezpřístupněné (otevřené a uzavřené). Zpřístupněné jeskyně lze dále rozdělit na dvě skupiny - zpřístupněné jeskyně s volným přístupem, u nichž se nepředpokládá, že by mohly být poničeny nekontrolovaným vstupem, a zpřístupněné jeskyně s kontrolovaným vstupem, které pro svůj význam vyžadují větší pozornost a kontrolu těch, kteří do nich vstupují. Nezpřístupněné (uzavřené) jeskyně pak představují tak výjimečné objekty, že do nich z důvodu snahy o jejich uchování není povolen vstup nikomu s výjimkou vědeckého výzkumu a archeologických prací prováděných na základě povolení ministerstva a pod kontrolou organizace odpovědné za ochranu přírody. Mezi uzavřené jeskyně patří např. Ravenská aragonitová jeskyně v západní části Slovinska²⁴⁵.

9.2 Režim zpřístupněných jeskyní

Režim zpřístupněných (otevřených) jeskyní je stanoven v třetí části zákona. Do těchto jeskyní je povolen přístup každému za stejných podmínek stanovených v souladu se zákonem o ochraně jeskyní a nařízeními upravujícími oblast ochrany přírody. Právo vstoupit do takto

²⁴⁵ SLOVENIAN TOURIST BOARD: The cave Aragonitna Ravenska jama [online]. 2016 [cit. 2016-10-30]. Dostupné z <http://www.slovenia.info/en/Biseri-narave/Aragonitna-Ravenska-jama.htm?naravne_znamenitosti_jame=3665&lng=2&redirected=1>.

klasifikované jeskyně však také není neomezené - vstup do celého prostoru jeskyně či jen do jeho části může být ministrem omezen či zakázán, pokud by jeskyni ohrozil.

Vstup je umožněn za účelem turistiky, kultury, vědeckého výzkumu, vzdělání, péče o zdraví a také za účelem zajištění pitné vody. Kromě činnosti spočívající v zajištění pitné vody je však k užití jeskyní nutné získat koncesi. Fyzická či právnická osoba, která o koncesi požádá, splní stanovené podmínky a zaplatí správní poplatek, je pak na základě udělené koncese oprávněna jeskyni využívat. Koncesi přitom uděluje slovinská vláda na základě znaleckého posudku orgánu ochrany přírody. V případě organizování prohlídek jeskyně s průvodcem je zákonem o ochraně jeskyní stanoven smluvní přímus, kdy je koncesionář povinen uzavřít pojistnou smlouvu o pojištění průvodců a návštěvníků pro případ nehody. Samozřejmostí je šetrné organizování prohlídek s ohledem na ustanovení o ochraně jeskyní a přírody a nepřetržité zajištění bezpečnosti návštěvníků.

K provozu v otevřené jeskyni se vyžaduje předchozí povolení od ministerstva, které v povolení stanoví konkrétní podmínky provozu včetně preventivních opatření k ochraně jeskyně i návštěvníků, která je koncesionář povinen při provozu provést. Může se jednat např. o zajištění cest pro návštěvníky či i o jinou stavební činnost za účelem vybudování jeskynní infrastruktury, k níž je opět třeba povolení ministerstva²⁴⁶. Vydání povolení k provozu předchází stejně jako v případě vydání povolení k využívání jeskyní znalecký posudek orgánu ochrany přírody.

Prohlídky pro turisty jsou v otevřené jeskyni oprávněni provádět pouze průvodci se zvláštní kvalifikací pro provádění v otevřených jeskyních. Výcvik se přitom liší v případě průvodců v jeskyních určených pro turistické návštěvy²⁴⁷ a v jeskyních, které takto primárně určeny nebyly, a část týkající se ochrany otevřených jeskyní musí být schválena ministerstvem. Po úspěšném absolvování výcviku získají průvodci certifikát, jímž pak svou kvalifikaci prokazují, a jsou zapsáni do seznamu průvodců vedeného ministerstvem. Funkce průvodcům zaniká na jejich žádost či z moci úřední²⁴⁸.

²⁴⁶ Vydávání povolení ke stavební činnosti je v případě otevřených jeskyní upraveno speciálně v čl. 40 zákona, zatímco obecnou úpravu lze nalézt v čl. 21 zákona o ochraně jeskyní.

²⁴⁷ Podle čl. 56 zákona se ke dni účinnosti zákona jedná o 22 v tomto článku vyjmenovaných jeskyní. Jako nejznámější zástupce lze jmenovat Postojnské či Škocjanské jeskyně. Výčet však zahrnuje např. i Ravenskou aragonitovou jeskyni, která je v současnosti uzavřená (listopad 2016).

²⁴⁸ Z moci úřední může být funkce průvodce ukončena, pokud bylo zjištěno, že je odpovědný za nadměrné zatížení jeskyně (resp. nadměrné znečištění či poškození) či opakovaně porušuje stanovené podmínky ochrany. Srov. čl. 43 odst. 4 zákona o ochraně jeskyní.

9.3 Dokumentace jeskyní a jejich evidence

Formální zakotvení povinnosti oznámit objev části přírody, jež pravděpodobně vykazuje znaky popsané ve vymezení jeskyně či její části, obsahuje ustanovení článku 8 zákona o ochraně jeskyní. Procesní podrobnosti této oznamovací povinnosti stanoví příslušný ministr. Institucí zmocněnou k příjmu a prošetřování takových oznámení je pak stanoven Krasový výzkumný institut působící při Vědeckém výzkumném centru Slovinské akademie věd a umění.

Všechny objevené jeskyně a data o nich jsou obsaženy v databázi a jsou ročně povinně sdělovány organizaci odpovědné za ochranu přírody. Jeskyně je dále formálně definována číslem, které jí náleží v evidenci jeskyní, jménem, typem jeskyně, geografickým určením vstupu do jeskyně a režimu přístupu (zda se jedná o jeskyni otevřenou s volným či kontrolovaným vstupem, či o jeskyni uzavřenou). Evidence jeskyní však obsahuje i řadu dalších dat a charakteristik²⁴⁹. V neposlední řadě jsou z evidence zjistitelné i údaje o jeskyních, které se staly válečnými hroby²⁵⁰. Údaje obsažené v evidenci jsou až na výjimky²⁵¹ každému veřejně přístupné²⁵².

Aby bylo možné ročně aktualizovat údaje o jeskyních, probíhá taktéž jednou za rok monitoring stavu jeskyní, jeskynních výplní, znečištění, živočichů a rostlin v jeskyních se nacházejících apod. a jejich kontrola. Zjištění pak obsahuje roční zpráva předávaná organizaci odpovědné za ochranu přírody. Zprávu o zpřístupněných jeskyních jí předává stráž jeskyní, ředitelé chráněných území, koncesionáři a jeskynní či speleologické společnosti vykonávající činnost ve veřejném zájmu. Podmínky nezpřístupněných jeskyní monitoruje sama organizace odpovědná za ochranu přírody. Pravidelně také dochází ke sčítání návštěvníků zpřístupněných jeskyní.

²⁴⁹ Srov. čl. 11 zákona o ochraně jeskyní.

²⁵⁰ Takových jeskyní není ve Slovinsku pomálu a jedná se často dokonce i o masové hroby se stovkami obětí druhé světové války. V roce 2005 tak vláda ustavila Komisi pro skryté hroby, jež spadala pod Ministerstvo práce, rodiny a sociálních věcí a každoročně o své činnosti podávala zprávy slovinské vládě. *MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO IN SOCIALNE ZADEVE: Komisija Vlade RS za reševanje vprašanj prikritih grobišč* [online]. 2016 [cit. 2016-10-30]. Dostupné z

<http://web.archive.org/web/20081012082040/www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/vojni_invalidi_veterani_in_zrtve_vojnega_nasilja/vojna_grobisca/komisija_vlade_rs_za_resevanje_vprasanj_prikritih_grobisc/>.

²⁵¹ Omezení se týká údajů umístění jeskyně, formách života v jeskyni se vyskytujících, údajů o jeskynních výplních a výjimečných výplních. Tyto informace jsou veřejné jen způsobem a do té míry, jak je uvedeno v právních předpisech upravujících oblast ochrany přírody. Srov. čl. 11 odst. 2 zákona o ochraně jeskyní.

²⁵² Evidence jeskyní je ve slovinštině dostupná na internetu na adrese <http://www.katasterjam.si/>.

9.4 Kodex chování v jeskyních

Pro jakékoli jednání a pohyb v jeskyních stanovuje zákon povinný kodex chování, který se skládá ze čtyř částí. Úpravě podléhají činnosti od objevování a průzkum jeskyní přes veškerou další činnost prováděnou v jeskyních, včetně stavebních prací. Ustanovení kodexu tvoří nejobsáhlejší část zákona o ochraně jeskyní - je mu věnováno 25 článků.

Objevování a výzkum jeskyní zákon svěřuje pouze fyzickým osobám, které jsou pro tuto činnost kvalifikovány, tzn. jsou držiteli certifikátu, jenž je opravňuje k nezávislému provádění činnosti v jeskyních. Tyto kvalifikované osoby mohou po předchozím uvědomění strážce jeskyně, koncesionáře či ředitele příslušného chráněného území volně vstupovat do jakékoli zpřístupněné slovinské jeskyně za předpokladu, že činnost jimi v jeskyních prováděná nebude rušit provádění úkolů koncesionáře či ředitele příslušného chráněného území. Osoby, které usilují o získání certifikátu, musí projít výcvikem pro provozování nezávislé činnosti prováděné v jeskyních²⁵³ a jsou pak zařazeny do databáze vedené ministerstvem²⁵⁴. Databáze obsahuje kromě údajů o místních kvalifikovaných osobách i údaje o cizincích, kteří doloží členství v klubu či společnosti zabývající se činností v jeskyních, jenž je členem mezinárodní federace takových společností.

Článek 18 zákona zakazuje v jeskyni řadu činností a jednání, např. znečišťování stěn, stropu nebo půdy jeskyně či podzemních vod, které jeskyní protékají, způsobování vibrací či hluku přesahujícího 45 dB, rozdělování ohně, přemísťování jeskynních výplní a další. Jedná se o taxativní výčet, který se ovšem neuplatní v případě záchranné akce, je-li třeba dostat lidi ven z jeskyně. V takových výjimečných kritických situacích má být postupováno efektivně; stále však při zachování snahy o co možná nejmenší poškození jeskyně. Dále zákon předpokládá další výjimky z těchto zákazů pro specifické situace jako např. budování a využívání jeskynní infrastruktury, provádění vědeckého či archeologického výzkumu, zbudování zásobárny pitné vody atd. Výslovně je zmíněno i provádění exhumací, jež musí probíhat v souladu s podmínkami stanovenými zákonem o válečných hrobech (*The War Grave Sites Act*). Pro všechny výjimečné situace s výjimkou záchranných akcí je nutno obstarat povolení příslušného ministerstva.

²⁵³ Výcvik zajišťují organizace se zvláštním povolením pro tento účel. Kvalifikaci fyzických osob pak ověřuje Slovinská speleologická asociace. Srov. čl. 15 odst. 4 zákona o ochraně jeskyní.

²⁵⁴ O každé kvalifikované osobě se do databáze zanášejí následující údaje: datum zanesení do databáze a přidělené číslo, datum obdržení certifikátu a jeho číslo, jméno, datum a místo narození, národnost, povolání a místo trvalého či přechodného pobytu. Tyto údaje musí databáze obsahovat vždy. Srov. čl. 16 odst. 3 zákona o ochraně jeskyní.

Ve shodě s výše uvedeným zákon zakazuje organizování shromáždění či veřejných setkání v prostorách jeskyní, nicméně opět nikoli absolutně. Jeskyně mohou posloužit jako prostory pro kulturní akce či náboženské obřady. Takové využití jeskyní však zákon opět podmiňuje povolením ministerstva s případným stanovením přesnějších podmínek konání takových akcí a zdrženlivostí a dodržením ochrany jeskyně včetně jejich výplní a forem života v ní se nacházejících.

Co se týče stavební činnosti prováděné v podzemí, ta je samozřejmě se zřetelem k ochraně jeskyní a jedinečnosti jeskynního světa nežádoucí. Zákon o ochraně jeskyní přesto v určitých případech umožňuje toto podzemní prostředí narušit, přičemž rozlišuje zásahy do již objevených jeskyní a zásahy do jeskyní, jež jsou objeveny až při provádění stavební činnosti. V prvním případě lze podzemní stavby povolit, ovšem jen za přísných podmínek. Pokud jsou tyto podmínky splněny a veřejný zájem v daném případě převáží nad zájmem na ochraně jeskyně, lze během územního plánování stavbu povolit; zároveň je však nutno přijmout opatření ke zmírnění dopadů takové stavby. Investor pak má povinnost zdokumentovat původní stav jeskyně.

Jiným případem je pak případ objevu jeskyně při již povolené stavební činnosti. Tehdy je postup upravován jiným zákonem - zákonem o ochraně přírody. Přesněji se v takových případech postupuje podle ustanovení zákona o ochraně přírody, která upravují postup při objevu minerálů a zkamenělin. Veškerou dokumentaci objevené jeskyně a případnou fyzickou ochranu jejího vchodu pak provádí orgán ochrany přírody, ovšem na náklady investora, při jehož stavební činnosti byla jeskyně objevena.

Stručné, ale významné ustanovení představuje článek 23 zákona, které zakládá odpovědnost za nadměrné zatížení jeskyně. Nadměrným zatížením se rozumí jakékoli znečištění pozměňující charakter jeskyně či zničení jeskyně v důsledku jednání v rozporu se zákonem o ochraně jeskyní. Takové jednání zakládá trestní odpovědnost podle slovinského trestního práva.

9.5 Opatření k ochraně jeskyní

Závazně zákon stanovuje i opatření k ochraně jeskyní, která zahrnují stanovení stráže jeskyně, ochranu, přechodnou ochranu a obnovu jeskyně. Jedná se tedy o zakotvení preventivních i nápravných nástrojů, jejichž účelem je zajistit ochranu jeskyně před jejich

poškozením, a v případě, že tyto selžou a k poškození jeskyně přesto dojde, i stanovit postup a povinnosti při její obnově.

Které jeskyně spadají pod dohled strážce jeskyně stanoví ministr na návrh orgánu ochrany přírody. Každé takové jeskyně je pak na základě výsledku veřejné soutěže²⁵⁵ přidělena jedna osoba jako stráž jeskyně, která svou funkci vykonává na základě uzavřené smlouvy²⁵⁶; pokud se jeskyně nachází v chráněném území, vykonává působnost strážce jeskyně ředitel chráněného území²⁵⁷.

Stráž jeskyně je ze zákona nadána řadou oprávnění a povinností; kromě dohledu nad vstupem do jeskyní²⁵⁸ či jejich ochranou včetně jeskynních živočichů a výplní i např. povinnost vedení evidenční knihy²⁵⁹ návštěvníků jeskyní, zřízení a údržbu jeskynní infrastruktury k dohledu nad vstupem do jeskyně (např. zbudování brány, plotu a přidělení zámku) či každoroční vypracovávání zprávy orgánu ochrany přírody atd. Dohled nad vstupem do jeskyně, vedení evidenční knihy a vykonávání dohledu nad dodržováním opatření k ochraně jeskyně však stráž provádí pouze na základě vydaného povolení. Stráž jeskyně je také oprávněna vybírat od návštěvníků správní poplatek za vstup do jeskyně, pokud zákon nestanoví jinak, a to ve výši určené ministerstvem na návrh strážce.

Ochrana je jeskyním jako součástí přírody samozřejmě poskytována v souladu se zákonem o ochraně přírody. Přechodné ochrany pak jeskyně mohou požívat v případě, že dojde k objevu části přírody, o které lze mít důvodně za to, že se jedná o jeskyni chráněnou podle zákona o ochraně jeskyní. V rámci přechodné ochrany může být také ustavena stráž přírody, ovšem nikoli na základě veřejné soutěže. Funkce strážce může být v tomto případě svěřena pouze řediteli státem chráněného území, speleologické společnosti vykonávající úkony ve veřejném zájmu či orgánu ochrany přírody. K obnově jeskyně pak dochází v případě jejího znečištění nebo poškození způsobem a postupem dle zákona o ochraně přírody.

²⁵⁵ Přednost má při výběru fyzická či právnická osoba, která je vlastníkem pozemku, na němž se nachází vstup do té které jeskyně, ovšem pouze za předpokladu, že splňuje všechny ostatní podmínky stanovené pro výkon funkce strážce jeskyně. Pokud se na základě výsledků veřejné soutěže nepodaří funkci obsadit, vykonává působnost strážce po dobu jednoho roku orgán ochrany přírody. Srov. čl. 27 zákona o ochraně jeskyní.

²⁵⁶ Platnost smlouvy je podmíněna udělením koncese strážce přírody. Srov. čl. 28 odst. 6 zákona o ochraně jeskyní.

²⁵⁷ V případě neschopnosti ředitele vykonávat úkoly stanovené strážce jeskyní je tato funkce obsazena také na základě výsledku veřejné soutěže. Srov. čl. 26 odst. 4 zákona o ochraně jeskyní.

²⁵⁸ Za tímto účelem je stráž jeskyně oprávněna zpracovávat osobní údaje návštěvníků. Srov. čl. 25 odst. 3 zákona o ochraně jeskyní.

²⁵⁹ Evidenční kniha obsahuje datum a evidenční číslo vstupu do jeskyně, jméno a příjmení návštěvníka, datum a místo jeho narození, národnost, adresu trvalého nebo přechodného pobytu, účel vstupu do jeskyně a dobu pobytu návštěvníka v jeskyni. Tyto osobní údaje uchovává stráž jeskyně po dobu 10 let od jejich zanesení do databáze. Srov. čl. 25 odst. 4 zákona o ochraně jeskyní.

Náklady na obnovu nese ten, kdo jeskyni znečistil či poškodil, a pokud ho nelze zjistit, pak koncesionář (byla-li pro péči o jeskyni udělena koncese).

Slovinská úprava zná také status společností vykonávajících činnost ve veřejném zájmu. Ve vztahu k jeskyním mají možnost získat status takové společnosti speleologické společnosti, a to na základě podmínek stanovených zákonem o ochraně jeskyní a zákonem o ochraně přírody. Získání statusu je podmíněno aktivní činností v objevování jeskyní, sběrem dat o nich, aktivitou v oblasti vzdělávání o ochraně jeskyní a krasu a řadou dalších více či méně formálních podmínek. Přestane-li společnost později tyto podmínky splňovat, status společnosti vykonávající činnost ve veřejném zájmu jí lze odebrat.

9.6 Dohled nad dodržováním povinností

Dohled nad dodržováním ustanovení zákona o ochraně jeskyní svěřil slovinský zákonodárce inspektorům ochrany přírody, které za tímto účelem nadal např. oprávněním vykazat z jeskyně osobu pobývající v jeskyni za jiným účelem, než pro který jí bylo vydáno povolení, či přistiženou při porušování stanovených podmínek ochrany jeskyně, nebo odstranit z jeskyně předměty a obnovit původní stav jeskyně na náklady osoby, která byla přistižena při porušování stanovených podmínek atd. Aby mohli inspektoři nerušeně vykonávat dohled, je jim kdykoli umožněn volný vstup do kterékoli jeskyně; samozřejmě však inspektoři sami musí dodržovat stanovené podmínky a dbát ochrany jeskyní. Není jim také umožněno obcházet koncesionáře či stráž té které jeskyně - musí jim svůj plánovaný vstup do jeskyně oznámit.

Zákon pak rozlišuje kontrolu dvojího druhu - okamžitou a odbornou. K okamžité kontrole jsou kromě inspektorů oprávněni také kontroloři životního prostředí v souladu se zákonem o ochraně přírody, dobrovolní kontroloři v souladu s právními předpisy upravujícími oblast ochrany přírody, dobrovolní kontroloři určení speleologickými společnostmi vykonávajícími činnost ve veřejném zájmu²⁶⁰. Odborná kontrola je pak vykonávána orgánem ochrany přírody.

²⁶⁰ V tomto případě mohou být kontroloři osobami, které nejsou členy dané speleologické společnosti a mohou vykonávat dozor pouze v otevřených jeskyních, pro které nebyla vydána koncese ani ustavena stráž jeskyně. Srov. čl. 47 odst. 4 zákona o ochraně jeskyní.

Určitý úsek dohledu přirozeně náleží ministerské úrovni. Ministerstvo je tedy v tomto ohledu oprávněno pak přezkoumávat administrativní činnost vykonávanou podle zákona o ochraně jeskyní.

9.7 Právní odpovědnost ve vztahu ke slovinským jeskyním

Odpovědnost za porušení právních povinností ve vztahu k ochraně jeskyní se pak ve Slovinsku pohybuje na různých úrovních stejně jako v českém právním řádu. Nejzávažnější porušení ustanovení o ochraně jeskyní podléhají trestněprávní úpravě; zákon o ochraně jeskyní pak stanovuje pokuty za jednotlivá porušení ustanovení v něm obsažených.

Co se týče sankčních ustanovení obsažených přímo v zákoně o ochraně jeskyní, ta spočívají především v zakotvení možnosti *relutární kompenzace* za porušení zákonných povinností. Právnícké osobě tak lze uložit pokutu v přepočtu přibližně 11 500 až 3 500 000 Kč, pokud zpřístupní uzavřenou jeskyni bez ministerského povolení, provádí v uzavřené jeskyni vědecký výzkum či archeologické práce v rozporu s vydaným povolením, vybuduje u vchodu do jeskyně bránu bez vydaného povolení či v rozporu s ním, poškozuje či ničí jeskyni bez povolení, či za řadu dalších správních deliktů. Pokutu v menší výši lze za tatáž porušení zákona udělit výlučnému vlastníku či zástupci právnícké osoby či výlučného vlastníka. Fyzickou osobu pak lze v takových případech postihnout pokutou ve výši v přepočtu přibližně 5 700 až 34 500 Kč.

Zvláštní skutkové podstaty zákon stanovuje pro koncesionáře, právnícké osoby, které jsou pověřeny k organizaci výcviku pro činnost v jeskyních, a právnícké osoby vykonávajících funkci strážce jeskyně. Fyzické osobě pak lze uložit pokutu ve výši v přepočtu přibližně 5 700 až 34 500 Kč za průzkum a objevování jeskyně bez příslušné kvalifikace či neoznámení výsledků průzkumu jeskyně či jejího objevu. Stejně může být sankcionován i cizinec, který není zapsán v seznamu cizinců kvalifikovaných pro provádění samostatné činnosti v jeskyních, a přesto jeskyni prozkoumává.

Nejpřísněji postihuje slovinský zákon o ochraně jeskyní jednání osob vedoucí k nevratnému poškození či zničení jeskyně, jeskynních výplní či živočichů v jeskyni žijících. Právnícké osobě lze v takovém případě uložit pokutu v přepočtu přibližně 10 250 000 Kč a stejně tak i výlučnému vlastníkov. Zástupci právnícké osoby či výlučného vlastníka hrozí v takových případech pokuta do výše přibližně 350 000 Kč a fyzické osobě do výše přibližně 103 000 Kč.

9.8 Druhová ochrana

Nemalou pozornost věnuje slovinské zákonodárství i ochraně živočichů, kteří v jeskyních žijí. Vzhledem k rozloze krasové oblasti ve Slovinsku a počtu a rozloze tammích jeskyní lze očekávat, že i podzemní život je rozmanitější než ten v tuzemských jeskyních, co se týče suchozemských i vodních živočichů. Slovinský život v podzemních prostorách platí dokonce za jeden z nejrozmanitějších na celém světě a přitom se většinou jedná o endemické druhy²⁶¹.

V rámci slovinské podzemní biodiverzity hrají prim Postojnské jeskyně²⁶². Kromě letounů, kteří samozřejmě stejně jako v České republice využívají prostory jeskyní pro zimování, a řady drobných obratlovců, platí za nejznámějšího reprezentanta slovinské jeskynní fauny macarát jeskynní (*olm, lidská ryba*). Tento obojživelník je endemitem krasových jeskyní a jako takový požívá zvláštní ochrany. Spolu s brouky žijícími v podzemí a dalšími jeskynnými živočišnými druhy je chráněn i skrze vyhlášku o chráněných volně žijících živočiších²⁶³.

Ochranu výjimečné biodiverzity ve slovinských jeskyních jako celku poskytuje zákon o ochraně jeskyní a obecněji pak zákon o ochraně přírody; přesto se stav slovinské podzemní biodiverzity stále zhoršuje²⁶⁴. Problém nepředstavuje jen hubení, rušení či přenášení živočichů, které se zde však děje ve velmi malé míře, ale především jakékoli znečišťování jejich životního prostředí, obzvláště podzemních krasových vod, která je domovem pro řadu jedinečných vodních živočichů²⁶⁵.

Slovinsko tedy ochranu jeskyní ve svém právním řádu upravilo dosti podrobně. Základní kameny ochrany představují Pravidla o označení a ochraně významných přírodních útvarů a zákon o ochraně jeskyní. Zákon chrání všechny jeskyně, které vyhovují jeho definici jeskyně, zatímco Pravidla poskytují ochranu jen těm jeskyním, které mají status významného přírodního útvaru. Zákon pak dále obsahuje komplexní právní úpravu dotýkající se

²⁶¹ SKET, B.: *Subterranean biodiversity* [online]. 2007 [cit. 2016-11-05]. Dostupné z <http://kazalci.arso.gov.si/?data=indicator&ind_id=126&lang_id=94>.

²⁶² Počet druhů v jeskynním systému Postojna je dokonce až dvojnásobný oproti ostatním slovinským jeskyním. Tamtéž.

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ Za nejhorší je stav považován ten v jeskyni Kočevje. Tamtéž.

²⁶⁵ Znečišťování však do podzemí zpravidla prostupuje z povrchu.

problematiky jeskyní od obecného vymezení, přes podmínky provozu až po právní odpovědnost.

Slovinský přístup se od toho českého liší již v tom, že jeskyně jsou podle slovinské legislativy předmětem vlastnického práva - jejich vlastníkem je slovinský stát. Shodně s českou právní úpravou je však stanoveno, že jeskyně jsou zcela vyloučeny z právního obchodu. Zásadní rozdíl mezi českým a slovinským přístupem lze pak shledat i ve vymezení jeskyně, které je dle Slovinců závislé na metrických údajích, a ve faktu, že nejdůležitější pojmy týkající se ochrany jeskyní jsou definovány přímo v zákoně. V české právní úpravě naopak legální definice některých souvisejících pojmů zcela chybí (např. jeskyňář, speleologie apod.).

Zajímavá je i klasifikace jeskyní, která je rozmanitější oproti českým dvěma úrovním (jeskyně zpřístupněné a implicitně nezpřístupněné). Slovinské třídění jeskyní je opět výslovně obsaženo v zákoně, který rozděluje jeskyně na zpřístupněné (otevřené), které lze dále rozdělit na jeskyně volně přístupné a jeskyně s kontrolovaným vstupem, a na jeskyně nezpřístupněné (uzavřené). Zpřístupněné slovinské jeskyně podléhají režimu stanovenému přímo v zákoně, jejich provozování je podmíněno získáním koncese a i průvodci musí získat požadovanou kvalifikaci. V České republice je naproti tomu provoz zpřístupněných jeskyní svěřen pouze jediné instituci, a to SJ ČR (byť ta na území CHKO spolupracuje s příslušnou Správou CHKO), a na průvodce nejsou kromě znalosti sylabu, zájmu o jeskyně a přirozeně také dostatečné fyzické kondice kladeny žádné kvalifikační nároky.

Na ochraně slovinských jeskyní se podílí řada veřejných i soukromých subjektů, například i speleologické společnosti či v tuzemsku neznámá stráž jeskyně. Formální náležitosti musí subjekty splnit i pro případ provádění dalších činností v jeskyních jako je např. jejich objevování a prozkoumávání. Veškerá činnost v jeskynních prostorách i jejich stav jsou pravidelně pečlivě monitorovány, což se projevuje i v existenci řady databází, které jsou o jeskyních a činnostech v nich vedeny (databáze průvodců, koncesionářů, zahraničních jeskyňářů apod.). K ochraně osob nacházejících se v jeskyních je ve Slovinsku také zřízena specializovaná Jeskynní záchranná služba.

Zákon o ochraně jeskyní odkazuje i na slovinský trestní zákoník, který zakotvuje odpovědnost za nadměrné zatížení jeskyně. Méně závažná porušení povinností sankcionuje přímo zákon o ochraně jeskyní. Přirozeně se jedná o mnohem podrobnější úpravu správněprávní odpovědnosti než v případě českého ZOPK a dalších zákonů, což odpovídá

počtu i významu slovinských jeskyní, jejich výplní i v jeskyních žijících živočichů (často endemitů) nejen v evropském, ale i světovém měřítku.

10. Praktické souvislosti ochrany jeskyní

10.1 Judikatura

Na rozbor tématu ochrany jeskyní a jiných témat s jeskyněmi souvisejícími je česká judikatura dosti skoupá. Právní povahou jeskyně jako takové se výslovně zabývá pouze jediný judikát; některá další soudní rozhodnutí však řeší související problematiku, jakou je např. právní povaha prostoru a vlastnické právo k němu.

Takovým soudním rozhodnutím spadajícím do druhé jmenované skupiny je např. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 10. 1995, sp. zn. 3 Cdo 317/93. V něm se soud zabýval právní povahou prostoru - přesněji prostoru nebytového. Vrchní soud v Praze zde vylučuje pojetí prostoru jako věci v právním smyslu s tím, že *"vždy totiž jde o část prostoru v rámci určité budovy i stavby, kterou od ní nelze vůbec oddělit, takže nemůže jít ani o její součást ve smyslu § 120 odst. 1 ObčZ."* a dále *"Jestliže by i byty a nebytové prostory byly věcmi, nebylo by třeba je zvlášť vyčlenit jako specifický předmět občanskoprávních vztahů. Ze současné úpravy předmětu občanskoprávních vztahů po novelizaci občanského zákoníku provedené zák. č. 509/1991 Sb. tak jasně vyplývá, že nebytový prostor není věcí."*²⁶⁶ Uvedené tedy odpovídá právnímu názoru, že vlastnit lze pouze to, co prostor (ať už je jakýkoli) obklopuje - v případě jeskyní zpravidla nerosty.

Zde je však na místě připomenout, že po vynesení citovaného rozsudku došlo v českém právním řádu k podstatným změnám, které závěr Vrchního soudu v Praze rozporují. Jedná se především o novelu ZOPK, která jeskyni definovanou jako *prostor* vymezila vyloučila z vlastnictví.

Podobné úvahy vedly také Nejvyšší soud k vydání rozsudku ze dne 22. 5. 2007, sp. zn. 28 Cdo 1080/2005. Nejvyšší soud zde nastínil možné řešení problému právního pojetí prostoru (zde opět nebytového) jakýmsi kompromisem, a to teorií, že prostor spolu s tím, co jej obklopuje, tvoří věc hromadnou. Tuto tezi zde však soud pro řešený případ nájemní smlouvy váže na vůli smluvních stran. Tento rozsudek lze ale ve vztahu k problematice právní povahy jeskyní považovat spíše za zdroj inspirace, neboť byl vydán až po výše zmíněné novele ZOPK.

²⁶⁶ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 10. 1993, sp. zn. 3 Cdo 317/1993.

Nejvýznamnějším soudním rozhodnutím týkajícím se problematiky ochrany jeskyní je však rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2003, sp. zn. 22 Cdo 1181/2002. V něm se Nejvyšší soud vypořádává s otázkou vlastnictví jeskyně a právní povahy jeskyně obecně. Konkrétně se jednalo o jeskyni Chýnovskou, jež se dokonce v roce 1868 stala první zpřístupněnou jeskyní v Čechách a na Moravě.

K celé kauze bohužel existuje pramálo pramenů; základním je tak samotný rozsudek. Při rozboru podstaty sporu se tak nelze obejít bez přímých dotazů na účastníky tehdejšího řízení.

Zkraje je nutno zmínit, že Chýnovská jeskyně se nachází pod jižním úbočím Pacovy hory v Křemešnické vrchovině zhruba 12 km od města Tábor. Pacova hora byla využívána pro těžbu vápence zřejmě už v 15. století a v roce 1957 tu byl za účelem těžby zřízen lom²⁶⁷. Právě v souvislosti s těžebními pracemi došlo v polovině 19. století k objevu Chýnovské jeskyně. O pár let později se osud Chýnovské jeskyně sepjal s rodinou Rothbauerových, když tehdy rolník Josef Rothbauer vybavil jeskyni žebříky a následně ji zpřístupnil veřejnosti. V jeho snažení pokračovali i jeho potomci, jimž bylo potvrzeno vlastnické právo k jeskyni i pozemku nacházejícímu se nad ní²⁶⁸.

Významný milník pak představoval rok 1961, kdy přešlo vlastnické právo k pozemku i jeskyni a nad ní se nacházející budovou na základě rozhodnutí finančního odboru bývalého Okresního národního výboru v Táboře na Československou socialistickou republiku. Správu jeskyně pak prováděl Místní národní výbor v Chýnově²⁶⁹. Rodina Rothbauerova v jeskyni však několik dalších let alespoň prováděla návštěvníky.

Možností zákona č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, pak využily dcery posledního soukromého vlastníka jeskyně a zmíněného pozemku, pana Rothbauera, a podle ustanovení § 2 zmíněného zákona požádaly o vydání věci vlastníku. Žádaly tedy nejen o vydání příslušné parcely, nýbrž i o vydání samotné Chýnovské jeskyně. Byť obecně při doložení vlastnického práva nebyl s navrácením pozemků problém, bylo tehdy velké váhání s vydáním samotné jeskyně restituentskám. Aby bylo postaveno najisto, že se v dané věci postupuje správně, když se vydání odmítá, obrátila se AOPK ČR s žalobou na příslušný soud.

²⁶⁷ SPRÁVA JESKYNÍ ČESKÉ REPUBLIKY: *Objevování, zpřístupňování Chýnovské jeskyně* [online]. [cit. 2016-10-21]. Dostupné z <<http://www.caves.cz/cz/jeskyne/chynovska-jeskyne/o-jeskynich/historie/>>.

²⁶⁸ Odpověď na přímý dotaz, RNDr. Hromas, ředitel Správy jeskyní České republiky.

²⁶⁹ Z citovaného rozsudku Nejvyššího soudu.

Celý případ rozhodování o vlastnickém právu k Chýnovské jeskyni tedy začal ještě v minulém tisíciletí 24. ledna 1997, kdy byla Českou republikou - Agenturou ochrany přírody a krajiny podána žaloba o určení vlastnického práva. AOPK usilovala o to, aby soud deklaroval, že vlastníkem Chýnovské jeskyně je stát a ona jako jeho organizační složka má právo v ní hospodařit. Proti tomu se vymezovali žalovaní vlastníci pozemků, pod kterými se Chýnovská jeskyně, resp. její části, nalézaly. Rozhodování o vlastnickém právu k předmětné jeskyni nebylo zdaleka ničím jednoduchým, obzvláště přihlédneme-li k faktu, že neexistuje ani obecně přijímaná definice pojmu *jeskyně*. Navazujícími otázkami se tak posléze kromě soudu prvního stupně zabýval i soud odvolací a nakonec i Nejvyšší soud.

Pro rozřešení sporu se soud prvního stupně vydal do minulosti a to až 40 let zpět. V roce 1961 bylo totiž vydáno rozhodnutí, na základě kterého přešly parcely, pod nimiž se jeskyně nachází, do vlastnictví státu, za nějž je spravoval místní národní výbor. Po vzniku České republiky uložil soud v roce 1995 státu, aby s původními vlastníky uzavřel dohodu o vydání věci a pozemky s jeskyní se tak vrátily do jejich vlastnictví. Zjištěním z katastru nemovitostí bylo možno uzavřít, že k předmětným parcelám jsou jako vlastníci zapsané žalované, a to jako podílové spoluvlastnice, každá se třetinovým podílem.

Ministerstvem stavebnictví bylo v roce 1973 potvrzeno, že ložisko v jeskyni se nacházející je ložiskem výhradním, ale obvodní báňský úřad v roce 1994 rozhodl, že zásoby nerostného bohatství v jeskyni se nacházející vydobývány nebudou, jelikož by dobývání nebylo hospodářsky účelné a především nad zájmem na takové dobývání převažují zákonem chráněné obecné zájmy. Rozhodnutí soudu pak do jisté míry záviselo na tom, zda bude považovat Chýnovskou jeskyni za součást ložiska vyhrazených nerostů a v takovém případě určí, že vlastnické právo k tomuto objektu náleží státu, a nebo jeskyni za součást ložiska považovat nebude a v takovém případě přirčne vlastnictví jeskyně jako součásti pozemků, pod nimiž se jeskyně nachází, vlastníkům takových pozemků.

Soud nakonec rozhodl podle druhé uvedené varianty. Odůvodnil to tím, že jeskyně není samostatnou věcí a může být tedy součástí pozemku, nebo ložiska vyhrazených nerostů. Z rozhodnutí Obvodního báňského úřadu dle soudu vyplynulo, že jeskyně součástí vyhrazeného nerostu není; proto určil, že vlastnické právo k jeskyni svědčí vlastníkům nad ní se nacházejících pozemků.

Agentura ochrany přírody a krajiny podala v zákonné lhůtě odvolání k nadřízenému soudu. Soud druhého stupně již dříve vyslovil názor k vymezení součástí pozemku, a to

takový, že *"součástí pozemku je vše pod jeho povrchem, jde-li o lidskou silou ovladatelné složky, vyjma té části, která je zákonem definována jako samostatná věc odlišná od pozemku"*. V návaznosti na uvedené tedy shledal, že jeskyně jakožto prostor vytvořený přírodními silami není lidskou silou ovladatelná složka pozemku a nemůže tedy být jeho součástí. Zároveň také fakt, že Ministerstvo průmyslu a obchodu v roce 1998 vyjmullo ložisko vyhrazených nerostů nacházejících se v Chýnovské jeskyni z evidence, neznamená, že by daný prostor ztratil charakter výhradního ložiska; rozhodnutí o vyjmutí ložiska z evidence má jen deklaratorní charakter. Soud tedy nakonec uzavřel, že předmětná část Chýnovské jeskyně je ložiskem vyhrazeného nerostu a tudíž je jejím vlastníkem stát.

Vlastníci pozemku nacházejícího se nad předmětnou částí jeskyně využili svého zákonného práva a podali dovolání k Nejvyššímu soudu. Namítali, že nebylo žádným důkazem prokázáno, že se ložisko vyhrazeného nerostu nachází právě pod jejich pozemkem. Uváděli také výklad ustanovení horního zákona, z něhož dle jejich názoru *a contrario* vyplývá, že nerostem může být toliko pevná, kapalná či plynná část zemské kůry. Jeskyně takový charakter zcela jistě postrádá a proto je vyloučeno, že by mohla být označována za nerost či jeho část. Nakonec vyslovili názor, že v případě, že by jeskyně tvořila součást ložiska vyhrazeného nerostu, náležela by povinnost spravovat jeskyni společnosti s povolením k těžební činnosti a nikoli AOPK ČR.

K předloženým argumentům Nejvyšší soud uvedl, že přítomnost vyhrazeného nerostu pod pozemkem dovoletelů byla prokázána protokolem sepsaným u obvodního báňského úřadu v roce 1994. Souhlasil také s názorem odvolacího soudu, že vyřazení ložiska z evidence je deklaratorního charakteru a znamená pouze, že není ve veřejném zájmu dané nerosty dobývat, nikoli, že vyřazením z evidence přestávají být nerosty vyhrazenými.

Nejvyšší soud dále v rozsudku vyslovil názor, že jeskyně je *"podzemní přírodou v ložisku nerostů vytvořený prostor, který není samostatnou věcí a jako takový je součástí ložiska nerostů, které tvoří její stěny, resp. vymezuje její obvod. Jde-li o ložisko nerostů vyhrazených, patří jeskyně vlastníku ložiska. Jde-li o ložisko nerostů nevyhrazených, patří vlastníku pozemku, pod jehož povrchem se nachází."*²⁷⁰ Rozhodnutí odvolacího soudu tedy potvrdil.

²⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2003, sp. zn. 22 Cdo 1181/2002, část občanskoprávní a obchodní [online]. [cit. 19. 3. 2016] Dostupné z <http://www.nsoud.cz/>.

Správa Chýnovské jeskyně tak byla oficiálně formálně přiřknuta České republice, resp. její organizační složce. Rozhodnutí všech zúčastněných soudů včetně Nejvyššího je zásadní z toho pohledu, že lze předpokládat, že by proces přijímání novely ZOPK z roku 2004 provázely nemalé problémy. Pokud by totiž jeskyně byla navracena restituentkám, bylo by vyloučeno znění zákona, který by svou účinností prohlašoval věc v jejich vlastnictví za *res nullius*. Odnětí nebo omezení vlastnického práva je totiž možné jen za přísných podmínek stanovených LZPS a prováděcími předpisy a navíc nemůže být stanoveno zákonodárnou mocí. Kompetentní je v tomto směru moc soudní²⁷¹. Rozhodnutí Nejvyššího soudu tak zamezilo nemalým praktickým problémům. Na závěr je ještě příhodné zmínit, že správa Chýnovské jeskyně je zajištěna i uzavřením nájemní smlouvy Správy jeskyní ČR s restituentkami, vztahující se k pozemkům nad prostorem jeskyně, z níž přísluší restituentkám roční nájemné²⁷².

V případě uvedeného soudního rozhodnutí se soudy všech stupňů vypořádávaly s řadou argumentů vycházejících z několika různých právních předpisů, ať se již jednalo o právo soukromé (občanský zákoník a problematika věci, jejích součástí, příslušenství a vlastnictví) či veřejné (právní předpisy upravující oblast horního práva). Jádrem problému byl fakt, že restituentky měly z minulosti dokumenty prokazující jejich vlastnické právo jak k parcelám nad jeskyní, tak i k samotné jeskyni. Když tedy žádaly o vydání věci, žádaly jak o parcely, tak i o jeskyni.

Klíčovým argumentem se nakonec stal fakt, že se v prostorách Chýnovské jeskyně nachází výhradní ložisko nerostů. Jeskyně jako součást tohoto ložiska má tedy stejného vlastníka, a to stát, přestože bylo z různých důvodů rozhodnuto o tom, že nerosty v jeskyni se nacházející dobývány nebudou. Navíc bylo uzavřeno, že jeskyně není součástí pozemku na povrchu, protože aby součástí byla, musela by být lidskými silami ovladatelná. Nejvyšší soud pak nakonec ještě přinesl i podrobnější vymezení pojmu *jeskyně*.

10.2 Konkrétní příklad péče o zvolenou jeskyni v ČR - Loupežnická jeskyně

10.2.1 Obecné informace

K právnímu rozboru péče o konkrétní českou jeskyni jsem zvolila Loupežnickou jeskyni u Ústí nad Labem. Důvodem je fakt, že se nachází nedaleko mého domova, tedy

²⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 24/04, vyhlášený ve Sbírce zákonů pod č. 327/2005 Sb. [online]. [cit. 19. 3. 2016] Dostupné z <http://www.nalus.usoud.cz/>.

²⁷² Odpověď na přímý dotaz, RNDr. Jaroslav Hromas, ředitel Správy jeskyní České republiky.

v prostředí, které je mi přirozeně blízké. Navíc se jedná o zoologicky i geologicky významnou jeskyni, jak je uvedeno dále v této kapitole.

Loupežnická jeskyně (*Räuberhöhle*) je příkladem pseudokrasu²⁷³. Jeskyně se nachází na svahu Zámeckého vrchu u obce Velké Březno u Ústí nad Labem v CHKO České středohoří. Loupežnická jeskyně byla dne 15. 11. 2001 vyhlášena vyhláškou Správy CHKO České středohoří přírodní památkou o rozloze přibližně 13 ha²⁷⁴. Na tuto vyhlášku navázalo s účinností od 9. 3 2007 nařízení Správy CHKO České středohoří, které ve svém článku 1 stanoví, že předmětem ochrany je "*rozsáhlá puklinová jeskyně v neovulkanickém masivu, vzniklá posunem jednotlivých bloků rozpukané horniny (fonolit) ve strmém svahu Zámeckého vrchu, ochrana populací letounů a mloka skvrnitého*"²⁷⁵. Význam jeskyně dokládá i fakt, že je s celkovou délkou chodeb 130 metrů největší neovulkanickou jeskyní v celé České republice²⁷⁶.

Loupežnická jeskyně se řadí mezi jeskyně nezpřístupněné. Není o ni tedy pečováno s cílem umožnit široké veřejnosti její návštěvu, naopak je vstup do jeskyně bez předchozího souhlasu orgánu ochrany přírody bližšími ochrannými podmínkami zakázán. Kromě toho, že by zpřístupnění nebylo účelné vzhledem k jedinečnému geologickému složení jeskyně a především faktu, že tyto prostory slouží několika druhům netopýrů a vrápenců jako zimoviště, by zpřístupnění nebylo ani možné - prostory jsou zde velmi úzké a většinu jich je nutno proplazit²⁷⁷. Tento fakt však na druhou stranu jeskyni chrání, neboť není lákadlem pro širokou veřejnost, ale spíše jen pro nadšence z řad speleologů. Ohrožení jeskyně tak plyne především z přírodních poměrů v okolí jeskyně, kdy by ji mohly poničit či zcela zničit větší sesuvy půdy²⁷⁸.

²⁷³ K pojmu pseudokrasu více vizte v podkapitole 2.4 této práce.

²⁷⁴ Jako přírodní památka je tedy chráněn celý Zámecký vrch, pod nímž se jeskyně nachází. Důvody jsou praktické - v případě podrobnějšího vymezení chráněného území by bylo nutné dělit parcely, pod kterými se jeskyně nachází. Ochrany však dle platného plánu péče nepoživá lesní porost na parcelách nad jeskyní. Srov. bod 2.4.1 a 2.4.2 Plánu péče o přírodní památku Loupežnická jeskyně pro období 2012 - 2022.

²⁷⁵ AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR: Digitální registr Ústředního seznamu ochrany přírody [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z <<http://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/zchru/index.php?frame>>.

²⁷⁶ Srov. bod 2.4.2 Plánu péče o přírodní památku Loupežnická jeskyně pro období 2012 - 2022.

²⁷⁷ Prostory jeskyně dosahují šíře od 20 cm do 2 m. Srov. bod 2.4.2 Plánu péče o přírodní památku Loupežnická jeskyně pro období 2012 - 2022.

²⁷⁸ Srov. bod 2.2 Plánu péče o přírodní památku Loupežnická jeskyně na období 2012 - 2022.

10.2.2 Územní ochrana

V případě Loupežnické jeskyně dochází k překryvu hned tří institutů územní ochrany přírody. Jedná se o přírodní památku, která leží v CHKO České Středohoří a zároveň i v EVL Porta Bohemica.

Jeskyně se nachází v II. zóně CHKO České středohoří. Jako přírodní památka je maloplošným zvláště chráněným územím. Přírodní památkou se rozumí přírodní útvar menší rozlohy, zejména geologický, naleziště nerostů nebo vzácných či ohrožených, s regionálním významem, a to i takový, který svou činností formoval člověk²⁷⁹; v České republice jich je vyhlášeno 1544²⁸⁰. Orgán ochrany přírody zde vyhlásil ochranné pásmo zabírající plochu celé parcely, nad kterou se jeskyně nachází²⁸¹.

Stejně jako na všechny přírodní památky v České republice se i na jeskyni vztahují základní ochranné podmínky dle ZOPK. V platném nařízení Správy CHKO České středohoří jsou pak stanoveny bližší ochranné podmínky tohoto maloplošného zvláště chráněného území. ZOPK stanovuje zákaz změny či poškozování přírodní památky a stejně tak i zákaz přírodní památku hospodářsky využívat takovým způsobem, který by k její změně nebo poškozování vedl²⁸². Z tohoto zákazu může MŽP udělit výjimku, která je odůvodněná veřejným zájmem, který v konkrétním případě převažuje nad zájmem na ochraně přírodní památky. Rozhodnutí může MŽP však vydat až po projednání žádosti o výjimku ve vládě, která rozhoduje usnesením. V případě zásahů menší intenzity není projednání na vládní úrovni třeba a výjimku může povolit příslušný orgán ochrany přírody a krajiny²⁸³.

Bližší ochranné podmínky obsahují výčet činností, které jsou na území přírodní památky Loupežnická jeskyně podmíněny předchozím souhlasem orgánu ochrany přírody. Jedná se o používání hnojiv, provádění změn druhu pozemků a změn ve využití území, těžbu nerostů a hornin, provádění hydrogeologických prací a měření, umístování mysliveckých zařízení a také samotný vstup do jeskyně²⁸⁴. Další omezení jsou stanovena pro určené činnosti v ochranném pásmu Loupežnické jeskyně. Bez předchozího souhlasu orgánu ochrany přírody v něm tak nelze provádět stavební činnost, terénní a vodohospodářské úpravy, používat

²⁷⁹ Ustanovení § 36 odst. 1 ZOPK, v platném znění.

²⁸⁰ Zjištěno 14. 11. 2016 z <<http://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/zchru/index.php?frame>>.

²⁸¹ Ochranné pásmo tak zabírá plochu cca 0,24 ha. Kdyby orgán ochrany přírody ochranné pásmo nestanovil, bylo by jím dle § 37 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění, území do vzdálenosti 50 metrů od hranic této přírodní památky.

²⁸² Ustanovení § 36 odst. 2 ZOPK, v platném znění.

²⁸³ Ustanovení § 43 ZOPK, v platném znění.

²⁸⁴ Omezení naznačuje již fakt, že vstup do jeskyně je zabezpečen kovovou mříží.

chemické prostředky či provádět změny kultury pozemku a stanovit způsob hospodaření v lesích²⁸⁵.

Správy CHKO (již spadají pod AOPK) zajišťují vypracovávání plánů péče pro přírodní památky. Plány péče jsou koncepční nástroje ochrany životního prostředí, jejichž účelem je stanovit činnosti k ochraně zvláště chráněných území, které tu budou probíhat. Plány péče se sestavují na dobu 10 let a v případě potřeby se aktualizují vkládáním příloh. Plán péče o přírodní památku Loupežnická jeskyně byl schválen na období 2012 - 2022, aniž by proti němu byla vznesena jakákoli připomínka dotčených obcí či vlastníků pozemků²⁸⁶. Plán počítá především s preventivními zásahy orgánu ochrany přírody, jako jsou údržba mříže u vchodu do jeskyně či čištění prostoru vchodu do jeskyně od nánosů zeminy apod. a také konkretizuje, že vstup do jeskyně může být povolen kromě Správy CHKO České Středohoří i Českou speleologickou společností. Nikdy se tak nicméně nemůže stát během období zimování letounů²⁸⁷. Plán péče obsahuje i předpokládané náklady na péči o tuto přírodní památku, jež jsou rozděleny na období jednoho roku a následně i v souhrnu na celé období plánu péče - tedy až do roku 2022.

10.2.3 Druhovú ochrana

Fauna jeskyně není příliš druhově bohatá a flóra se zde už téměř vůbec nevyskytuje. Jeskyni obývají různé druhy pavouků a hmyzu, mlok skvrnitý a letouni. Neznamená to však, že by z hlediska ochrany druhů volně žijících živočichů byla bezvýznamná. Prostory Loupežnické jeskyně si jako své zimoviště oblíbily některé druhy letounů - přesněji se jedná např. o netopýra velkého, netopýra vodního, netopýra řasnatého a netopýra vousatého a vrápence malého²⁸⁸.

Netopýr velký je v Červeném seznamu Agentury ochrany přírody a krajiny veden jako zranitelný druh²⁸⁹. Červené seznamy vytvářené Agenturou nejsou nadány právní závazností; jedná se o podkladové dokumenty pro rozhodování o zařazení toho kterého druhu mezi ohrožené, silně ohrožené či kriticky ohrožené druhy. Seznamy jsou elektronicky

²⁸⁵ Srov. čl. 3 a 4 Nařízení Správy Chráněné krajinné oblasti České Středohoří č. 1/2007 o zřízení Přírodní památky Loupežnická jeskyně a o stanovení jejích bližších ochranných podmínek, v platném znění.

²⁸⁶ Srov. Protokol o vypořádání připomínek plán péče projednání PP Loupežnická jeskyně AOPK ČR - Správa CHKO České Středohoří ze dne 12. 7. 2012.

²⁸⁷ Srov. bod 3.5 Plánu péče o přírodní památku Loupežnická jeskyně pro období 2012 - 2022.

²⁸⁸ Srov. bod 1.7.2 Plánu péče o přírodní památku Loupežnická jeskyně na období 2012 - 2022.

²⁸⁹ AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY: *Červené seznamy (zkrácený výpis)* [online]. 2016 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z <http://portal.nature.cz/redlist/v_cis_redlist.php?akce=seznam&opener=&vztazne_id=0>.

dostupné na Portálu Informačního systému ochrany přírody. Kategorizace dle ZOPK řadí netopýra velkého mezi kriticky ohrožené druhy.

Vrápenec malý je v Červeném seznamu uveden jako ohrožený a dle seznamu vytvořeného na základě ZOPK je také kriticky ohroženým druhem.

Netopýr velký i vrápenec malý jsou evropsky významnými druhy dle směrnice Rady č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (populárním názvem *směrnice o stanovištích*). Sledování stavu evropsky významných druhů je dle § 45f ZOPK, který provádí ustanovení článku 11 směrnice Rady 92/43/EHS, uloženo orgánům ochrany přírody. Zmíněné ustanovení § 45f bylo do zákona vloženo novelou v roce 2004. MŽP tímto monitoringem v roce 2005 pověřilo AOPK ČR²⁹⁰.

Posledního sčítání²⁹¹ těchto zimujících letounů, které proběhlo dne 19. února 2016, jsem se osobně zúčastnila. Sčítání probíhalo za účasti pracovníků AOPK ČR (geologa a zoologa) a pracovnice ČIŽP přibližně dvě hodiny. Loupežnickou jeskyni je totiž nutné téměř celou různými způsoby proplazit, což je navíc fyzicky náročnější při cestě zpět, kdy se leze vzhůru do kopce. K návštěvě jeskyně je také potřeba odpovídající vybavení jako svítilna, helma, kombinéza apod. a je třeba počítat s tím, že dno jeskyně pokrývá jíl či znělcová hornina pokrytá zpravidla nánosy listí (tedy organickými povrchovými sedimenty) či netopýřím trusem. Takto ztížená přístupnost však na druhou stranu odradí drtivou většinu narušitelů, kteří by ze zvědavosti přišli letouny zimující v jeskyni pozorovat a tím by je rušili; vstup do jeskyně je navíc v lese docela dobře ukrytý. I z těchto důvodů byl výsledek monitoringu potěšitelný - kromě řady jedinců několika druhů pavouků a jednoho mloka skvrnitého bylo zjištěno 5 netopýrů velkých a 78 vrápenců malých²⁹².

Lze uzavřít, že Loupežnická jeskyně je názorným příkladem jeskyně, jejíž ochrana je zajišťována několika navzájem se překrývajícími instituty. Chráněna je jednak samotná jeskyně a pak také okolní území tvořící CHKO České Středohoří a EVL Porta Bohemica. Překrývají se tak i tři plány péče, z nichž specifika jeskyně nejkonkrétněji zohledňuje Plán péče o přírodní památku Loupežnická jeskyně na období 2012 - 2022. Podle bližších ochranných podmínek lze do jeskyně vstoupit jen s předchozím souhlasem orgánu ochrany

²⁹⁰ Více o biomonitoringu vizte v kapitole 5 této práce.

²⁹¹ Monitoring zde probíhá každoročně. Mezi pracovníky AOPK ČR, kteří sčítání provádí, se dokonce během let vžila i populární (a lehce úsměvná) označení některých míst v jeskyni jako "*gilotina*" (označující velmi úzké místo pod jedním z bloků fonolitu) či "*u lišky*" (označující úzké místo, kudy je nutné se proplazit kolem nyní již jen kostry zdechlé lišky).

²⁹² Plán péče z roku 2012 přitom uvádí pouze 29 jedinců vrápence malého.

přírody, aby byl dostatečně chráněn prostor jeskyně především z důvodu jeho využívání některými letouny jako zimoviště. Během takového období nesmí zimující letouny nikdo vyrušovat; výjimku představuje pravidelné sčítání zimujících jedinců pracovníky AOPK ČR.

11. Závěr

Jak vyplývá již z rozsahu práce, téma ochrany jeskyní není zcela jednoduchou oblastí. Právní úprava je rozvržena do několika zákonů a svěřena řadě různých institucí. Domnívám se, že by bylo vhodné situaci zjednodušit alespoň shrnutím základních principů a institutů na jedno místo a úpravu terminologicky sjednotit i s přihlédnutím k souvisejícím přírodovědným oborům. Na druhé straně jsem toho názoru, že zakotvení odpovědnosti za porušení příslušných ochranných ustanovení je v české právní úpravě dostatečné na soukromoprávní i veřejnoprávní úrovni.

Z hlediska veřejného práva představují nejvýznamnější zdroj právní úpravy ochrany jeskyní právní předpisy týkající se ochrany přírody a horního práva. Zejména se tedy jedná o ZOPK, který představuje provázání právní ochrany jeskyní i s jinými obory kromě práva životního prostředí. Jedná se například o geologii a další přírodní vědy, občanské právo hmotné či horní právo.

Z hlediska přírodních věd je ustanovení ZOPK zajímavé tím, že vymezuje pojem jeskyně a to mírně odlišně než přírodní vědy samy. Shodně však nestanovuje ochranu umělým jeskyním.

Provázanost s občanským právem hmotným představuje stanovení, že jeskyně jsou z hlediska kategorizace věcí *res nullius*, což v právní úpravě dříve chybělo a vznikaly tak zásadní nejasnosti např. při zcizování pozemků, jež následně vyjasňovala judikatura. Právě tak však vznikl jediný - a významný - judikát zabývající se právní povahou jeskyně, jenž pochází z rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu. Novelou pak bylo také v souladu s koncepcí jeskyní jako *res nullius* stanoveno, že jeskyně jsou věcmi vyloučenými z právního obchodu. Nakládat tak lze jen s pozemky, pod nimiž se jeskyně nachází, aniž by byly součástí těchto pozemků. Ochrana jeskyní je přitom v ZOPK zajištěna i předkupním právem k pozemkům, které s jeskyněmi souvisí; toto právo svědčí orgánu ochrany přírody. Aplikace tohoto ochranného ustanovení však provází zásadní nejasnosti, když nelze s určitostí říci, které pozemky jsou v souvislosti s jeskyněmi. Kromě pozemků, pod nimiž se jeskyně nachází, by se logicky mohlo jednat i o pozemky, z nichž je jeskyně přístupná, ale zákon toto konkrétně neřeší. Navíc by mohlo dojít i k situaci, kdy se původní vchod stane neprůchodným a bude nutné jeskyni zpřístupnit z pozemku, u něhož se to původně vůbec nezamýšlelo - ten

se tak dostane do souvislosti s jeskyní ex post a dojde tak i k narušení právní jistoty a smluvní autonomie ve vztahu k různým pozemkům v okolí jeskyně.

Na horní právo v ZOPK odkazuje ustanovení, v němž je stanovena oznamovací povinnost orgánu ochrany přírody, dojde-li při pracích prováděných hornickou činností k objevu jeskyně a navazující povinnost dokumentace stavu takové jeskyně. Podrobněji je pak problematika horního práva upravena v horním zákoně, zákoně o hornické činnosti a celé řadě navazujících podzákoných předpisů, především vyhlášek ČBÚ. Významněji dopadá úprava horního práva na jeskyně zpřístupněné, v nichž je zvláště třeba zajistit bezpečnost návštěvníků i osob vykonávajících v těchto jeskyních udržovací a další práce.

Mimo výše zmíněné přesahy stanovuje ZOPK základní podmínky využívání jeskyní, a to negativně za pomoci zakotvení relativního zákazu ničení, poškozování a úprav jeskyní a zákazu měnit jejich dochovaný stav. Ochrana je poskytována i jeskyním jako součástí přírody a krajiny a významným stanovištěm některých živočichů. Proto je i v praxi potřeba vzájemné součinnosti SJ ČR a AOPK ČR, jejíž součástí jsou správy CHKO, v nichž se zpřístupněné jeskyně nacházejí. Na jeskyně se tedy vztahují i ochranné podmínky platné pro celé ZCHÚ jako jsou právě např. CHKO. Tuzemská ochrana druhů živočichů, kteří jeskyně využívají jako svá stanoviště, je pak významně ovlivněna unijní právní úpravou zavádějící povinnost biomonitoringu v systému NATURA 2000.

Veřejnoprávní úpravu ochrany jeskyní zajišťují i právní předpisy vztahující se k institucím, které o jeskyně pečují, ať se již jedná o právní předpisy upravující samotnou existenci a činnost takových institucí či jejich financování. Na tomto místě lze poznamenat, že i ve financování institucí zajišťujících ochranu jeskyní existuje dvojkolejnost - SJ ČR spravující zpřístupněné jeskyně jako státní příspěvkové organizaci plyne na činnost příspěvek ze státního rozpočtu, který však tvoří jen zlomek toho, co je na správu nutné vynaložit; naproti tomu AOPK ČR pečující o jeskyně nezpřístupněné je jako organizační složka státu na státní rozpočet navázána plně.

V soukromoprávní rovině je problematika ochrany jeskyní obsažena především v občanském zákoníku, přesněji v ustanoveních týkajících se věcných práv. I ze srovnání s předchozí občanskoprávní úpravou je zřejmé, že si jurisprudence s právní povahou jeskyně příliš nevěděla rady. K zodpovězení otázek, zda je jeskyně vůbec věcí v právním smyslu, a zda je možné ji vlastnit (příp. kdo může být jejím vlastníkem), došlo s určitostí až novelou ZOPK (který je však veřejnoprávním předpisem) z roku 2004. V případě jeskyní je totiž nutno

se mj. vypořádat s faktem, že jeskyně je představována jednak prostorem pod zemí a jednak nerosty, které tento prostor obklopují. Možnost vlastnit jeskyně je v současnosti vyloučena ustanovením § 61 ZOPK, tedy veřejnoprávně. Lze tedy říci, že podle dřívější právní úpravy bylo v podstatě možné vlastnické právo k jeskyním rozdělit na vlastnictví jeskynního prostoru, které svědčilo vlastníku pozemku nacházejícího se nad jeskyní, příp. nikomu, a na vlastnictví nerostů nacházejících se v jeskyni, které připadlo většinou státu.

Teoreticky lze uvažovat i o dalších koncepcích vlastnictví jeskyní, jež jsou v této práci také nastíněny. Kromě teze, že jeskyně náleží vlastníku pozemku, nad nímž se nachází, nebo že je věcí ničí, lze i nadále teoreticky uvažovat o vlastnictví jeskyně v rukou vlastníka pozemku, na němž se nachází vchod do jeskyně. Otázkou pak může být, na koho by přešlo vlastnické právo k jeskyni, popř. zda by vůbec na někoho přešlo, v případě zničení vchodu do jeskyně např. v důsledku sesuvu půdy. Nabízí se též přístup, který za vlastníka jeskyně označuje vlastníka nerostů, které se v jeskyni nachází; takový přístup však opět vede k vlastnickému právu k jeskyni v rukou státu (vyhrazené nerosty), vlastníka pozemku (nevyhrazené nerosty, které je vlastník pozemku nad jeskyní schopen dobývat) či nikoho (nevyhrazené nerosty, které není vlastník pozemku schopen dobývat). Uvažovat lze i o objeviteli či provozovateli jeskyně jako o jejím vlastníku či o striktním určení vlastnického práva státu ke všem jeskyním, jako je tomu v některých evropských státech (Slovensko, Slovinsko).

Prolínání soukromoprávní a veřejnoprávní úpravy tedy na jedné straně právní úpravě ochrany jeskyní napomohlo, když zákonodárce v ZOPK vymezil jeskyně jako věci ničí a vyloučil je z právního obchodu, ale na straně druhé přineslo nejasnosti v podobě institutu předkupního práva k pozemkům s jeskyněmi souvisejícím. I přes značný posun v právní úpravě zmíněné problematiky lze dle mého názoru v budoucnu stále očekávat právní spory dotýkající se otázky právní povahy jeskyně, protože zde budou i nadále vznikat třecí plochy mezi soukromoprávními a veřejnoprávními subjekty, resp. mezi vlastníky dotčených pozemků a orgány ochrany přírody. Zřejmé rozdíly totiž plynou již ze samotné podstaty těchto systémů, kdy soukromé právo spočívá na zásadě legální licence, zatímco veřejné právo je striktně ovládáno zásadou enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí. Mezi soukromým a veřejným právem je však vždy nutné nalézt proporcionalitu.

Nakládání s jeskyněmi a péče o ně je tedy rozdrobena v řadě právních předpisů různé právní síly. Kromě ZOPK, horního zákona a občanského zákoníku, o kterých lze říci, že tvoří

nejdůležitější základ právní ochrany jeskyní, se této problematiky dotýkají i právní předpisy na ústavní, zákonné i podzákonné rovině. Ústava a LZPS obsahují ustanovení o ochraně přírody jako celku; zde je na místě opět připomenout rozdílný přístup v sousedním Slovensku, které ve své ústavě výslovně jeskyně uvádí.

Na úrovni běžných zákonů se ochrany jeskyní dotýkají i právní předpisy, které s ní na první pohled zdánlivě nesouvisí. Vzhledem k dřívějšímu typickému využití jeskyní jako lidského obydlí je na prvním místě záhodno zmínit zákon o státní památkové péči stanovující mj. pravidla postupu při provádění archeologických prací a pravidla péče o kulturní památky. Úpravu ovlivňují i obecné zákony jako správní řád, podle něhož probíhá správní řízení u správních úřadů. Odpovědnost na úseku ochrany jeskyní a životního prostředí jako celku je dále upravena také v přestupkovém zákoně a ultima ratio také v trestním zákoníku. Jedinečnost a význam jeskyní je zdůrazněn jejich trestněprávní ochranou v tom smyslu, že skutková podstata trestného činu "*Poškození chráněných částí přírody*" spočívá mj. výslovně v poškození jeskyně, k němuž nemusí dojít jen úmyslně, ale i z hrubé nedbalosti.

Jeskyně jako součást přírody a krajiny krajně chrání také obecné zákony práva životního prostředí jako zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, v platném znění, či např. zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě a o změně některých zákonů, v platném znění. Ze složkových zákonů pak hraje významnou roli vodní zákon upravující nakládání s podzemními vodami.

Podzákonná úroveň souvisejících právních předpisů je dosti bohatá zejména v horním právu, kde je tvořena řadou vyhlášek ČBÚ. Z hlediska evidence jeskyní v JESO je pak významná vyhláška, kterou se stanoví obsah a rozsah dokumentace jeskyní, a pokyn náměstka sekce ochrany přírody a krajiny MŽP k vedení JESO. Zajímavé je, že i klíčová instituce pro péči o zpřístupněné jeskyně SJ ČR byla zřízena podzákonným dokumentem, a to opatřením MŽP. Pohyb a činnost osob ve zpřístupněných jeskyních je pak konkrétněji upravena provozními řády vydávanými opět na základě vyhlášky ČBÚ. Při zajišťování ochrany pomocí obecných institutů ZCHÚ pak hrají roli vyhlášky a nařízení AOPK ČR, např. ty, kterými se vyhláší konkrétní ZCHÚ.

Z práce vyplývá, že jeskyně jako takové i jako součást přírody také podléhají unijním sekundárním pramenům práva, které k jejich ochraně vytváří další právní instituty. V mezinárodním měřítku smluvní spolupráci států hodnotím spíše jako slabší, což je však pochopitelně dáno i rozmanitostí přírodního prostředí v jednotlivých státech a na různých

kontinentech. O to více však funguje a je přínosná praktická spolupráce správ jeskyní, jeskyňářů a speleologů, kteří se sdružují v mezinárodních organizacích a společenstvích a vzájemně se navštěvují. Z této spolupráce již léta vychází česká a československá péče o jeskyně jako jedna z nejkvalitnějších, což je zřejmé i ze srovnání související české právní úpravy a právní úpravy jeskyňářské velmoci Slovinska.

Škála pramenů vztahujících se k právní ochraně jeskyní je tedy značně široká a zahrnuje různé ochranné instituty dotýkající se mnoha souvisejících částí práva životního prostředí i dalších odvětví práva. Česká právní úprava (doplněna unijní a mezinárodní regulací) tak poskytuje dostatečnou ochranu zpřístupněným i nezpřístupněným, objeveným i dosud neznámým jeskyním, a to i přes některé dílčí nedostatky, jež jsou v této práci nastíněny.

Na úplný závěr lze shrnout, že jeskyně a jejich ochrana v právním řádu ČR je opravdu bohatým tématem k (nejen) právnímu rozboru. Zejména překryvy právní úpravy i s horním právem či právní úpravou kulturních památek činí toto téma velmi rozmanitým a zajímavým. Za nejzajímavější však považuji již samotné jádro problematiky - vymezení pojmu *jeskyně* i s ohledem na přírodní obory, které na jeskyni nazírají z trochu jiného úhlu pohledu, a určení vlastnického práva k jeskyni či jejím výplním. Toto téma si tedy zcela jistě zaslouží další a podrobnější rozbor.

Použité prameny a literatura

1. Prameny

1.1 Právní předpisy

Evropská úmluva o krajině (ETS č. 176)

Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva (Ramsarská úmluva, č. 396/1990 Sb.)

Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin (CITES, č. 572/1992 Sb.)

Směrnice 2009/147/EHS, o ochraně volně žijících ptáků

Směrnice 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

Cave conservation act (No. 801-07/94-4/6) [online]. [cit. 2016-06-03]. Dostupné z: <http://www.arso.gov.si/en/nature/reports%20and%20publications/ZVPJ_angl_Cave%20conservation%20act.pdf>

Zakon o varstvu podzemnih jam (Uradni list RS, št. 2/04, 61/06 – ZDru-1 in 46/14 – ZON-C) [online]. [cit. 2016-06-03]. Dostupné z <<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2068#>>

Zákon Slovenskej národnej rady č. 1/1955 Zb., o štátnej ochrane prírody

Zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 250/2000 Sb., o územních pravidlech územních rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 330/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 340/2015 Sb., o registru smluv, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 49/1997 Sb., o civilním letectví, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění platném do 31. 5. 1993

Zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 62/1988 Sb., o geologických pracích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 71/1994 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 89/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Nariadení Správy Chráněné krajinné oblasti České Středohoří č. 1/2007 o zřízení Přírodní památky Loupežnická jeskyně a o stanovení jejích bližších ochranných podmínek, ve znění pozdějších předpisů

Nariadení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě, ve znění pozdějších předpisů

Nariadení vlády č. 318/2013 Sb., o stanovení národního seznamu evropsky významných lokalit, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 22/95 Správy Národního parku Podyjí, kterou se vydává Návštěvní řád Národního parku Podyjí, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 667/2004 Sb., kterou se stanoví obsah a rozsah dokumentace jeskyní

Vyhláška Českého báňského úřadu č. 15/1995 Sb., o oprávnění k hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem, jakož i k projektování objektů a zařízení, které jsou součástí těchto činností, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Českého báňského úřadu č. 298/2005 Sb., o požadavcích na odbornou kvalifikaci a odbornou způsobilost při hornické činnosti nebo činnosti prováděné hornickým způsobem a o změně některých právních předpisů, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Českého báňského úřadu ze dne 7. února 1996 č. 55/1996 Sb., o požadavcích k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu při činnosti prováděné hornickým způsobem v podzemí, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Českého báňského úřadu ze dne 7. února 1996 č. 55/1996 Sb., o požadavcích k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu při činnosti prováděné hornickým způsobem v podzemí, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Ministerstva životního prostředí, kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 395/2002 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 64/2011 o plánech péče, podkladech k vyhlášení, evidenci a označování chráněných území

Vyhláška Správy Chráněné krajinné oblasti České středohoří č. 2/2001 o zřízení přírodní památky "Loupežnická jeskyně"

Výnos ministerstva kultury České socialistické republiky ze dne 19. března 1976 č.j. 6.883/76, o zřízení chráněné krajinné oblasti "České středohoří", rozprostírající se v Severočeském kraji na území okresů Česká Lípa, Děčín, Ústí nad Labem, Litoměřice, Louny, Teplice, Most

Opatření č. 1/06 Ministerstva životního prostředí o zřízení státní příspěvkové organizace Správa jeskyní České republiky

Opatření č. 6/10 Ministerstva životního prostředí o vydání úplného znění zřizovací listiny státní příspěvkové organizace Správa jeskyní České republiky

Pokyn č. ZP03/2009 k vedení Jednotné evidence speleologických objektů (JESO)

Pokyn náměstka ministra a ředitele sekce 600 Ministerstva životního prostředí č. ZP10/2009 k používání "Osnovy plánů péče o národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památky, přírodní památky a jejich ochranná pásma" při zpracování plánů péče o tato zvláště chráněná území, ve znění pozdějších předpisů

Směrnice MŽP č. ZP16/2015 o poskytování finančních prostředků ze Státního fondu životního prostředí České republiky prostřednictvím Národního programu Životní prostředí

Jednací řád Rady Státního fondu životního prostředí České republiky č. ZP25/2014

1.2 Judikatura

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 10. 1995, sp. zn. 3 Cdo 317/93, část občanskoprávní a obchodní. [systém ASPI]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2017-01-23] ASPI ID: JUD5859CZ. Dostupné v systému ASPI.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2003, sp. zn. 22 Cdo 1181/2002, část občanskoprávní a obchodní [online]. [cit. 19. 3. 2016] Dostupné z <http://www.nsoud.cz/>

Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 24/04, vyhlášený ve Sbírce zákonů pod č. 327/2005 Sb. [online]. [cit. 19. 3. 2016] Dostupné z <http://www.nalus.usoud.cz/>

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2007, sp. zn. 28 Cdo 1080/2005, část občanskoprávní a obchodní [online]. [cit. 2017-01-23] Dostupné z <http://www.nsoud.cz/>

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 1000/2010, část občanskoprávní a obchodní [online]. [cit. 6. 3. 2016] Dostupné z <http://www.nsoud.cz/>

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 10. 2015, sp. zn. IV. ÚS 3572/14 [online]. [cit. 25. 2. 2016] Dostupné z <http://www.nsoud.cz/>

2. Literatura

2.1 Učebnice, monografie, komentáře, příspěvky ve sbornících, časopisy

ABSOLON, K.: *Metodika sběru dat pro monitoring v chráněných územích*, 1. vydání, Praha: Český ústav ochrany přírody, 1994, 70 str.

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR: *Ochrana přírody: časopis státní ochrany přírody. 2010, Roč. 65, č. 1 – 6*, 1. vydání, Praha: Environs, 2010. ISSN 1210-258X

BÍLKOVÁ, D.: *Návštěvnost jeskyní SJ ČR v letech 2006 - 2015*. In: SPRÁVA JESKYNÍ ČESKÉ REPUBLIKY: *Zpřístupněné jeskyně 2015. Ročenka Správy jeskyní České republiky*, 1. vydání, Blansko: Reprocentrum, a. s., 2016, str. 86. ISBN 978-80-87309-40-7

Československý kras. Ročník 40. 1. vydání, Praha: Academia, 1989, 169 str.

DAMOHORSKÝ, M.: *Koncepční nástroje ochrany životního prostředí v českém právu*. In: ANDRLOVÁ, L., DROBNÍK, J., SOBOTKA, M., DAMOHORSKÝ, M., STEJSKAL, V.: *Koncepční nástroje ochrany životního prostředí z pohledu práva: sborník z konference: mezinárodní česko-polsko-slovenská konference konaná na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze ve dnech 24. až 26. října 2002 v Praze*, 1. vydání, Praha: Ediční středisko PF UK, 2003, 206 str. ISBN 80-85889-47-1

DAMOHORSKÝ, M.: *Vlastnické právo a ochrana životního prostředí*. In: *Pocita Martě Knappové k 80. narozeninám. Uspořádali Jan Dvořák, Milan Kindl*. 1. vydání, Praha: ASPI, 2005, str. 31 - 38. ISBN 80-7357-133-1

DAMOHORSKÝ, M., a kol.: *Právo životního prostředí*, 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2010, 630 str. ISBN 978-80-7400-338-7

DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 3. Díl třetí: Věcná práva*, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, 225 str. ISBN 978-80-7478-935-9

HROMAS, J. (ed.) a kol.: *Jeskyně*. In: MACKOVČIN, P. a SEDLÁČEK, M. (eds.): *Chráněná území ČR, svazek XIV*, 1. vydání, Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, 2009, 608 str. ISBN 978-80-87051-17-7

CHVÁTAL, P., KINSKÝ, J.: *Popis trasy exkurze 18. 5. 1996*. In: *Pseudokrasové jevy v neovulkanitech České republiky. Sborník příspěvků ze semináře, pořádaného při příležitosti 20. výročí vyhlášení chráněné krajinné oblasti České středohoří. Sestavili Luboš Stárka a Daniela Bílková*, 1. vydání, Praha: Správa chráněných krajinných oblastí ČR: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR: Česká speleologická společnost, 1996, str. 35 - 39

CHVÁTAL, P.: *Pseudokrasové jevy v pískovcích v severních Čechách*. In: *Pseudokrasové jevy v horninách České křídové pánve. Sborník příspěvků ze semináře. Sestavili Luboš Stárka a Daniela Bílková*, 1. vydání, Praha: Správa chráněných krajinných oblastí ČR: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR: Česká speleologická společnost, 1996, str. 17 - 23

CHVÁTAL, P.: *Stav evidence pseudokrasových jevů v neovulkanitech v severních Čechách*. In: *Pseudokrasové jevy v neovulkanitech České republiky. Sborník příspěvků ze semináře, pořádaného při příležitosti 20. výročí vyhlášení chráněné krajinné oblasti České středohoří. Sestavili Luboš Stárka a Daniela Bílková*, 1. vydání, Praha: Správa chráněných krajinných

oblastí ČR: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR: Česká speleologická společnost, 1996, str. 20 - 24

JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*, 3. vydání, Praha: Leges, 2013, 968 str. ISBN 978-80-8757-664-9

KETTNER, R.: *Všeobecná geologie. Část 3, Vnější síly geologické, povrch zemský*, 1. vydání, Praha: Melantrich, 1948, 764 str.

KINDL, M.: *Jeskyně a stavby v nich z hlediska práva soukromého*. In: DAMOHORSKÝ, M.: *Pocta Doc. JUDr. Jaroslavu Drobníkovi, CSc. k jeho 70. narozeninám*. 1. vydání, Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2007, str. 71 - 75. ISBN 978-80-85889-85-7

KOCOUREK, T.: *Omezení vlastnického práva k pozemkům*, 1. vydání, Praha: Leges, 2012, 278 str.. ISBN 978-80-87576-10-6

KOSTRHUN, P. a OLIVA, M.: *K. Absolon - Fotografie z evropských jeskyní a krasů*, 1. vydání, Brno: Moravské zemské muzeum, 2010, 67 str. ISBN 978-80-7028-364-6

KRČMÁŘ, J.: *Právo občanské. Práva věcná*, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2014, 403 str. ISBN 978-80-7478-411-8

KUČERA, B., HROMAS, J., SKŘIVÁNEK, F.: *Jeskyně a propasti v Československu*, 1. vydání, Praha: Academia, 1981, 252 str.

LAHODA, L.: *Tajnostmi podzemí: po stopách legend a příběhů z temnot, podzemím českých zemí, od hradních sklepů až k podzemním továrnám*. 1. vydání, Praha: Lubor Kasal nakladatelství, 2004, 166 str. ISBN 80-903465-2-9

MATOUŠEK, V., DUFKOVÁ, M.: *Jeskyně a lidé*, 1. vydání, Praha: NLN, s. r. o., 1998, 164 str. ISBN 80-7106-307-X

MIKO, L., BOROVIČKOVÁ, H.: *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, 526 str. ISBN 978-80-7179-585-8

NOVOTNÝ, F., a kol.: *Trestní zákoník 2010: stav k 1. 4. 2010: komentář, judikatura, důvodová zpráva*. 1. vydání, Praha: Eurounion, 2010, 838 str. ISBN 978-80-7317-084-4

PANOŠ, V.: *Karsologická a speleologická terminologie*, 1. vydání, Žilina: Vydavateľstvo Knižné centrum, 2001, 352 str. ISBN 80-8064-115-3

PIVNIČKA, K., HABĚTÍN, V., PIVNIČKOVÁ, M.: *Ochrana přírody*. 1. vydání, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 264 str.

POKORNÝ, R., HOLEC, M.: *Jeskyně Ústeckého kraje. Nekrasové podzemní objekty ve třetihorních vulkanitech, jejich původ, charakteristiky a biota*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství XYZ, s. r. o., 2009, 276 str. ISBN 978-80-7388-287-7

PRCHALOVÁ, Jana: *Zákon o ochraně přírody a krajiny a NATURA 2000*, 2. vydání, Praha: Linde Praha, 2010, 431 str. ISBN 978-80-7201-806-2

REJZEK, J.: *Český etymologický slovník*, 1. vydání, Voznice: LEDA, spol. s r. o., 2001, 752 str. ISBN 80-85927-85-3

SEDLÁČEK, J. *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 299 str. ISBN 978-80-7357-758-2

SEDLÁČEK, J. *Vlastnické právo*, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 79 str. ISBN 978-80-7357-754-4

SMOLOVÁ, I., VÍTEK, J.: *Základy geomorfologie. Vybrané tvary reliéfu*, 1. vydání, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, 189 str. ISBN 978-80-244-1749-3

SPRÁVA JESKYNÍ ČESKÉ REPUBLIKY: *Zpřístupněné jeskyně 2015. Ročenka Správy jeskyní České republiky*, 1. vydání, Blansko, 2016: Reprocentrum, a. s., 159 str. ISBN 978-80-87309-40-7

ŠTOS, O.: *Hledáme dno světa*. 1. vydání, Praha: Plot, 2010, 190 str. ISBN 978-80-7428-053-5

WREDE, V.: *Fremde Welten unter unseren Füßen. Was sind Höhlen?* In: ROSENDAHL, W., KRAUSE, E. B.: *Im Reich der Dunkelheit-Höhlen und Höhlenforschung in Deutschland*, Edition Archaea, 1996, 159 str.

ZAJÍČEK, P., HROMAS, J., a kol.: *Zpřístupněné jeskyně České republiky*, 1. vydání, Průhonice: Správa jeskyní České republiky, 2013, 207 str. ISBN 978-80-87309-19-3

ZAJÍČEK, P.: *Jeskyně České republiky na historických mapách*, 1. vydání, Praha: Academia, 2016, 187 str. ISBN 978-80-200-2561-6

ZAJÍČEK, P.: *Moravský kras: tajemné podzemí České republiky*. 1. vydání, Praha: KANT, 2007, 101 str. ISBN 978-80-86970-41-7

2.2 Časopisecké články

ČUK, A.: *Development of the underground railway system on the example of Postojnska Jama*. In: *Acta Carsologica*, 32/1, 2003, str. 225 - 242

DOBEŠ, P.: *Předmět nájmu bytů a nebytových prostor*. In: *Právní rádce 19.12./2008* [online]. 2008 [cit. 2017-01-23]. Dostupné z: <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-31790240-predmet-najmu-bytu-a-nebytovych-prostor>>

HROMAS, J.: *Deset let Správy jeskyní České republiky*. In: AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY: *Ochrana přírody: časopis státní ochrany přírody* [online]. 2016 [cit. 2016-11-30]. Dostupné z: <<http://www.casopis.ochranaprirody.cz/z-nasi-prirody/deset-let-spravy-jeskyni-ceske-republiky/>>

KINDL, M.: *Jeskyně, rybníky a jiné problémy moderní právní úpravy*. In: ÚSTAV STÁTU A PRÁVA (AKADEMIE VĚD ČR): *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2009 č. 10, 1. vydání, Praha: Akademie věd ČR, 2009, str. 1118 - 1127

MADER, B.: *Observations on historical terminology: Grotte and Höhle in German texts*. In: *Acta Carsologica*, 32/2, 2003, str. 83 - 90

MILKA, D.: *6. kongres Mezinárodní asociace zpřístupněných jeskyní*. In: *Ochrana přírody* [online]. 2011, č. 3 [cit. 2016-11-30]. Dostupné z: <<http://www.casopis.ochranaprirody.cz/zpravy-recenze/6-kongres-mezinarodni-asociace-zpristupnenych-jeskyni/>>

SHAW, T. R., ČUK, A.: *The underground post offices in Postojnska jama, Slovenia, 1899 - 1945*. In: *Acta Carsologica*, 32/1, 2003, str. 205 - 224

ŠIMEČKOVÁ, B.: *Provoz a ochrana zpřístupněných jeskyní v SRN*. In: *Ochrana přírody* [online]. 2010, č. 5 [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <<http://www.casopis.ochranaprirody.cz/mezinarodni-ochrana-prirody/provoz-a-ochrana-zpristupnenych-jeskyni-v-srn/>>

3. Elektronické prameny

3.1 Internetové stránky

www.caves.cz

<http://drusop.nature.cz>

www.i-s-c-a.com

<http://jeso.nature.cz>

<http://www.katasterjam.si>

www.mzp.cz

www.ochranaprirody.cz

<http://portal.nature.cz>

3.2 Ostatní elektronické prameny

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY: *Biomonitoring* [online]. 2007 [cit. 2016-11-14]. Dostupné z: <<http://www.biomonitoring.cz/>>

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY: *Červené seznamy (zkrácený výpis)* [online]. 2016 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://portal.nature.cz/redlist/v_cis_redlist.php?akce=seznam&opener=&vztazne_id=0>

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY: *Digitální registr Ústředního seznamu ochrany přírody* [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <<http://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/zchru/index.php?frame>>

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY: *Dokumentace přírody a krajiny* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <<http://ustecko.ochranaprirody.cz/cinnost-pracoviste/dokumentace-prirody-a-krajiny/>>

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY: *Jeskyně nepřístupné veřejnosti* [online]. 2007 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <<http://www.biomonitoring.cz/biotopy.php?stanovisteID=45&biotopID=106>>

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY: *O Agentuře ochrany přírody a krajiny ČR* [online]. 2016 [cit. 2016-02-21]. Dostupné z: <<http://www.ochranaprirody.cz/o-aopk-cr/>>

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY: *Obecná ochrana přírody a krajiny. Neživá příroda* [online]. 2016 [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: <<http://www.ochranaprirody.cz/obecna-ochrana-prirody-a-krajiny/neziva-priroda/>>

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY: *Plány péče* [online]. [cit. 2016-11-30]. Dostupné z: <<http://www.ochranaprirody.cz/uzemni-ochrana/planovani-pece/>>

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY: *Ramsarská úmluva* [online]. 2016 [cit. 2016-12-09]. Dostupné z: <<http://www.ochranaprirody.cz/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-umluvy/ramsarska-umluva/>>

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY: *Zřizovací listiny CHKO* [online]. [cit. 2016-11-30]. Dostupné z: <<http://www.ochranaprirody.cz/statni-sprava/pravni-predpisy/zrizovaci-listiny-chko/>>

ČESKÁ SPELEOLOGICKÁ SPOLEČNOST: *Kdo jsme a co je naším posláním* [online]. [cit. 2016-11-14]. Dostupné z: <<http://www.speleo.cz/>>

ČESKÁ SPELEOLOGICKÁ SPOLEČNOST: *Tisková zpráva k hloubkovému průzkumu Hranické propasti a dosažení nové maximální hloubky -404m* [online]. 2016 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: <<http://www.hranickapropast.cz/>>

DUCKECK, J.: *Closed caves* [online]. 2015 [cit. 2016-10-30]. Dostupné z <<http://www.showcaves.com/english/si/region/Closed.html>>

ENVIRONMENTAL AGENCY OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA: *Table NV4-2: Valuable natural features - caves according to access regime*. In: *The Register of valuable natural features* [online]. 2011 [cit. 2016-11-04]. Dostupné z: <http://kazalci.arso.gov.si/xml_table?data=graph_table&graph_id=16186&ind_id=752&lang_id=94>

ENVIRONMENTAL AGENCY OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA: *The environment is a part of us. We are a part of the environment.* [online]. 2006 [cit. 2016-10-13]. Dostupné z: <http://www.arso.gov.si/en/about%20the%20agency/ARSO_publikacija_ang.pdf>

HAVRÁNEK, J.: *Mezinárodně významné mokřady u nás* [online]. 2005 [cit. 2016-11-30]. Dostupné z: <<http://www.priroda.cz/clanky.php?detail=295>>

HROMAS, J.: *Ochrana jeskyní a krasových útvarů v České republice* [online]. [cit. 2016-11-30]. Dostupné z: <<http://www.caves.cz/cz/sprava/pece-o-jeskyne/ochrana-jeskyni/>>

INTERNATIONAL SHOW CAVES ASSOCIATION: *List of members* [online]. 2016 [cit. 2016-02-21]. Dostupné z: <<http://www.i-s-c-a.com/list-of-members>>

KLEPÁČ, V.: *Podzemní Punkva byla přiřazena k mezinárodně chráněným mokřadům.* In: *Ekolist* [online]. 2005 [cit. 2016-11-7]. Dostupné z: <<http://www.agronavigator.cz/service.asp?act=print&val=32940>>

KLOČKOVÁ, L.: *165 let Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2014 [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>>

LOVĚTÍNSKÝ, V., MYLKOVÁ, P.: *Fungování příspěvkových organizací v České republice a vybraných zemích Evropy* [online]. 2011 [cit. 2016-10-21]. Dostupné z: <http://www.avpo.cz/wp-content/uploads/2014/01/prispevkove_organizace_v_CR_a_EU.pdf>

LUX, J., VLČKOVÁ, V.: *Digitální registr Ústředního seznamu ochrany přírody: Uživatelská příručka. Ochrana přírody. 62, Příloha III/2007* [online]. 2007 [cit. 2016-11-14]. Dostupné z: <http://portal.nature.cz/publik_syst/x_isop_sluzby.php?akce=view&id=63>

MIHEVC, A.: *Postojnska jama - use and protection of the cave.* In: KARST RESEARCH INSTITUTE ZRC SAZU: *Pressures and protection of the underground karst - cases from Slovenia and Croatia* [online]. 2011 [cit. 2016-11-30]. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=UHQ16wtGUYcC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČESKÉ REPUBLIKY: *Metodika vyhlášení přírodních rezervací a přírodních památek ZP20/2012* [online]. 2012 [cit. 2016-03-18].

Dostupné

z: <[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vyhlasovani_prirodnich_rezervaci_metodika/\\$FILE/OZCHP-Metodika_vyhlasovani_%20PR_a_PP-20111222.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vyhlasovani_prirodnich_rezervaci_metodika/$FILE/OZCHP-Metodika_vyhlasovani_%20PR_a_PP-20111222.pdf)>

MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO IN SOCIALNE ZADEVE: *Komisija Vlade RS za reševanje vprašanj prikritih grobišč* [online]. 2016 [cit. 2016-10-30]. Dostupné z: <http://web.archive.org/web/20081012082040/www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/vojni_invalidi_veterani_in_zrtve_vojnega_nasilja/vojna_grobisca/komisija_vlade_rs_za_resevanje_vprasanj_prikritih_grobisc/>

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. *Metainformační systém. Centrální část*. [online]. 2014 [cit. 2016-03-06]. Dostupné

z: <http://iispp.npu.cz/mis_public/publicDocumentDetail.htm?id=361594>

NEJEDLÝ, V.: *Historie Národního památkového ústavu* [online]. [cit. 2016-10-16]. Dostupné z: <<https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece/npu-jako-instituce/historie-npu>>

NOVOTNÝ, J.: *Historie domu č. p. 205 v Tisé* [online]. 2011 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <<http://cs.euroclimbing.com/?p=15231>>

SEŽANA CAVING CLUB: *Vilenica cave* [online]. [cit. 2016-10-30]. Dostupné z <<http://www.vilenica.com/index.php/english>>

SKET, B.: *Subterranean biodiversity* [online]. 2007 [cit. 2016-11-05]. Dostupné z: <http://kazalci.arso.gov.si/?data=indicator&ind_id=126&lang_id=94>

SLOVENIAN TOURIST BOARD: *The cave Aragonitna Ravenska jama* [online]. 2016 [cit. 2016-10-30]. Dostupné z: <http://www.slovenia.info/en/Biseri-narave/Aragonitna-Ravenska-jama.htm?naravne_znamenitosti_jame=3665&lng=2&redirected=1>

SPRÁVA JESKYNÍ ČESKÉ REPUBLIKY: *Chýnovská jeskyně*. [online] 2016 [cit. 2016-10-09]. Dostupné z: <<http://www.caves.cz/cz/jeskyne/chynovska-jeskyne/o-jeskynich/charakteristika/>>

SPRÁVA JESKYNÍ ČESKÉ REPUBLIKY: *Chýnovská jeskyně*. [online] 2016 [cit. 2016-10-09]. Dostupné z: <<http://www.caves.cz/cz/jeskyne/chynovska-jeskyne/o-jeskynich/historie/>>

SPRÁVA JESKYNÍ ČESKÉ REPUBLIKY: *O nás. Povinné informace* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <<http://www.caves.cz/cz/sprava/o-nas/povinne-informace/>>

SPRÁVA JESKYNÍ ČESKÉ REPUBLIKY: *Objevování, zpřístupňování Chýnovské jeskyně* [online]. [cit. 2016-10-21]. Dostupné z: <<http://www.caves.cz/cz/jeskyne/chynovska-jeskyne/o-jeskynich/historie/>>

SPRÁVA JESKYNÍ ČESKÉ REPUBLIKY: *Základní pravidla pro zapisování názvů jeskyní do seznamu jeskyní (JESO)* [online], 2007 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z <http://www.caves.cz/editor_files/File/Pruhonice/dokumenty/Nazvy_jeskyni_zapis_070711.pdf>

SPRÁVA SLOVENSKÝCH JASKÝŇ: *Správa slovenských jaskýň* [online]. 2013 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z <<http://www.ssj.sk/sk/sprava-slovenskych-jaskyn>>

TÉGL, P.: Některé aktuální výkladové problémy úpravy nemovitých věcí v NOZ - I. In: *Právní prostor* [online]. 2015 [cit. 2016-11-30]. Dostupné z: <<http://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/nektere-aktualni-vykladove-problemy-upravy-nemovitych-veci-v-noz-i>>

TURK, I., MEŽAN, U.: *Valuable natural features* [online]. [cit. 2016-10-13]. Dostupné z: <http://kazalci.arso.gov.si/?data=indicator&ind_id=202&lang_id=94>

UHLÍKOVÁ, K.: *MAXIMOVIČ, Rudolf*, In: *Bibliografický slovník památkové péče* [online]. 2013 [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: <<http://ftp.npu.cz/biograficky-slovník-pamatkaru-I/maximovic-rudolf/>>

UNION INTERNATIONALE DE SPÉLÉOLOGIE: *UIS Annual Fees* [online]. 2016 [cit. 2016-12-09]. Dostupné z: <http://www.uis-speleo.org/index.php?option=com_content&view=article&id=67&Itemid=383>

ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY: *Československý národní výbor a prozatímní státní zřízení ČSR v emigraci* [online]. [cit. 2016-10-16]. Dostupné z <<https://www.vlada.cz/assets/Ceskoslovensky-narodni-vybor-a-prozatimni-stani-zrizeni-CSR-v-emigraci.pdf>>

ÚSTAV STÁTU A PRÁVA AV ČR: Aktuálně: Pozitivní trend započatý nálezem I. ÚS 59/14 potvrzen (případ Zdíkovsko) [online]. 2015 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <<http://www.ilaw.cas.cz/env/index.php?page=442>>

ZUPAN HAJNA, N.: *Slovenian caves and their telliness* [online]. [cit. 2016-10-13]. Dostupné z: <<http://www.slovenia.si/visit/trails/slovenian-caves-and-their-telliness/>>

4. Ostatní

DAMOHORSKÝ, Milan: *Právo životního prostředí I.* (přednáška) Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 7. 4. 2015

DAMOHORSKÝ, Milan: *Právo životního prostředí I.* (přednáška) Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 24. 2. 2015

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestnímu zákoníku

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů

Důvodová zpráva k zákonu č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2004, kterým se mění zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 219/2000 Sb., o majetku české republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů

Plán péče o přírodní památku Loupežnická jeskyně pro období 2012 - 2022

Seznam zkratk

AOPK ČR	Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky
ČBÚ	Český báňský úřad
ČIŽP	Česká inspekce životního prostředí
DRÚSOP	Digitální registr Ústředního systému ochrany přírody
EVL	evropsky významná lokalita
CHKO	chráněné krajinné území
ISOP	Informační systém ochrany přírody
MTZ MŽP	Materiálně technická základna Ministerstva životního prostředí České republiky
MŽP ČR	Ministerstvo životního prostředí České republiky
NP	národní park
NPP	národní přírodní památka
NPR	národní přírodní rezervace
PP	přírodní památka
PR	přírodní rezervace
SFŽP	Státní fond životního prostředí České republiky
SJ ČR	Správa jeskyní České republiky
SNR	Slovenská národní rada
ÚSOP	Ústřední systém ochrany přírody
ZCHÚ	zvláště chráněné území
ZOPK	zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů
ZŽP	zákon o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Obrazová příloha - biomonitoring v Loupežnické jeskyni u Ústí nad Labem, 19. 2. 2016

Příloha č. 2 - Obrazová příloha - stavby v souvislosti s jeskyněmi

Příloha č. 3 - Obrazová příloha - výplně krasových a nekrasových jeskyní

Příloha č. 4 - Opatření Ministerstva životního prostředí č. 6/10 o vydání úplného znění zřizovací listiny státní příspěvkové organizace Správa jeskyní České republiky

Příloha č. 5 - Nařízení Správy Chráněné krajinné oblasti České středohoří č. 1/2007 o zřízení Přírodní památky Loupežnická jeskyně a o stanovení jejích bližších ochranných podmínek

Příloha č. 6 - Rozhodnutí o povolení výjimky ze zákazu měnit dochovaný stav jeskyně (anonymizovaná podoba)

Příloha č. 1 - Obrazová příloha - biomonitoring v Loupežnické jeskyni u Ústí nad Labem, 19. 2. 2016

Označení Přírodní památky Loupežnická jeskyně

Vstup do Loupežnické jeskyně, zajištěný kovovou mříží

Přírodní památka Loupežnická jeskyně

V chráněném území se nachází největší jeskyně v neovulkanitech v České republice. Výměra: 13,1 ha, nadm. výška: 225 - 312 m. Ochrana vyhlášena dne 22.10.2001.

Patří k největším puklinovým jeskyním v ČR. Nalézá se na severním svahu Zámeckého vrchu. Vznikla rozšiřováním puklin ve znělci (fonolitu) během čtvrtohor. Celková délka chodeb je asi 130 m; od vchodu klesá asi o 36 m., šířka chodeb od 20-40 cm do dvou metrů. Největší výška je 7-8 metrů. Jeskyně je evidovaným a sledovaným zimovištěm netopýrů a vrápenců.

Veškeré výzkumné práce povoluje a souhlasí k činnostem v chráněném území vydává výhradně Správa CHKO České středohoří v Litoměřicích, Michalská 260/14, a to na podkladě písemných žádostí. Nedodržení zákonných ustanovení se postihuje pokutou do výše 50 000,- Kč pro fyzické osoby. Právníkům osobám a fyzickým osobám při výkonu podnikatelské činnosti lze uložit pokutu až do výše 1 000 000,- Kč (§§ 87, 88 zák. 114/92 Sb.). Ochranné pásmo chráněného území: 50 metrů vně hranice CHÚ (§ 37 zák. 114/92 Sb.).

Nature monument Loupežnická jeskyně (Robbers' cave).

Established in 2001. Area: 13,1 hectares. Subject of preservation is a crack cave in the north slope of Zámecký vrch (312 m). It is probably the largest cave in the neovolcans in Czech Republic. It was created by dilative cracks in the fonolite massive through the Quaternary. The main drift is about 90 metres long, in the narrowest point about 20-40 cm, in the widest about 2 meters. The biggest height is 7-8 meters. Total length of drifts is 130 meters. The cave starts to decline right from the beginning and its bottom is 36 meters under the cave's entrance. It is known place for dormancy of bats and leaf-nosed bats.

Naturdenkmal Loupežnická jeskyně (Räuberhöhle).

Errichtet im Jahre 2001. Fläche: 13,1 ha. Zum Mittelpunkt des Schutzes steht die Klufthöhle im nördlichen Abhang des Zámecký Hügels (312 m). Es geht wahrscheinlich um die grösste Höhle in Neovulkaniten der Tschechischen Republik. Sie entstand durch Erweiterung der Spalten im Phonolitmassiv während der Quartärsperiode. Die Hauptstrecke ist etwa 90 m lang, die Breite bewegt sich von ca. 20-40 cm bis 2 m; Maximalhöhe ist 7-8 m. Die Gesamtlänge der Strecken erreicht 130 m. Die Höhle vom Eingang ständig sinkt und deren Sohle ist 36 m unter dem Niveau der Eingangsöffnung. Die Höhle ist als Überwinterungsort der Flattertiere und der Spezies *Rhinolophus hipposideros* nachgewiesen und beobachtet.

Informační tabule na kraji lesa, kde se nachází Loupežnická jeskyně

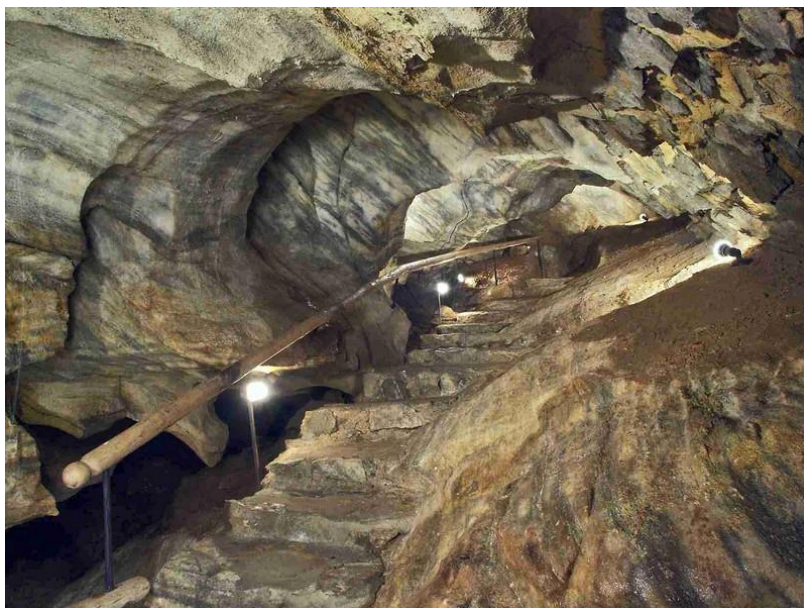
Zimující vrápenec

Zimující vrápenec v horní části jeskyně

Zdroj: vlastní

Příloha č. 2 - Obrazová příloha - stavby v souvislosti s jeskyněmi

Chodba Slavníkova v Chýnovské jeskyni

Zdroj: SPRÁVA CHÝNOVSKÝCH JESKYNÍ: 7435_Chodba_Slavnikova.jpg [online].
[cit. 2017-01-19]. Dostupné

z: <http://www.cittadella.cz/europarc/fg_one.php?gid=170&site=NPP_chynovska_jeskyne_cz&site=NPP_chynovska_jeskyne_cz&id=7435&p=index>

Prostor Křtitelnice, Zbrašovské aragonitové jeskyňe

Zdroj: ZAJÍČEK, P.: 7838_Křtitelnice_lavka_Zajicek.jpg [online]. [cit. 2017-01-19].
Dostupné

z: <http://www.cittadella.cz/europarc/fg_one.php?gid=246&site=NPP_zbrasovske_aragonitove_jeskyne_cz&site=NPP_zbrasovske_aragonitove_jeskyne_cz&id=7838&p=index>

Expozice v jeskyni Balcarka

Zdroj: SPRÁVA JESKYNÍ MORAVSKÉHO KRASU: *create_photo.php* [online]. [cit. 2017-01-19]. Dostupné z: http://www.cavemk.cz/create_photo.php?photo_id=125&type=big&lang=1

Přístaviště u Punkevních jeskyní

Zdroj: ŠRUBAŘOVÁ, L.: *01zoom.jpg* [online]. [cit. 2017-01-19]. Dostupné z: <http://zajimavosti.infocesco.cz/Images/clanek/jeskyne/12507/01zoom.jpg>

Příloha č. 3 - Obrazová příloha - výplně krasových a nekrasových jeskyní

Síň U Varhan, Koněpruské jeskyně

Zdroj: vlastní

Pohled z útrob Loupežnické jeskyně u Ústí nad Labem k jejímu vstupu s nahromaděnými povrchovými organickými sedimenty

Zdroj: vlastní

Příloha č. 4 - Opatření Ministerstva životního prostředí č. 6/10 o vydání úplného znění zřizovací listiny státní příspěvkové organizace Správa jeskyní České republiky

6/10

Opatření

Ministerstva životního prostředí

o vydání úplného znění zřizovací listiny státní příspěvkové organizace Správa jeskyní České republiky

V Praze dne 13. října 2010, Č. j.: 2986/M/10, 56006/ENV/10

Ministerstvo životního prostředí ve funkci zřizovatele, v souladu s ustanoveními zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů,
vydává

s účinností od 13. října 2010 úplné znění zřizovací listiny státní příspěvkové organizace Správa jeskyní České republiky ve znění opatření č. 1/06, 2/06, 1/07, 5/10. Úplné znění zní takto:

„Ministerstvo životního prostředí ve funkci zřizovatele, na základě oprávnění daného § 79 odstavce 3 písmeno w) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění

zřizuje

s účinností od 1. dubna 2006 organizaci, jejíž název, sídlo, právní formu, účel, hlavní činnost a další náležitosti určuje tato zřizovací listina takto:

1. Název: Správa jeskyní České republiky

2. Sídlo: Průhonice, Květnové náměstí 3, PSČ 252 43

3. Právní forma: státní příspěvková organizace

4. Účel Správy jeskyní České republiky je zajišťování ochrany, péče a provozu zpřístupněných jeskyní České republiky a s nimi bezprostředně souvisejících podzemních prostor a zpřístupňování, ochrana a péče o podzemní prostory, pokud v nich budou prováděny činnosti na základě rozhodnutí místně a věcně příslušného orgánu ochrany přírody nebo budou využívány k účelům podléhajícím doзору státní báňské správy (dále jen „zpřístupněné jeskyně“);

5. Hlavní činností Správy jeskyní České republiky je:

5.1 ochrana, zajišťování provozu a péče o zpřístupněné jeskyně podle seznamu uvedeného v příloze tohoto opatření;

5.2 zajišťování průvodcovských služeb výhradně vlastními zaměstnanci ve zpřístupněných jeskyních;

5.3 zajišťování bezpečnosti ve zpřístupněných jeskyních včetně bezpečnosti práce a bezpečnosti návštěvníků;

5.4 provozování vodní dopravy^[1] na řece Punkvě;

5.5 zajišťování a provádění průzkumu, výzkumu, monitoringu a dokumentace zpřístupněných jeskyní;

5.6 provádění průzkumu, výzkumu, monitoringu a dokumentace ostatních jeskyní;

5.7 zajišťování a realizace opatření podle schválených plánů péče ve zpřístupněných jeskyních, v přilehlých areálech a na základě požadavků orgánů ochrany přírody i v ostatních jeskyních;

5.8 spolupráce s orgány a organizacemi ochrany přírody, koordinace odborné činnosti a výměny zkušeností při ochraně, výzkumu a péči o jeskyně a při provozu zpřístupněných jeskyní; účast a působení v profesních sdruženích, včetně mezinárodních;

5.9 správa ostatních jeskyní a s nimi souvisejících objektů, podzemních prostor a geologických objektů, významných z hlediska vědy, ochrany přírody nebo osvěty, na základě předchozího souhlasu zřizovatele; zajišťování a provádění péče o ně.[2]

6. Jiná činnost související s provozem zpřístupněných jeskyní je:

6.1 provozování informačních, prezentačních a výchovných středisek a zařízení souvisejících s hlavní činností a ochranou přírody;

6.2 poskytování služeb veřejnosti souvisejících s hlavní činností, včetně poskytování tematických průvodcovských

služeb a dalších prací a služeb v souladu s požadavky orgánů ochrany přírody;

6.3 organizování odborných konferencí, symposií, seminářů, dalších kulturních a vzdělávacích programů vztahujících se k hlavní činnosti a k ochraně přírody;

6.4 zajišťování pořádkové a informační služby v souvislosti s hlavní činností,

6.5 placená reklamní činnost související s hlavní činností;

6.6 výroba, prodej, vydávání a veřejné šíření publikací, tiskovin, audio a videonahrávek a jiných medií a upomínkových a podobných předmětů souvisejících s hlavní činností, příprava a prodej občerstvení;

6.7 pronájem dočasně nevyužívaných nemovitostí pokud to není v rozporu s hlavní činností;

6.8 poskytování zařízení a vybavení zpřístupněných jeskyní pro konání kulturních a vzdělávacích akcí, pokud to není v rozporu s hlavní činností.

7. Správa jeskyní České republiky je zřízena na dobu neurčitou.

8. Funkci zřizovatele Správy jeskyní České republiky vykonává Ministerstvo životního prostředí, identifikační číslo 00 16 48 01.

9. Ministerstvo životního prostředí si vyhrazuje schvalování:

9.1 smluv:

9.1.1 o úplatném nabytí nemovité věci, bytu nebo nebytového prostoru státem,

9.1.2 o převodu vlastnictví movitých věcí v hodnotě 50 000 Kč a výše, které nepodléhají schválení podle ustanovení § 22 odst. 4 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů, pokud nejde o postup podle ustanovení § 15 odst. 2 tohoto zákona,

9.1.3 o přenechání pronajaté věci nájemcem do podnájmu podle § 27 odst. 5 zákona č. 219/2000 Sb.,

9.2 právních úkonů podle ustanovení § 34 a § 35 odst. 1 zákona č. 219/2000 Sb. u pohledávek, které nevyžadují schválení podle § 36 odst. 1 zákona č. 219/2000 Sb..

10. Opatření uvedená v bodu 9. nabývají účinnosti po vyhlášení v Ústředním věstníku České republiky.

11. Funkční označení vedoucího Správy jeskyní České republiky je ředitel. Ředitele jmenuje do funkce a odvolává z funkce ministr životního prostředí. Právní úkony Správy jeskyní České republiky ve všech věcech činí ředitel jako statutární orgán nebo jím pověřený náměstek jako jeho statutární zástupce. Za Správu jeskyní České republiky mohou činit právní úkony i jiní její zaměstnanci, pokud je to stanoveno ve vnitřních předpisech Správy jeskyní České republiky nebo je to vzhledem k jejich pracovnímu zařazení obvyklé.

12. Vnitřní organizační strukturu Správy jeskyní České republiky a působnost vnitřních organizačních útvarů stanoví organizační řád, který vydává ředitel organizace po předchozím projednání s Ministerstvem životního prostředí.“

Mgr. Pavel Drobil

ministr

Příloha

Seznam a lokalizace veřejnosti zpřístupněných jeskyní

č. název katastrální území (kód k. ú.)

1. Bozkovské dolomitové jeskyně Bozkov (608742)
2. Chýnovská jeskyně Dolní Hořice (629103)
3. Javoříčské jeskyně Březina (688665)
4. Jeskyně Balcarcka Ostrov u Macochy (716065)
5. Jeskyně Na Pomezí Vápenná (776904)
6. Jeskyně Na Špičáku Supíkovice (759571)
7. Jeskyně Na Turoidu Mikulov na Moravě (694193)
8. Jeskyně Výpustek Březina u Křtin (614092)
9. Kateřinská jeskyně Suchdol v Moravském krasu (777251)

10. Koněpruské jeskyně Koněprusy (669032)
11. Mladečské jeskyně Mladeč (696854)
12. Punkevní jeskyně Suchdol v Moravském krasu (777251) a Vilémovice u Macochy (782033)
13. Sloupsko-šošůvské jeskyně Sloup v Moravském krasu (750662) a Šošůvka (762938)
14. Zbrašovské aragonitové jeskyně Teplice nad Bečvou (766283)

[1] Zákon č. 114/1995 Sb., o vnitrozemské plavbě, v platném znění.

[2] § 10 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, zák. č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů, zák. č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů, zák. č. 62/1988 Sb., o geologických pracích, ve znění pozdějších předpisů.

Příloha č. 5 - Nařízení Správy Chráněné krajinné oblasti České středohoří č. 1/2007 o zřízení Přírodní památky Loupežnická jeskyně a o stanovení jejich bližších ochranných podmínek

Nařízení Správy Chráněné krajinné oblasti České středohoří

č. 1/2007

o zřízení Přírodní památky Loupežnická jeskyně a o stanovení jejich bližších ochranných podmínek

Správa Chráněné krajinné oblasti České středohoří vydává podle § 33 odst. 1, § 37 odst. 1 a § 44 odst. 2 zákona ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění zákonného opatření Předsednictva ČNR č. 347/1992 Sb., zákona č. 289/1995 Sb., nálezu Ústavního soudu vyhlášeného pod č. 3/1997 Sb., zákona č. 16/1997 Sb., zákona č. 123/1998 Sb., zákona č. 161/1999 Sb., č. 238/1992 Sb., zákona č. 132/2000 Sb., zákona č. 76/2002 Sb., č. 320/2002 Sb., zákona č. 100/2004 Sb., zákona č. 168/2004 Sb. a zákona 218/2004 Sb. (dále jen „zákon“) vydává jako orgán státní správy příslušný dle § 78 odst. 2 a 3 zákona toto nařízení:

Čl. 1

Předmět úpravy

- (1) Vyhláší se Přírodní památka¹⁾ Loupežnická jeskyně (dále jen „přírodní památka“).
- (2) Předmětem ochrany přírodní památky je puklinová jeskyně v neovulkanickém masivu, vzniklá posuncem jednotlivých bloků rozpukané horniny (fonolit) ve strmém svahu Zámeckého vrchu a ochrana populací letounů a mlouka skvrnitého.

Čl. 2

Vymezení přírodní památky

- (1) Přírodní památka se rozkládá v Ústeckém kraji, v okrese Ústí nad Labem, v územním obvodu obce Velké Březno, v katastrálním území Olešnice u Svádova, na pozemkové parcele č. 52/1.
- (2) Hranice přírodní památky je zakreslena v kopii katastrální mapy, která je součástí přílohy tohoto nařízení. Celková výměra přírodní památky je 13,0409 ha.

Čl. 3

Bližší ochranné podmínky²⁾ přírodní památky

Jen s předchozím souhlasem orgánu ochrany přírody lze na území přírodní památky:

- a) používat hnojiva,
- b) provádět změny druhu pozemků a změny ve využití území včetně změn současné skladby a plochy druhu pozemků,
- c) těžít nerosty, horniny, provádět geologické a hydrogeologické práce a měření,
- d) umísťovat myslivecká zařízení,
- e) vstupovat do jeskyně.

Čl. 4
Ochranné pásmo³⁾ přírodní památky

- (1) Pro ochranu přírodní památky se vyhláší ochranné pásmo. Ochranné pásmo je tvořeno k hranici přírodní památky přiléhající pozemkovou parcelou č. 298/1 v katastrálním území Vítov u Velkého Března. Hranice ochranného pásma je zakreslena v kopii katastrální mapy, který je součástí přílohy tohoto nařízení.
- (2) V ochranném pásmu je nutný předchozí souhlas orgánu ochrany přírody k těmto činnostem:
 - a) stavební činnost,
 - b) terénní a vodohospodářské úpravy,
 - c) použití chemických prostředků,
 - d) změny kultury pozemku a stanovení způsobu hospodaření v lesích.

Čl. 5
Závěrečná ustanovení

- (1) Ruší se Vyhláška č. 2/2001 Správy CHKO České středohoří o vyhlášení přírodní památky Loupežnická jaskyně ze dne 22. 11. 2001.
- (2) Dokumentace přírodní památky je uložena v ústředním seznamu ochrany přírody⁴⁾ vedeném Agenturou ochrany přírody a krajiny České republiky.

Čl. 6
Účinnost

Toto nařízení nabývá účinnosti dnem 9. 3. 2007.

Mgr. Markéta Peřinová,
vedoucí Správy CHKO České středohoří

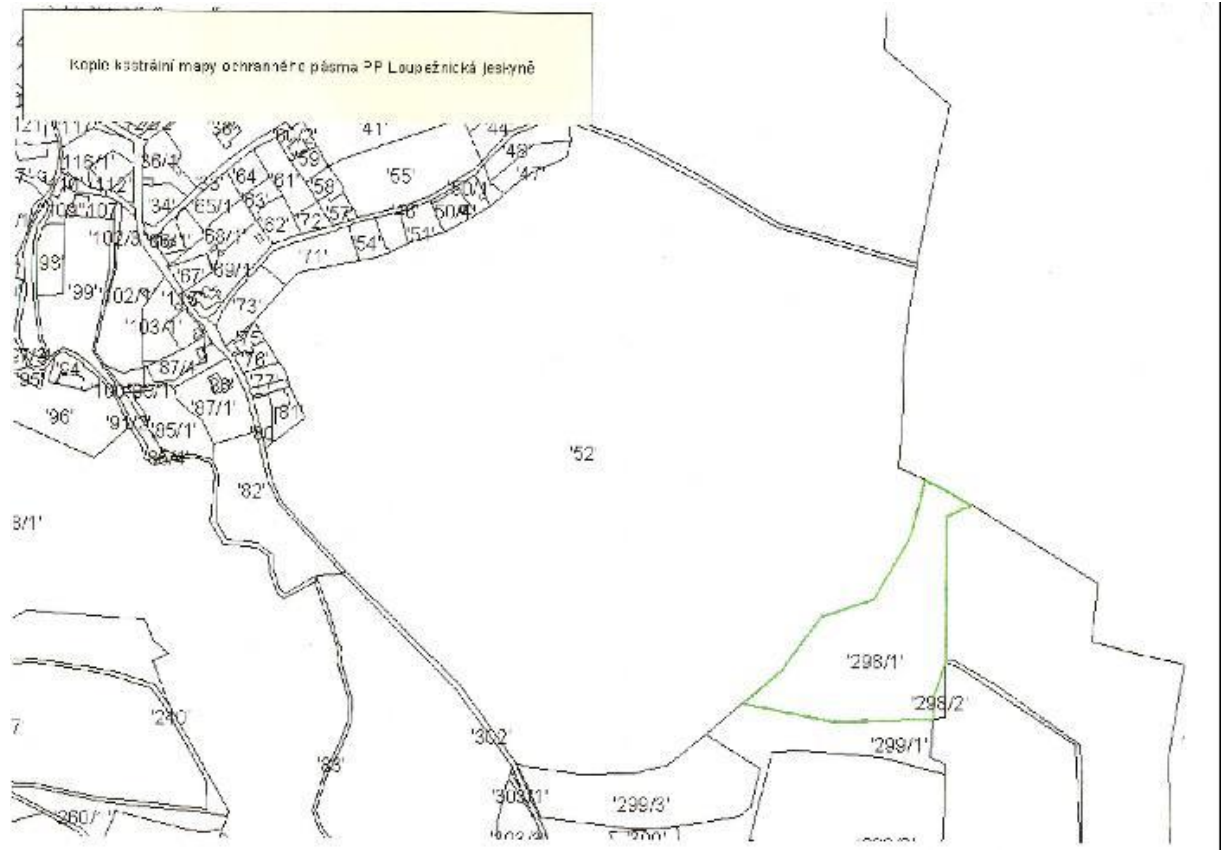
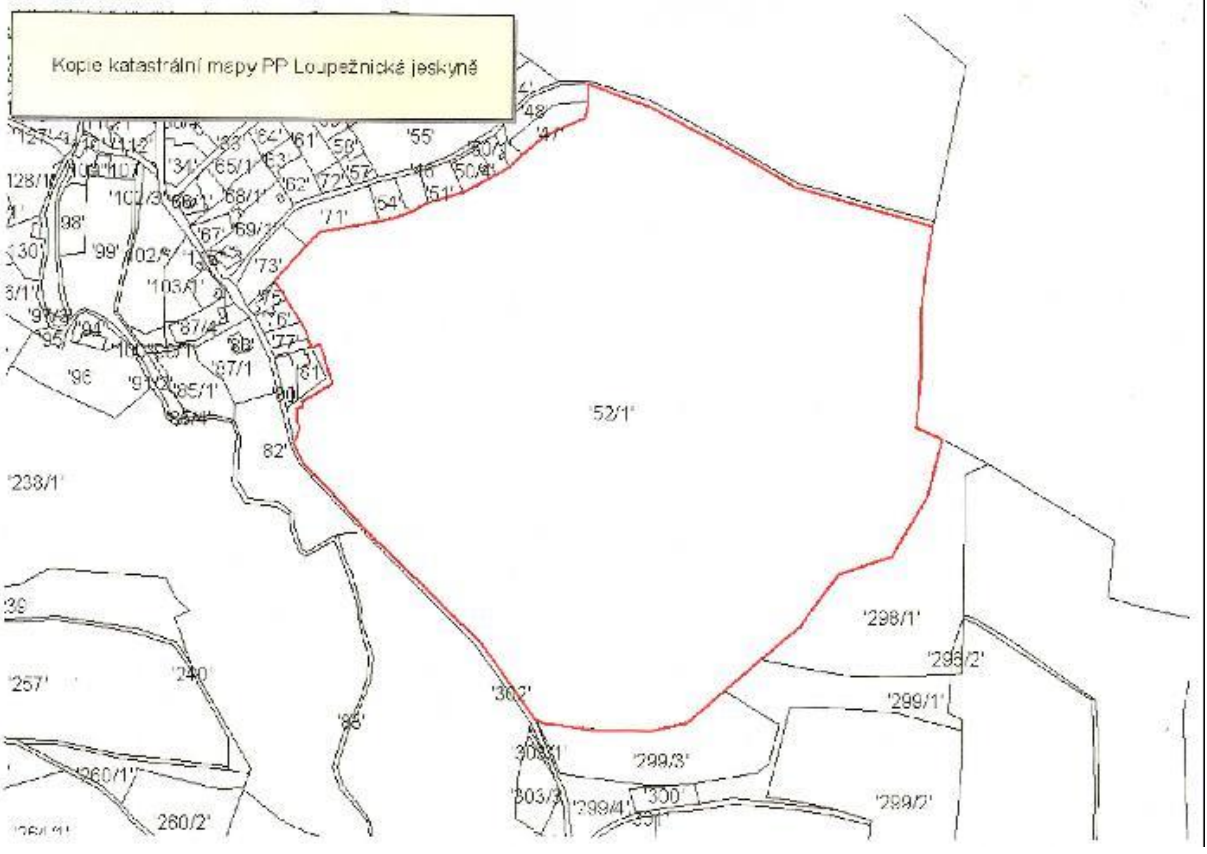
-
- 1) § 36 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších změn a doplňků
 - 2) § 44 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších změn a doplňků
 - 3) § 37 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších změn a doplňků
 - 4) § 42 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších změn a doplňků

Příloha nařízení:

1. kopie katastrální mapy se zákresem průběhu hranice přírodní památky
 2. kopie katastrální mapy se zákresem průběhu hranice ochranného pásma přírodní památky
 3. seznam souřadnic lomových bodů hranice přírodní památky
-

**Příloha č. 3: Seznam souřadnic lomových bodů hranice
Přírodní památky Loupežnická jeskyně**

1,	-754956.89,	-976708.63
2,	-754914.74,	-976723.39
3,	-754816.34,	-976777.52
4,	-754744.86,	-976797.77
5,	-754723.16,	-976804.21
6,	-754725.73,	-976822.21
7,	-754731.23,	-976864.73
8,	-754730.64,	-976898.49
9,	-754733.73,	-976939.29
10,	-754715.49,	-976946.87
11,	-754725.59,	-976984.68
12,	-754750.03,	-977026.36
13,	-754785.18,	-977038.49
14,	-754810.88,	-977073.83
15,	-754837.99,	-977096.70
16,	-754888.02,	-977138.69
17,	-754910.68,	-977143.96
18,	-754947.28,	-977144.22
19,	-754983.55,	-977139.77
20,	-754990.08,	-977137.51
21,	-755026.67,	-977087.32
22,	-755104.07,	-977011.85
23,	-755133.75,	-976980.59
24,	-755147.91,	-976965.22
25,	-755154.65,	-976951.98
26,	-755152.05,	-976947.10
27,	-755150.74,	-976940.56
28,	-755152.20,	-976937.79
29,	-755152.85,	-976928.04
30,	-755148.34,	-976926.95
31,	-755149.36,	-976923.24
32,	-755128.70,	-976911.39
33,	-755137.14,	-976885.20
34,	-755143.47,	-976887.24
35,	-755146.74,	-976876.98
36,	-755160.89,	-976854.24
37,	-755168.18,	-976842.56
38,	-755138.04,	-976809.92
39,	-755076.90,	-976796.05
40,	-755064.93,	-976789.43
41,	-755040.98,	-976781.92
42,	-755009.87,	-976764.82
43,	-754985.72,	-976743.84
44,	-754958.64,	-976731.21
45,	-754956.03,	-976720.04
46,	-754684.58,	-976963.72
47,	-754701.02,	-976971.16
48,	-754701.65,	-977068.54
49,	-754708.66,	-977090.67
50,	-754709.62,	-977105.91
51,	-754774.78,	-977107.99

Příloha č. 6 - Rozhodnutí o povolení výjimky ze zákazu měnit dochovaný stav jeskyně (anonymizovaná podoba)

Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky
**SPRÁVA CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI
ČESKÉ STŘEDOHOŘÍ**

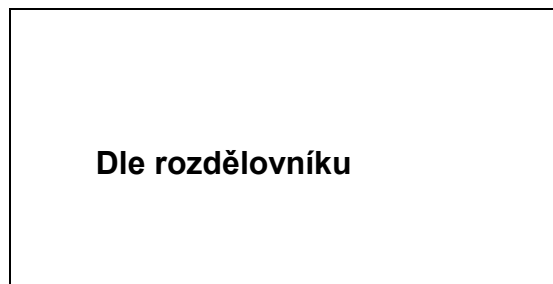
Michalská 260/14
P.O. BOX 183
412 01 Litoměřice

tel.: 416 574 611

fax: 416 574 610

cstred@nature.cz

www.nature.cz

**NAŠE
ZNAČKA:**

SR/0041/CS/2010 **VYŘIZUJE:**

**V LITOMĚŘICÍCH
DNE:** 9.8.2010

SKART. ZNAK: V5

UKLÁDACÍ ZNAK: V-4

**VAŠE
ZNAČKA:**

Rozhodnutí dle § 43 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů

Výrok:

Správa Chráněné krajinné oblasti České středohoří (dále jen „Správa CHKO ČS“) jako příslušný orgán státní správy ochrany přírody a krajiny podle ustanovení § 78 odst. 2, písm. l) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v úplném znění zákona vyhlášeném ve Sbírce zákonů pod č. 18/2010 Sb. (dále jen „zákon“), na základě žádosti Univerzity J. E. Purkyně, fakulty životního prostředí se sídlem v Ústí nad Labem, Králova výšina 3132/7, IČ 44555601 zastoupené a (dále jen „žadatel“) a po provedeném správním řízení podle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, v platném znění (dále jen „správní řád“)

povoluje výjimku dle § 43 odst. 3 zákona ze základních ochranných podmínek přírodních památek a ze zákazů uvedených v § 36, odst. 2 zákona a dále v § 10, odst. 2 a 3. zákona. Výjimka se povoluje za účelem realizace výzkumného projektu se zaměřením na studium fosilního osteologického materiálu, zajišťovaného výše uvedeným subjektem v PP Loupežnická jeskyně (k.ú. Velké Březno) a PP Radobýl (k.ú. Žalhostice) v CHKO České středohoří.

Správa CHKO ČS stanovuje pro výkon rozhodnutí tyto podmínky:

1. Na území obou výše jmenovaných přírodních památek budou řešiteli projektu provedeny odběry jeskynních sedimentů vždy v rozsahu řádu několika kilogramů. Sediment bude laboratorně upraven a analyzována frakce tvořená fosilním osteologickým materiálem, který bude následně trvale uložen ve sbírkách univerzity J.E. Purkyně.
2. Osoby oprávněné k provádění terénních prací:, a dle potřeby jiná osoba v doprovodu osoby výše uvedené.
3. Vstup do jeskyní bude realizován převážně mimo období zimní hibernace netopýrů v obou uvedených lokalitách s ohledem na nutnost omezit jejich rušení. Celkový počet vstupů do jeskyní není tímto rozhodnutím omezen, neboť se předpokládá, že v případě pozitivních výsledků může vzniknout potřeba odběr sedimentů opakovat.
4. Žadatel nejméně týden před vstupem do jeskyní oznámí písemnou formou (e-mail: cstred@nature.cz) tuto skutečnost Správě CHKO ČS, čímž umožní provádění účinné kontroly na místě.
5. Po ukončení výzkumu a vyhotovení závěrečné zprávy předá držitel výjimky Správě CHKO ČS jeden výtisk.
6. Výjimka se povoluje do 31.12.2011.

Účastníci řízení dle § 27 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád:

Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Fakulta životního prostředí se sídlem v Ústí nad Labem, Králova výšina 3132/7

Účastníci řízení dle § 27 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád:

Obec Velké Březno, na adrese obecní úřad Velké Březno, Děčínská 211, 403 23 Velké Březno

Obec Žalhostice, na adrese obecní úřad Žalhostice, č.p. 120, 411 01 Žalhostice

Odůvodnění:

Dne 22.4.2010 obdržela Správa CHKO ČS žádost Univerzity J. E. Purkyně, fakulty životního prostředí se sídlem v Ústí nad Labem, Králova výšina 3132/7, IČ 44555601, zastoupené a, ve věci povolení výjimky dle § 43 zákona, ze základních ochranných podmínek přírodních památek a ze zákazů uvedených v § 36 a § 10 zákona. Důvodem žádosti je realizace ve výroku rozhodnutí specifikovaného výzkumného projektu zaměřeného na studium fosilního osteologického materiálu, zajišťovaného výše uvedeným subjektem v PP Loupežnická jeskyně (k.ú. Velké Březno) a

PP Radobýl (k.ú. Žalhostice) v CHKO České středohoří, při kterém dojde k porušení zákazů uvedených v §10, odst. 2 zákona – provádění činnosti, která představuje změnu dochovaného stavu jeskyní. Tato činnost je považována za případ kdy veřejný (badatelský) zájem převažuje nad zájmem na ochraně jeskyní. K žádosti nebyla připojena žádná příloha.

Správa CHKO ČS písemným opatřením ze dne 28.6.2010 oznámila známým účastníkům zahájení řízení v této věci a současně oznámila zahájení řízení občanskému sdružení, které uplatnilo u Správy CHKO ČS požadavek na poskytování informací o zahajovaných správních řízeních dle § 70 zákona (Společnost ochránců životního prostředí Litoměřice). Správa CHKO ČS dále určila usnesením z téhož dne dle § 36 odst. 1 a § 39 odst. 1 správního řádu lhůtu pro navrhování důkazů a podávání jiných návrhů.

Vzhledem k tomu, že správnímu orgánu jsou dobře známé poměry místa, nebylo k danému řízení vyvoláno ústní jednání a ani ohledání místa.

V zákonné lhůtě neuplatnilo přihlášku do řízení obeslané občanské sdružení a k předmětu řízení se ve stanovené lhůtě nevyjádřili ani účastníci řízení dle § 27 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb. (obce).

Popis záměru:

V rámci dlouhodobého studia se zaměřením na paleontologické poměry v regionu Českého středohoří a jeho blízkém okolí, prováděného fakultou životního prostředí Univerzity J.E.Purkyně v Ústí nad Labem bude v období září 2010 – prosinec 2011 proveden výzkum jeskynních sedimentů na území PP Loupežnická jeskyně a PP Radobýl spojený s odběrem fosilního vertebratologického materiálu, který bude převezen k laboratornímu zpracování (viz podmínka 1 – 4 výrokové části rozhodnutí).

Umístění odběrů sedimentů zdůvodňuje žadatel tím, že v uvedených lokalitách nebyl konkrétně tento paleontologický materiál dosud nikdy zkoumán a že na nich existují podmínky vhodné pro jeho uchování. Výzkumné práce mohou úspěšně doplnit současné znalosti o fauně obratlovců a příp. i bezobratlých z období posledního zalednění, které se v dané oblasti odehrálo i z období následujících a významně přispět i k řešení otázek týkajících se vzniku a vývoje zkoumaných jeskyní.

Podle ust. § 43 odst. 3 zákona lze výjimku ze zákonného zákazu ve zvláště chráněném území povolit, pokud jiný veřejný zájem převažuje nad zájmem ochrany přírody, nebo v zájmu ochrany přírody, nebo tehdy, pokud povolovaná činnost významně neovlivní zachování stavu předmětu ochrany zvláště chráněného území.

Předmětem ochrany území PP Loupežnická jeskyně a PP Radobýl je dle zřizovacího výnosu „ochrana největší jeskyně v neovulkanitech na území České republiky“ resp. „významného geologického profilu s dobře vyvinutou sloupcovitou odlučností čedičové horniny“. V případě PP Loupežnická jeskyně je doložena existence zimoviště několika druhů netopýrů a vrápence malého.

V uvedeném případě Správa CHKO ČS celou problematiku vyhodnotila tak, že povolovaná výzkumná činnost nijak negativně neovlivní zachování předmětu ochrany území PP Loupežnická jeskyně a PP Radobýl, a to z následujících důvodů:

- Odběrem jeskynních sedimentů nebude narušen hlavní motiv ochrany a jeho celková geologická, geomorfologická a speleologická hodnota.
- Odběr bude prováděn v omezeném množství, čímž je předem vyloučena možnost, že by byl sediment zlikvidován a nebo výrazně omezena možnost provedení výzkumných prací s obdobným zaměřením.
- Plánovaná činnost není v rozporu se základními ani s bližšími ochrannými podmínkami PP Loupežnická jeskyně a PP Radobýl.
- Vstup a pohyb oprávněných osob do jeskynních prostor je časově omezen a požadováno omezení vstupu v období zimní hibernace letounů.

Vypořádání námitek a návrhů účastníků řízení:

Žádný z účastníků řízení dle § 27 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád neuplatnil námítky či připomínky, které by mohly být zahrnuty do podmínek rozhodnutí.

Podklady pro rozhodnutí:

1/ Univerzita J. E. Purkyně, fakulta životního prostředí se sídlem v Ústí nad Labem, Králova výšina 3132/7, IČ 44555601 zastoupená a – žádost o povolení výjimky ze dne 31.3.2010 (č.j. 02171).

2/ PP Loupežnická jeskyně, nařízení Správy CHKO České středohoří č. 1/2007 ze dne 9.3.2007

3/ PP Radobýl, Vyhláška MŽP ČR č. 395/1992 ze dne 11.6.1992 sjednocující Výnos Ministerstva kultura ČSSR č.j. 13.428/68-II/2 ze dne 20.1.1969 a Usnesení Rady ONV Litoměřice č. 101/66 ze dne 14.10.1966.

4/ Plán péče o PP Loupežnická jeskyně na období 2001 - 2010 schválený Správou CHKO České středohoří dne 6.3.2001 a Plán péče o PP Radobýl na období 2004- 2014 schválený Správou CHKO České středohoří dne 26.4.2004 pod č.j. 2261/88 Radobýl/04-Ham.

Správa CHKO ČS shledala, že jsou splněny základní předpoklady pro povolení výjimky ze zákonného zákazu, tj požadovaná činnost významně neovlivní zachování stavu předmětu ochrany zvláště chráněného území. K minimalizaci případných negativních změn dochovaného stavu předmětného území stanovila Správa CHKO ČS standardní podmínky související s rozsahem odběru sedimentů a také s počtem a pohybem oprávněných osob v předmětném území. Připojeny jsou podmínky nezbytné

k provádění kontrolní a dokumentační činnosti. Platnost výjimky je časově omezena.

Na základě všech výše uvedených skutečností a předložených podkladů dospěla Správa CHKO ČS k závěru, že záměr spočívající v realizaci výzkumného projektu zaměřeného na studium fosilního osteologického materiálu zajišťovaného výše uvedeným subjektem v PP Loupežnická jeskyně (k.ú. Velké Březno) a PP Radobýl (k.ú. Žalhostice) v CHKO České středohoří není v rozporu ani s předměty ochrany PP Loupežnická jeskyně a PP Radobýl ani se základními a bližšími ochrannými podmínkami platnými pro obě maloplošná zvláště chráněná území. Z uvedených důvodů proto rozhodla tak, jak je uvedeno ve výroku rozhodnutí.

Nedodržení stanovených podmínek může být důvodem ke zrušení rozhodnutí podle § 84 odst. 1, písm. c) zákona. Toto rozhodnutí nenahrazuje souhlasy a povolení podle jiných předpisů.

Poučení o odvolání:

Proti tomuto rozhodnutí se lze podle § 81 odst. 1 správního řádu do patnácti dnů ode dne jeho doručení odvolat k Ministerstvu životního prostředí ČR, a to podáním učiněným u Správy CHKO České středohoří v Litoměřicích v počtu 4 kusů stejnopisů. V případě, že písemnost bude uložena u provozovatele poštovních služeb, lhůta pro odvolání se počítá ode dne převzetí rozhodnutí, nejpozději však od desátého dne ode dne jejího uložení. Včas podané odvolání má odkladný účinek.

V odvolání se uvede, v jakém rozsahu se rozhodnutí napadá, v čem je spatřován rozpor s právními předpisy, nesprávnost rozhodnutí nebo řízení, jež mu předcházelo. Odvolání jen proti odůvodnění rozhodnutí je nepřipustné.

.....
VEDOUcí SPRÁVY

Rozdělovník:

Obdrží účastníci řízení dle § 27 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád:

Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Fakulta životního prostředí, Králova výšina 3132/7, 400 96 Ústí nad Labem,,

Obdrží účastníci řízení dle § 27 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád:

Obec Velké Březno, na adrese obecní úřad Velké Březno, Děčínská 211, 403
23 Velké Březno

Obec Žalhostice, na adrese obecní úřad Žalhostice, č.p. 120, 41101 Žalhostice

Na vědomí (po nabytí právní moci):

Správa jeskyní České republiky, Květnové náměstí č.p. 3, 252 43 Průhonice

IČ: 62933591
DS: 6npdyiv

Bankovní spojení
číslo účtu:

e-mail:.....
tel.:

Shrnutí

Tato diplomová práce podává výklad o právní ochraně jeskyní jako samostatného prvku i jako součásti přírody jako celku. Práce si klade za cíl analyzovat teoretická východiska, ze kterých vycházela česká legislativa, jejich využití při zakotvení jednotlivých ochranných institutů a závazných pravidel chování, a nastínit i jejich praktický dopad. Ke srovnání právní úpravy je nahlíženo i do přírodních věd, které s rozebíranou problematikou úzce souvisí, a z mezinárodního hlediska do slovinské právní úpravy.

Velká pozornost je zpočátku věnována samotnému vymezení pojmu *jeskyně*, a to právě s ohledem na jeho různá vymezení v některých přírodních vědách. Dochází ke srovnání těchto přístupů a charakteristik, které jsou k definování *jeskyně* použity. Práce shrnuje jednotlivé podobnosti a rozdíly a rozebírá dostatečnost a přesnost české legální definice.

Z hlediska českého právního řádu zasahuje do rozebíraného tématu řada zákonů jak z oblasti veřejného, tak i soukromého práva, přičemž prolínání těchto dvou úrovní není ojedinělé a vytváří tak řadu zajímavostí a otázek, na které se tato práce snaží poukázat a nastínit možné odpovědi na ně. Největší pozornost je věnována právní úpravě obsažené v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění. Na tento zákon pak významně navazuje občanskoprávní úprava vlastnictví a vymezení věci v právním smyslu, neboť otázka vlastnictví a právní povahy jeskyně nebyla dlouho vyřešena. Rozhodující mezník zde představuje judikát Nejvyššího soudu České republiky, kterému se práce také věnuje.

Z dalších právních předpisů, jež ve vztahu k právní úpravě jeskyní tato práce také rozebírá, lze zmínit právní předpisy z oblasti horního práva či státní památkové péče, a dále z oblasti hospodaření se státními finančními prostředky, neboť nejvýznamnější instituce, jejichž činnost zahrnuje péči o jeskyně, jsou více či méně financovány ze státního rozpočtu. Opominuty nejsou ani právní předpisy upravující uplatňování právní odpovědnost ve vztahu k jeskyním, ať se již jedná o odpovědnost správněprávní či trestněprávní.

Prakticky zaměřenou část této práce představuje rozbor péče o Loupežnickou jeskyni u Ústí nad Labem. Jsou uvedeny základní ochranné instituty, které se zde překrývají (jeskyně, chráněná krajinná oblast, evropsky významná lokalita) a popis stavu jeskyně a některých praktických úkonů péče o ni, založených na vlastní zkušenosti.

Česká právní úprava ochrany jeskyní je pak dále srovnána se slovinskou, která má dlouhou tradici a je považována za velmi kvalitní a propracovanou. Na porovnání standardu zmíněných dvou právních úprav navazuje nastínění některých rozdílností, která je spatřována např. v absenci některých ochranných institutů slovinské legislativy v české právní úpravě.

V závěru tato práce shrnuje právní úpravu ochrany jeskyní na ústavní, zákonné i podzákonné úrovni práva veřejného i soukromého, zabývá se otázkou dostatečnosti právní ochrany těchto výjimečných přírodních prvků a nabízí pro ni doporučení.

Summary

This diploma thesis provides a description of legal conservation of caves as individual objects as well as parts of the natural environment. It focuses on analyses of theoretical foundations of the Czech legislation, their use in codification of individual institutes of conservation and obligatory rules of conservation, as well as their practical effects. The context of related natural sciences and a case of the Slovenian legislation are both explored to compare the existing legal conservation of caves.

Emphasis is given to a definition of the term *cave* and to its differences in various natural sciences. The various approaches and characteristics used to define a cave are compared. Finally, we summarize similarities and differences in definitions and we discuss sufficiency and clarity of the Czech legislation.

Regarding the Czech legislation, our subject is linked to several acts of public and private law, which overlap at many places and thus produce many interesting issues and questions, which are further addressed in this work. The major attention is devoted to legal adjustments included in Act No. 114/1992 on nature and landscape protection, as amended. This act is followed by civil law adjustments related to property rights and to definition of *things* in legal terms. This is because question of property rights and legal terms of caves had remained unsolved for a long time. In this respect, fundamental milestone is represented by a caselaw of the Supreme court of the Czech Republic, which is also described here.

Other legal acts concerning conservation of caves, which are discussed in this thesis, include legislation related to mining, preservation of historical monuments, and state budget economics, because the most important institution dealing with the cave conservation are financed from the state budget. Legislation adjusting of both administrative and criminal legal responsibility are also discussed.

The practical part of this thesis analyses conservation effort devoted to the Loupežnická jeskyně Cave near to the Ústí nad Labem city. First, we present basic conservation institutes, which are overlapping here (cave, Protected Landscape Area, Special Area of Conservation within the EU Directives), and we describe the conditions of the cave and some practical conservation effort issues, based on author's own experience.

The Czech legislation is then compared with the Slovenian one, which has a long tradition and is recognized for its quality and detail. Based on this comparison we identify certain differences that are seen mainly in an absence of some conservation institutes in the Czech legislation.

Finally, the thesis summarizes the legal adjustments devoted to cave conservation at the constitutional, legal and sub-legal level of public and private law, discusses the sufficiency of legal conservation of these exceptional natural objects, and suggests further recommendations for their conservation.

Abstract

This diploma thesis aims at Czech legislation related to conservation of caves both in terms of its link to the protection of caves as subterranean spaces and parts of the natural environment and of its relation to other fields of expertise, including legal studies (e.g., mining law) and other disciplines (e.g., geology, carsology). First, our attention is paid to definition of the term „cave“ and to links of the term to natural sciences. Further, we analyse the development of legal conservation of caves and approaches to caves as a subject of legislation *per se*. The example of Slovenia – being a prominent speleological country with recognized legislation in terms of its quality and detail – is used in order to compare Czech approaches to cave conservation.

Concerning the practical issues, we present an example of conservation effort devoted to one single cave in Czechia, which enables to describe functioning of legal conservation tools, including the themes where these tools overlap. We also present and discuss the only one Czech case-law dealing with the legal aspect of caves.

Key words: *cave, karst, pseudokarst, mining, ownership of space, Slovenia*

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je prozkoumat českou právní úpravu ochrany jeskyní, a to jak z obecného hlediska ochrany jeskyní jako podzemních prostorů a součástí přírody, tak i z hlediska souvisejících oborů právních (např. horní právo) a zčásti i neprávních (např. geologie či karsologie). Pozornost je nejprve věnována samotnému vymezení pojmu *jeskyně* a navázání této definice na přírodní vědy, dále vývoji právní úpravy ochrany jeskyní a samotného přístupu k jeskyním jako věcem v právním slova smyslu. Ke srovnání českého přístupu k rozebírané problematice je zvolen příklad právní úpravy speleologické velmoci Republiky Slovinsko, jež platí za velmi kvalitní a propracovanou.

Z praktického hlediska je pak v této práci rozebrána péče o konkrétní českou jeskyni se snahou názorně vysvětlit reálné fungování ochranných právních nástrojů včetně jejich vzájemných přesahů, a jediný český judikát zabývající se právní povahou jeskyně.

Klíčová slova: *jeskyně, kras, pseudokras, hornictví, vlastnictví prostoru, Slovinsko*